TYTÖT JA NAISET MAAILMANMUUTTAJINA:

representaatiot ja kertomuksen rakentuminen teoksessa *Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa*

Pauliina Ylipuranen
Maisterintutkielma
Suomen kieli
Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto
Marraskuu 2020

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos – Department Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Pauliina Ylipuranen	
Työn nimi – Title Tytöt ja naiset maailmanmuuttajina: representaatiot ja kertomuksen rakentuminen teoksessa *Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa*	
Oppiaine – Subject suomen kieli	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Marraskuu 2020	Sivumäärä – Number of pages 95

Tiivistelmä – Abstract

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, millainen kuva maailmanmuuttajatytöistä muodostuu teoksessa *Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa*. Tutkin sitä, millaiseksi tyttöjä kuvataan ja millaiseen toimintaan tytöt osallistuvat. Olen kiinnostunut myös siitä, miten kertomusmuoto ja sen vaiheet vaikuttavat tytöistä rakentuvaan kuvaan sekä millaisia asioita tarinan eri vaiheissa kuvataan maailman muuttamisen edellytyksinä tai niitä tukevina piirteinä. Päämääräni on kuvailla aineiston rakentamia tyttökuvauksia suhteessa kertomusmuotoon ja sankaritarinaan seuraavien tutkimuskysymysten avulla: 1) Millaisista vaiheista *Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa* -teoksen satumuotoiset tositarinat rakentuvat? 2) Miten tyttöjä representoidaan kertomuksen eri vaiheissa? Millaisin kielellisen keinoin näitä representaatioita rakennetaan?

Tutkimuksen aineisto koostuu 12 satumuotoisesta tositarinasta lapsille suunnatussa tietokirjassa. Tämä tutkimus ei kata koko teosta, vaan rajaan teoksesta aineistokseni ne tositarinat, jotka kertovat 2010-luvulla vaikuttaneista naisista. Aineistoni satumuotoiset tositarinat toimivatkin esimerkkinä niin viime vuosien kirjallisesta ilmiöstä kuin sankaruuden ravistelusta. Lastenkirjallisuus tarjoaakin kiinnostavan tarkastelukulman median, kielen, kulttuurin ja yhteiskunnan välittämiin käsityksiin sukupuolesta ja sankaritarinoista.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys perustuu diskurssintutkimukseen, systeemis-funktionaaliseen kieliteoriaan ja kertomuksen tutkimukseen. Yhdessä nämä viitekehykset muodostavat monitieteellisen näkökulman, jonka läpi tutkin lastenkirjan satumuotoisia tositarinoita. Metodini pohjautuu systeemis-funktionaalisen kieliteorian metafunktioihin ja prosessityyppeihin sekä labovilaisen kertomusmallin käsitteisiin. Kertomuksen analyysi toimii tutkimuksessa keinona tarkastella tositarinoiden vaiheittaista etenemistä. Hallidayn systeemis-funktionaalisen kieliteorian metafunktiot tarjoavat puolestaan mahdollisuuden tarkastella syvemmin kielellisiä valintoja suhteessa tarinan päähenkilön toimintaan sekä tyttöyteen ja sankaruuteen rakentuviin representaatioihin.

Aineistostani erottuu 10 eri representaatiota, jotka kuvaavat maailmaa muuttaneita tyttöjä. Maailmanmuuttajia kuvataan innokkaiksi ja uteliaiksi, päämäärätietoisiksi, unelmoiviksi, päättäväisiksi, itseensä ja kykyihinsä luottaviksi, sinnikkäiksi, yritteliäiksi, dynaamisiksi, yhteistyökykyisiksi, eteenpäin pyrkiviksi ja toimintaan tarttuviksi. Representaatioihin vaikuttaa tekstilajin mukainen kertomusmuotoinen esitystapa, joka vahvistaa käsitystä maailmanmuuttajasta sankarina ja luo vaikeuksista voittoon -tarinakaavaa. Tositarinat noudattavat Labovin (1972) kertomuksen rakennemallia ja rakentuvat kuudesta vaiheesta: henkilön rakentamisen -vaihe, haaveilun ja unelmoinnin -vaihe, vision haastamisen -vaihe, visiosta ja haasteista voimaantumisen -vaihe, sinnikkään ja aktiivisen toiminnan -vaihe sekä dynaamisen tulevaisuuden -vaihe. Kertomuksen vaiheet ja representaatiot avaavat sitä, miten menestymistä lastenkirjallisuudessa kuvataan sekä millaisia uskomuksia maailman muuttamiseen ja tyttöyteen liitetään.

Asiasanat – Keywords
diskurssintutkimus, representaatio, lastenkirjallisuus, systeemis-funktionaalinen kielioppi, kertomus, tytöt

Säilytyspaikka – Depository
Jyväskylän yliopisto

SISÄLLYS

1 JOHDANTO 1

1.1 Aiemmasta tutkimuksesta tutkimuskysymyksiin 3

1.2 Aineistona satumuotoiset tositarinat 9

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS 13

2.1 Diskurssintutkimus teoreettisena viitekehyksenä 13

2.1.1 Diskurssintutkimuksen perusajatuksia 13

2.1.2 Kieli ja teksti representoijana 15

2.2 Systeemis-funktionaalinen kieliteoria 17

2.2.1 Merkityksen muodostuminen ja metafunktiot 18

2.2.2 Systeemis-funktionaalinen kieliteoria representaatioiden tarkastelussa 20

2.3 Kielentutkimuksen tarjoamia lähestymistapoja kertomuksiin 23

2.3.1 Kertomus diskursiivisena toimintana 23

2.3.2 Kertomuksen määrittelyä 24

2.3.3 Kertomukset rakentuvat eri vaiheista 25

3 MENETELMÄ 29

3.1 Ideationaalisesta metafunktiosta representaatioihin 29

3.2 Tositarinoiden kertomuksen vaiheet 32

4 ANALYYSI 35

4.1 Vaihe 1: Henkilön rakentaminen 36

4.2 Vaihe 2: Unelmointi ja haaveilu 38

4.2.1 Maailmaa muutetaan uteliaisuudella, innokkuudella ja kekseliäisyydellä 40

4.2.2 Maailmaa muutetaan päämäärätietoisuudella 42

4.2.3 Maailmaa muutetaan tavoittelemalla unelmia, jotka ovat merkityksellisiä 44

4.3 Vaihe 3: Vision haastaminen 47

4.4 Vaihe 4: Visiosta ja haasteista voimaantuminen 54

4.4.1 Maailmaa muutetaan päättäväisyydellä 55

4.4.2 Maailmaa muutetaan luottamalla itseensä ja kykyihinsä 59

4.5 Vaihe 5: Sinnikäs ja aktiivinen toiminta 64

4.5.1 Maailmaa muutetaan sinnikkyydellä 64

4.5.2 Maailmaa muutetaan yritteliäisyydellä 68

4.6 Vaihe 6: Dynaaminen tulevaisuus 72

4.6.1 Maailmaa muutetaan oppimalla ja kehittymällä 73

4.6.2 Maailmaa muutetaan yhdessä 79

5 PÄÄTÄNTÖ **82**

5.1 Pohdintaa tutkimuksen tuloksista 82

5.2 Tutkimuksen arviointi 88

6 LÄHTEET **92**

1 JOHDANTO

Lastenkirjallisuudella on yleisesti merkittävä rooli opetusvälineenä ja sivistyksen välittäjänä (Lehtonen 2010: 59). Sadut ja tarinat auttavat lasta sanoittamaan tärkeitä ja vieraita asioita sekä tarjoavat lapsille työkaluja itsensä, muiden ja maailman hahmottamiseen ja ymmärtämiseen. Lasten- ja nuortenkirjallisuus ottaa usein kantaa myös yhteiskunnallisiin ja ajankohtaisiin aiheisiin. (Heikkilä-Hattunen 2018; Tasa-arvoinen varhaiskasvatus.) Lastenkirjallisuus ei kuitenkaan kuvaa arvoiltaan neutraalia maailmaa, vaan se heijastelee yhteiskunnallista ajankuvaa, kasvatusihanteita ja arvoja tai pyrkii muuttamaan näitä käsityksiä (Lehtonen 2010: 59). Kirjallisuuden henkilöhahmot välittävät lapsille tietoa siitä, mikä heille ja esimerkiksi heidän sukupuolelleen on mahdollista ja toivottavaa (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus). Tutkijoiden mukaan esimerkiksi lastenkirjallisuuden ja satujen nais- ja mieskuvat toimivatkin mallina lapsille heidän rakentaessaan käsityksiään sukupuolten ominaisuuksista ja niihin liittyvästä kulttuurisesti toivottavasta käyttäytymisestä (Apo 1990: 24). Vaikka kirjoista ja saduista ei tietoisesti etsisi esikuvia, vaikuttavat kirjojen henkilöhahmot väistämättä nais- ja mieskuvaan. On nimittäin hankala kuvitella itsensä esimerkiksi palomieheksi, jos tytöt esitetään saduissa toistuvasti palomiehen sijasta sairaanhoitajina, äiteinä ja prinsessoina. Kokemukset lastenkirjallisuuden yksipuolisista hahmoista saattavatkin saada epäilemään omia mahdollisuuksia elämässä.

Sekä Suomessa että ulkomailla on viime vuosina kiinnitetty huomiota lastenkirjojen ja erityisesti prinsessatarinoiden yksipuolisiin naishahmoihin, mistä kertoo muun muassa tarve luoda ja muuttaa prinsessojen, prinssien ja sankarien kuvausta. Lastenkirjojen ja erityisesti tytöille suunnatun prinsessatarinoiden monipuolistamisen tarpeeseen on viime vuosina julkaistu useita lastenkirjoja. Yksi teoksista on vuonna 2017 Suomessa julkaistu Elena Favillin ja Francesca Cavallon menestysteos *Iltasatuja kapinallisille tytöille*, josta tuli maailmanlaajuinen ilmiö. Kirjassa esitellään ihailevasti sadan naisen elämä ja teot lyhyesti satumuodossa. Kustantajan esittelytekstin mukaan kirja on suunnattu lasten lisäksi heidän vanhemmilleen, jotka kaipaavat lapsilleen monipuolisempia roolimalleja esimerkiksi elämään. (Kustantamo S&S:n verkkosivut.) Teoksen tavoitteena on omalta osaltaan laajentaa tyttöyden, tyttömenestyjien ja sankaruuden rajoittuneita määritelmiä tarttumalla lastenkirjallisuuden tärkeään ongelmaan, nais- ja tyttöhahmojen vähäisempään määrään (Steyer 2014: 177; Laakso 2018).

Laajempi pyrkimys monimuotoistaa lastenkirjallisuuden roolimalleja näkyy viimeisen kahden vuoden aikana julkaistujen sankaritarinakirjojen määrässä. Suomessa julkaistiin syksyllä 2018 kolme lapsille ja nuorille suunnattua kotimaista tietokirjaa suomalaisista sankarillisista esikuvista: Taru Anttosen & Milla Karppisen toimittama teos *Sankaritarinoita tytöille ja kaikille muille* (2018, Into Kustannus), Ida Salmisen & Riikka Salmisen *Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa* (2018, S&S) sekä Elina Tuomen *Itsenäisiä naisia* (2018, S&S). Satumuotoisten tositarinoiden ilmiö laajeni vuoden 2019 aikana pojille suunnattuun lastenkirjallisuuteen, kun edellä mainitun kaltaisia sukupuolittuneita sankaritarinakirjoja julkaistiin myös pojille. Viime vuosien suositut kirjauutuudet kertovat naisista ja miehistä, jotka ovat muuttaneet ja muovanneet maailmaa, murtaneet ennakkoluuloja ja valinneet toisin.

Tässä tutkielmassa pureudun yhteen aiemmin mainitsemistani lastenkirjauutuuksista. Tutkielmani aiheena on tyttökuvaukset ja sankaritarinan vaiheet maailmaa muuttaneista tytöistä kertovassa satumuotoisessa tietokirjassa *Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa* (2018). Tutkimuksen lähtökohtana on oma kiinnostukseni lastenkirjallisuuteen sekä yleinen arvokeskustelu tarinoiden merkityksestä lapselle ja niiden käyttämisestä opetuksessa ja kasvatuksessa: millaisia sukupuoleen liittyviä käsityksiä lapsille halutaan tarjota ja millaisia arvoja ja ihanteita lastenkirjallisuuden kautta tuotetaan? Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) kirjallisuuden opetuksen tehtäväksi kuvataan ”lukemiseen innostaminen, elämysten saaminen ja jakaminen, kulttuurintuntemuksen syventäminen sekä eettisen kasvun tukeminen” (POPS 2014: 104).

Perusopetuksessa myös korostetaan sukupuolten välistä tasa-arvoa ja sen edistämistä: opetuksen tavoitteena on lisätä tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta ja auttaa oppilasta tunnistamaan omat mahdollisuutensa ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja. (POPS 2014: 18.) Aiempien tutkimusten mukaan lastenkirjallisuudessa sukupuolta ja erityisesti tyttöjä kuvataan usein stereotyyppisesti, ja naishahmoja on usein mieshahmoja vähemmän (Steyer 2014: 177). Perusopetuksen tavoitteiden täyttymiseksi tarvitaankin lastenkirjallisuutta, joka omalta osaltaan edistää ja tukee tavoitteiden toteutumista. Lastenkirjallisuuden tutkimiselle on siis myös yhteiskunnallinen arvoperuste. Koska kirjallisuutta käytetään lisäämään tietoa ja ymmärrystä maailmasta, on tärkeää tutkia kuinka lastenkirjallisuus edistää esimerkiksi perusopetuksen arvoperustan toteutumista. Kirjallisuus voi myös saada lapsen ja nuoren omaksumaan uusia arvoja ja merkityksiä, minkä vuoksi erityisesti aikuisen kirjoittaman ja lasta opettamaan ja kasvattamaan pyrkivän lastenkirjallisuuden tutkiminen on tärkeää. (Lehtonen 2010: 59.)

1.1 Aiemmasta tutkimuksesta tutkimuskysymyksiin

Lastenkirjallisuuden tyttökuvauksia on aiemmin tutkittu muun muassa perinteisissä kansansaduissa ja Disneyn tuottaman lastenkulttuurin tuotteissa, kuten elokuvissa, musiikissa ja kirjoissa. Aiempaa tutkimusta perinteisempien satujen naiskuvasta on tehnyt Satu Apo (1990), joka on tutkinut suomalaisten kansansatujen naiskuvaa. Apon mukaan nainen kuvataan kansansaduissa miestä avuttomammaksi ja passiivisemmaksi, ja aktiiviset ja tavoitteellisesti toimivat naissankarit ovat harvinaisempia. (Apo 1990: 24–25.)

Samankaltaisia tuloksia on saanut myös englanninkielisiä satuja ja lastenkirjoja kielitieteellisestä näkökulmasta tutkinut Jane Sunderland (2010). Sunderland on tutkinut sekä mies- ja naishahmojen että sukupuoliroolien representointia. Sunderlandin tutkimuksen mukaan lastenkirjallisuus on edelleen sukupuolia rajoittavaa ja erilaisuutta syrjivää. Sunderland toikin tutkimuksessaan esiin poikahahmojen tyypillisen kuvauksen sankareina ja rakkauden kaipuusta kärsivinä hahmoina, kun sen sijaan tytöt kuvataan usein älykkäinä, avioliittoa ja perhe-elämää tavoittelevina hahmoina. Sunderlandin mukaan lastenkirjoissa tyttöjen toiminta on kuitenkin usein sidoksissa muihin hahmoihin. (Sunderland 2010: 215, 221–223.)

Kirjallisuudentutkija Sarah Rothschild (2013: 55–59) on tutkinut Disneyn prinsessoja. Hänen mukaansa tyypillinen Disneyn prinsessa on viaton, kaunis, äidillinen ja feminiininen kodinhengetär, joka haaveilee romanttisesti unelmiensa prinssistä (mp). Myös Kirsten Malfroid (2009) on tutkinut Disneyn prinsessoja ja erityisesti sukupuolen, etnisyyden ja sosioekonomisen aseman representaatioita. Malfroidin tutkimuksen mukaan Disneyn sankarittaret seuraavat yhteiskunnan ja kulttuurin kauneusihanteita ja sukupuoliroolistereotypioita. (Malfroid 2009: 109–110.) Prinsessasatujen ongelmaksi kuvataan se, että tytölle varattu rooli sadussa on usein passiivinen, perinteinen naishahmo, jonka unelmien täyttymys, ja velvollisuus, on mies, avioliitto ja hoivaaminen. Saduissa prinsessat ovatkin usein kohteita ja pelastettavia objekteja eivätkä niinkään tekijöitä ja aktiivisia toimijoita. (Apo 1990: 24–35; Malfroid 2009: 109–112.) Aiempien tutkimusten mukaan erityisesti satujen prinsessat heijastavat usein sukupuoleen liittyviä odotuksia ja stereotypioita. Prinsessasadut luovatkin omalta osaltaan uskomuksia siitä, millainen tytön tai naisen tulee olla.

Lastenkirjallisuuden tyttökuvauksia on tutkittu myös eri oppiaineiden opinnäytetöissä. Tiia Pappilan (2018) suomen kielen pro gradu -tutkielmassa ”*Prinsessojen toimijuudesta*

Disneyn ja Pixarin 2010-luvun prinsessasaduissa" toimijuutta tutkittiin kriittisen diskurssintutkimuksen sekä semanttisen roolianalyysin avulla (Pappila 2018). Anniina Kuhmonen (2008) puolestaan on tutkinut kirjallisuuden pro gradu -tutkielmassaan suomalaisten prinsessasatujen feministisyyttä. Pappilan ja Kuhmosen pro gradu -tutkimusten mukaan uudemmassa lastenkirjallisuudessa tytöt kuvataan fyysisesti aktiivisina ja älykkäinä (Kuhmonen 2008: 33; Pappila 2018: 38, 70–71). Uudempien prinsessasatujen kuvausta yhdistää siis aktiivisuus toimintaan: prinsessat taistelevat itse omaa kohtaloaan vastaan ja ottavat muutoksen omiin käsiinsä. Kuhmonen kuitenkin toteaa, että satujen ympäristö ja yhteiskunta on usein edelleen patriarkaalisten perinteiden mukainen. (Kuhmonen 2008: 71.)

Steyerin (2014: 177) koostaman kirjallisuuskatsauksen mukaan lastenkulttuurissa, kuten kirjallisuudessa, tv-ohjelmissa ja videopeleissä, naishahmoja on usein mieshahmoja vähemmän ja naisia kuvataan kaikissa lastenkulttuurin lajeissa stereotyyppisesti. Andersonin & Hamiltonin (2005: 150) tutkimuksenkin mukaan lastenkirjallisuudessa naishahmot kuvataan edelleen usein stereotyyppisesti hoitavina ja huolehtivina. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että lastenkulttuurin naishahmot ovat myös usein passiivisia, kun taas mieshahmot ovat aktiivisia (Steyer 2014:177). Hamilton, Anderson, Broaddus & Young (2006: 757) ovat tutkineet 200 englanninkielisen lastenkirjan sukupuolten kuvauksia. Heidän tutkimuksensa mukaan naisten kuvauksien ohella myös ammatit, joissa naishahmojen kuvataan toimivan ovat miesten ammatteja rajoittuneempia, ja naisia kuvataan miehiä harvemmin toimimassa kodin ulkopuolella. (mts. 764.)

On tärkeää huomata, että tutkimusten mukaan rajoittuneet kuvaukset ulottuvat myös mieshahmoihin, ja esimerkiksi huolehtivia ja hoitavia isejä ja miehiä kuvataan edelleen harvemmin (Anderson & Hamilton 2005). Lastenkirjallisuuden tutkiminen onkin tärkeää, sillä rajoittuneet sukupuolen kuvaukset vaikuttavat lapsen käsityksiin itsestään ja omista mahdollisuuksistaan (Hamilton ym. 2006: 757). Oman potentiaalin ja mahdollisuuksien näkeminen voikin rajoittua, jos lastenkirjallisuudessa ei ole monipuolista sukupuolten kuvausta ja voimakkaita roolimalleja. Lastenkirjallisuuden ja muun lastenkulttuurin kuvaukset sukupuolesta, menestyksestä ja työstä voivat vaikuttaa myös lasten kiinnostuksen kohteisiin ja valintoihin sekä uskomuksiin omasta kyvykkyydestä ja taidoista. Täten lastenkirjoilla on vaikutusta myös lapsen itsetuntoon ja omakuvaan. (Tsao 2008: 108–111.) Lastenkirjallisuutta tutkimalla saadaan tietoa esimerkiksi siitä, millaisessa tekemisessä tytöt ja pojat kuvataan ja millaisia piirteitä eri sukupuoliin kussakin kulttuurissa liitetään. Monipuoliset kuvaukset ihmisistä ja sukupuolista vaikuttavat positiivisesti lapsen identiteettiin tarjoamalla laajemmin erilaisia roolimalleja.

Edellä taustoittamani yhteiskunnallisen keskustelun valossa sekä aiempien tutkimusten osoittaman lastenkirjallisuuden sukupuolten kuvauksen ongelmallisuuden vuoksi on kiinnostavaa ja ajankohtaista selvittää, miten tyttöjä ja naisia uudemmassa lastenkirjallisuudessa kuvataan. Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelenkin yhden uuden suomalaisen naisista ja tytöistä kertovan lastenkirjan *Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa* (2018) tyttökuvauksia. Kaikissa tarinoissa päähenkilö identifioidaan tytöksi, joka tavoittelee unelmiaan ja tekee merkittäviä löytöjä, tekoja tai oivalluksia, jotka muuttavat maailmaa tai avartavat muiden käsityksiä maailmasta. Tutkielmani tavoitteena on selvittää, millaiseksi tyttöjä tositarinoissa kuvataan ja millaiseen toimintaan tytöt osallistuvat. Lisäksi kiinnitän huomiota siihen, vaikuttaako tyttöys hahmojen toimintaan sekä siihen, millaiset asiat nähdään tytöille mahdollisina tai mahdottomina. Olen kiinnostunut myös siitä, miten kertomusmuoto vaikuttaa tytöistä ja maailman muuttamisesta rakentuvaan kuvaan ja millaisia asioita tarinan eri vaiheissa kuvataan maailman muuttamisen ja menestyksen edellytyksinä tai niitä tukevina piirteinä.

Tutkielmani teoreettiset lähtökohdat ovat diskurssintutkimuksessa, systeemis-funktionaalisessa kieliteoriassa ja kertomuksen tutkimuksessa. Yhdessä nämä viitekehykset muodostavat monitieteellisen näkökulman, jonka läpi tutkin aineistona olevan lastenkirjan satumuotoisia tositarinoita seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

1) Millaisista vaiheista *Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa* -teoksen satumuotoiset tositarinat rakentuvat?

2) Miten tyttöjä representoidaan kertomuksen eri vaiheissa *Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa* -teoksen satumuotoisissa tositarinoissa?

    a. Millaisin kielellisen keinoin näitä representaatioita rakennetaan?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaan hahmottelemalla kertomusten lähtö- ja käännekohtia, juonikulkuja ja sisällöllisiä teemoja, minkä pohjalta tunnistan vaiheita, joiden kautta sankaritarina ja maailmanmuuttaja tyttöjen representaatiota rakennetaan. Toiseen tutkimuskysymykseen ja sen alakysymykseen vastaan tarkastelemalla, millaisia kielellisiä keinoja päähenkilöstä ja hänen toiminnastaan käytetään kertomuksen eri vaiheissa ja eroavatko valinnat eri vaiheiden ja kertomusten käännekohtien välillä. Toiseen tutkimuskysymykseen liittyen tarkastelen myös, millaisia osallistujarooleja tytöille tekstissä kirjoittuu, sekä pohdin sitä, mitä asioita tarinoissa kerrotaan ja mitä jätetään kertomatta. Koska päämääräni on kuvailla aineiston

rakentamia representaatioita suhteessa kertomusmuotoon ja sankaritarinaan, kokoan tutkielmani päätäntöluvussa havaintojani yhteen ja pohdin, miten kertomusmuoto vaikuttaa tulkintaan maailman muuttamisesta, sankaruudesta ja menestymisestä tarkastelemalla, millaiset vaiheet kertomuksissa toistuvat ja millaisia menestys- ja sankaritarinan teemoja tai tyttöjen ominaisuuksia ne korostavat. Lisäksi pohdin millaista esikuvallisuutta representaatiot rakentavat.

Koska aineistoni henkilökuvat on nimetty kertomaan tytöistä, tutkimukseni kohdistuu tyttöihin ja naisiin ja yhdistyy siten myös monitieteelliseen tyttötutkimukseen. Tyttötutkimus keskittyy tutkimaan, millaista on olla tyttö ja millaisina toimijoina tytöt yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa kontekstissa kuvataan. Koska sukupuoli ohjaa tutkimusta ja analyysia, tyttötutkimus sisältää myös kriittisiä sävyjä. (Ojanen 2011: 10.) Tyttötutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan sitä, millaisia mahdollisuuksia ja rajoituksia kulttuuri sukupuolille rakentaa ja millaiset asiat nähdään kullekin sukupuolelle tyypillisinä. Tässä tutkielmassa tyttötutkimus heijastuu näkökulmaani ja tapaani tarkastella aineiston tositarinoita nimenomaan perinteisen prinsessan tai tytön roolia purkavina kuvauksina (mts. 17). Olen kiinnostunut tutkimaan sitä, miten tyttökuvauksen ja sukupuolen moninaisuuden edistäminen aineiston tositarinoissa oikeastaan toteutuu.

Sukupuolella on merkitystä siinä, millaisia odotuksia, velvollisuuksia ja mahdollisuuksia erilaisissa yhteisöissä sukupuolelle asetetaan. Sukupuoli voidaan ymmärtää muun muassa roolina ja tekemisenä. Kun sukupuoli ymmärretään roolina, biologisen sukupuolen ohella voidaan puhua sosiaalisesta sukupuolesta, joka opitaan kulttuuriin ja yhteiskuntaan sosiaalistumisen myötä. Sosiaalinen sukupuoli määrittyy suhteessa yhteiskunnassa vallitsevien sukupuolittuneisiin normeihin, naisten ja miesten rooleihin ja identiteetteihin. (Ojala, Palmu & Saarinen 2009: 17.) Tositarinoiden maailmanmuuttajien ja heidän sukupuolensa välillä voidaan nähdä olevan yhteys, joka määrittää sitä, millaisessa toiminnassa heitä kuvataan ja kuinka he omalla toiminnallaan määrittävät sukupuoltaan ja tyttöyttään. Tutkielmassani sukupuoli nähdäänkin ensisijaisesti roolina: maailmanmuuttajilla on jokin sukupuoli ja he toimivat tavoitellessaan unelmiaan joko sukupuolen mukaisesti tai sitä vastaan. (mts. 27.)

Se, miten sukupuoleen suhtaudutaan ja millaisia käsityksiä, arvoja ja merkityksiä siihen liitetään, riippuu ajasta ja paikasta. Sukupuoli onkin yhtä aikaa biologinen, kokemuksellinen ja sosiaalinen. (Rossi 2010: 21.) Sukupuolta tuotetaan kulttuurisesti ja sosiaalisesti erilaisten merkitysneuvottelujen kautta ja sitä rakennetaan myös kielessä. (Rossi 2010: 23.) Sukupuolta tuotetaan esimerkiksi puhetavoissa ja erilaisissa kulttuurisissa esityksissä, kuten kirjoissa, elokuvissa ja peleissä (Juvonen, Rossi & Saresma 2010: 14; Paasonen 2010: 47). Tutkielmani

aineiston tositarinat tuottavat lastenkirjallisuutena ja siten kulttuurisena esityksenä käsityksiä sukupuolesta. Tavat kuvata esimerkiksi tyttöjä vaikuttavat tapoihin suhtautua sukupuoleen ja samoin suhtautuminen sukupuoleen vaikuttaa siihen, kuinka tyttöjä kuvataan (Paasonen 2010: 45). Se, miten tyttöjä aineistoni tositarinoissa representoidaan on yhteydessä sekä kulttuuriseen ja sosiaaliseen käsitykseen sukupuolesta että lasten käsityksiin itsestään ja omista mahdollisuuksistaan (mts. 45–46). Tutkielmassani olen kiinnostunut tarkastelemaan maailmanmuuttajia myös sukupuolen monipuolisuuden ja samaistuttavuuden kautta selvittämällä, millaisissa rooleissa ja toiminnassa tyttöjä uudenlaisissa prinsessatarinoissa kuvataan ja kuinka kertomusmuoto vaikuttaa esimerkillisen naisen elämäntarinan syntyyn.

Termin uudenlainen prinsessatarina voidaan nähdä heijastavan myös tyttötutkimuksen käsitystä uudesta tytöstä, jolla tarkoitetaan valtakulttuurien hierarkioita ja perinteistä tyttökuvausta vastustavaa tyttöä. (Ojanen: 19.) Kielitieteellinen tyttötutkimus auttaa osoittamaan, miten tyttöjä teksteissä kuvataan ja esitetään sekä kuvaamaan niitä kielellisiä ja tekstuaalisia käytänteitä, joilla tyttöyttä rakennetaan (Österlund 2011: 216). Österlund (2011: 236) muistuttaa, että kaunokirjallisuuden rakentama tyttökuvaus on riippuvainen sekä lukijan kontekstista että ajalle tyypillisistä näkemyksistä, mikä näkyy niin tutkimukseni tavoitteissa kuin aineistoni teoksen lähtökohdissa tuoda esiin naisten merkitys maailmaamuuttaneissa tapahtumissa ja saavutuksissa.

Tytöille suunnattujen uudenlaisten prinsessatarinoiden taustalla on laajemminkin esimerkillisesti tulkittujen kertomusten trendi, jonka piirteitä on eritelty muun muassa Tampereen yliopiston Kertomuksen vaarat -tutkimusprojektissa. (ks. Kertomuksen vaarat -blogi.) Satumuotoiset tositarinat välittävät kulttuuristen mallitarinoiden tavoin tietynlaista sankari- ja menestystarinaa erityisesti tytöille ja naisille, ja juuri tästä sanomasta olen tutkimuksessani kiinnostunut. Yhdistämällä systeemis-funktionaalisen kieliteorian ja kertomuksen rakenteen tutkimisen pyrin tarkastelemaan kerronnan rakentumisesta suhteessa tyttökuvaukseen ja esimerkilliseen mallitarinaan.

Aiempi tutkimus on keskittynyt ennen kaikkea sisällönanalyysiin, minkä kautta on päästy käsiksi siihen, miten nais- ja mieshahmot osallistuvat erilaisiin toimintoihin. Kielitieteellistä tutkimusta on tehty esimerkiksi satujen hahmojen toimintaa kuvaavista verbeistä, mutta yleisesti satujen ja lastenkirjallisuuden tutkiminen kielitieteellisestä näkökulmasta on harvinaisempaa (Sunderland 2010: 63). Tutkimukselleni onkin ajankohtaiseen lastenkirjaan keskittyvän näkökulmansa sekä kielitieteellisen lähestymistavan ansiosta tilaa tutkimuskentällä. Sunderlandin

(mp.) mukaan kielitieteellinen tutkimus voi tarjota monipuolisempaa ymmärrystä vähemmän näkyvistä tekstin sisällöistä. Tutkielmani analyysi keskittyykin tyttöjen kuvaamiseen analysoimalla samanaikaisesti sekä toimintaa, siihen osallistuvien toimijoiden roolia että sananvalintoja, joilla kohdetta representoidaan. Fairclough onkin todennut, että kielitieteellisestä näkökulmasta on tarkoituksenmukaista tehdä edellä mainitun kaltaista moniulotteista tutkimusta. (Fairclough 1997: 42, 143.)

Kertomusten kulttuurinen konteksti ja mallikertomusten arvo on kiinnostava tutkimuskohde, joka tarjoaa näkökulman myös tekstien kielellisen tekstuaalisuuden tarkasteluun. Kertomuksen vaarat -projektissa on pohdittu myös tytöille suunnattujen sankaritarinoiden genreä: Laakso toteaa, että kokoelmien sadut ovat usein toisteisia ja lainaavat sadun tekstilajia. Satumuotoisissa tositarinoissa tyttöjen tarinat asetetaan useimmiten tuttuun vaikeuksista voittoon -tarinakaavaan. (Laakso 2018.) Tämä huomio on kiinnostava, ja tässä tutkimuksessa tavoitteenani on syventää Laakson (2018) huomiota tarkastelemalla satumuotoisten tytöistä kertovien tositarinoiden representaatioita ja kertomuksen rakennetta.

Tämän tutkimuksen tuloksista voi olla hyötyä kasvatusalan ammattilaisille sekä lastenkirjailijoille, jotka haluavat vaikuttaa lapsille välittämiinsä sukupuoleen liittyviin arvoihin ja asenteisiin. Satujen tavoin myös todellisten henkilöiden tositarinat havainnollistavat identiteetin rakentamista ja niiden tavoitteena onkin tarjota lukijalle inspiroivia esikuvia sekä tukea oman identiteetin rakentamista. Tätä voidaan pitää myös lastenkirjallisuuden yleisenä tavoitteena. Kirjoittamalla todellisten naisten henkilökuvia ja tarinoita, tahdotaan tarjota lapsille monimuotoisia roolimalleja ja erilaisia tapoja tehdä ja toimia sekä edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja tukea oman tien löytämistä.

Tutkimukseni on tärkeä myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta: tietoisuus kielen ja kielenkäytön tuottamista merkityksistä ja ideologioista auttaa murtamaan ja muuttamaan kulttuurisia stereotypioita. Aiemmat tutkimukset ja yleinen tasa-arvokeskustelu herättää pohtimaan, puuttuuko lastenkirjallisuudesta edelleen aktiivisia ja monipuolisia tyttö- ja naishahmoja. Useat niin kotimaisia kuin kansainvälisiäkin merkkinaisia käsittelevät teokset pyrkivät uudistamaan naiskuvaa ja muistuttamaan siitä, että tytötkin voivat olla sankareita, mikä kertoo jotakin siitä, että näin ei vielä ole. Tässä tutkimuksessa tarkoituksenani ei kuitenkaan ole tuoda esiin yhteiskunnallisia epäkohtia. Sen sijaan tutkimuksen taustalla on ajatus siitä, että tekstimerkitysten tarkastelu ja näkyväksi tekeminen tuovat esiin tekstin ja kontekstin heijastamia arvoja.

Merkityksen tutkiminen ei tarkoita sisällönanalyysia, vaan sanoihin ja lauserakenteisiin sulautuneiden merkitysten tutkimista. (Shore 2012b: 158.)

1.2 Aineistona satumuotoiset tositarinat

Tutkimukseni aineistona on 12 tositarinaa lapsille suunnatusta tarinallisesta tietokirjasta *Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa* (2018). Lastenkirja on ilmestynyt vuonna 2018 Kustantamo S&S:n kustantamana. Teos esittää aikajärjestyksessä menestyneiden suomalaisnaisten elämäntarinat. Teoksen esipuheessa tekijät Ida Salminen ja Riikka Salminen kertovat teoksen muodostavan katsauksen myös Suomen historiaan ja tasa-arvon kehitykseen. Teoksen tositarinat pohjautuvat henkilöhaastatteluihin ja lähdekirjallisuuteen, mutta tekijät kertovat käyttäneen tapahtumien kuvauksessa myös luovaa vapautta. Lasten ja nuorten tietokirjallisuudessa yhdistetäänkin usein tietoa ja fiktiota. Tällaisia lastenkirjoja voidaan kuvata myös termillä faktio, joka kuvaa erityisesti teoksen sisällön luonnetta. Faktuaalisissa lastenkirjoissa on selvästi mukana sekä tietotekstiä että kertomuksia ja kuvia. (Vaijärvi 2016: 14–15.)

Tämä tutkimus ei kata koko teosta, vaan rajaan teoksesta aineistokseni ne tositarinat, jotka kirjan loppuun sijoitetun aikajanan mukaan kertovat 2010-luvulla vaikuttaneista naisista. Tarkastelen näitä 12 tositarinaa, koska mielenkiinnon kohteenani on laajemmin viime vuosien lastenkirjallisuuden sankaritarinabuumi ja uudet esikuvat. Aineistonani on teoksen tarinat jääkiekkoilija Noora Rädystä, poliitikko Nasima Razmyarista, poliitikko Li Anderssonista, avaruussään tutkija Minna Palmrothista, valokuvaaja Meeri Koutaniemestä, elokuvaohjaaja Selma Vilhusesta, toimittaja Koko Hubarasta, yrittäjä Maria Ritolasta, lastenkirjailija ja kuvittaja Linda Liukkaasta, aurinkoenergian tutkija Hele Savinista, piispa Irja Askolasta ja dokumenttiohjaaja Suvi Westistä.

Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa -teos kertoo menestyneiden suomalaisnaisten elämäntarinat satumuodossa. Historiallisista ja tunnetuista ihmisistä kertoville henkilökuville onkin tyypillistä kertomusmuotoinen esitystapa. Tähän hypoteesiin nojaten, yhdistän tutkimuksessani representaatioiden tutkimisen kertomuksen tutkimiseen, sillä on kiinnostavaa tutkia millaisia kielellisiä keinoja päähenkilöstä ja hänen toiminnastaan käytetään kertomuksen eri vaiheissa ja eroavatko valinnat eri vaiheiden ja käännekohtien välillä. Kertomusmuotoinen esitystapa myös tarjoaa lukijalle helposti lähestyttävän kokemuksen ihmisen

kokemuksista ja tuntemuksista sekä lisää siten ymmärrystä itseään ja muita kohtaan (Nurminen & Karttunen 2018: 4–7).

Aineistoni tositarinat painottuvat päähenkilötytön lapsuuden kokemuksiin ja tunteiden kuvaamiseen. Tositarinat alkavat päähenkilötytön lapsuudesta ja kuvaavat kunkin henkilön vaiheita kohti aikuisuutta ja tunnustettuja saavutuksia. Kunkin tositarinan yhteydessä on Riikka Salmisen maalaamat kuvat päähenkilöstä sekä lapsena että aikuisena. Jokaisen tositarinan lopussa on tietolaatikko, jossa tiivistetään päähenkilön merkittävimmät saavutukset. Tietolaatikon yhteyteen on myös nostettu elämänohjeen kaltainen lainaus päähenkilötytön oivalluksesta. Tässä tutkimuksessa tarkastelen vain tosisatukirjan leipätekstiä ja rajaan tutkimukseni ulkopuolelle tarinoiden yhteydessä olevat kuvat, nostot ja tietolaatikon, sillä niiden tutkiminen ei tutkimusongelman ja tutkimuksen laajuuden valossa ole tarkoituksenmukaista.

Tosisatukirjaan on siis koottu useita yksittäisiä tarinoita. Tarinalla tarkoitetaan ajallista kokonaisuutta, jolla on alku, keskikohta ja loppu. Tarinalla voidaan yleisesti viitata myös erityisesti tapahtumasarjaan ja sen sisältöihin. (Ikonen 2001: 184–185.) Arjessa tarinan synonyymina käytetään usein satua. Kielitoimiston sanakirja määrittelee sadun ”todellisen elämän rajat ylittäväksi, mielikuvitukseen vetoavaksi (lapsille tarkoitetuksi) kertomukseksi” (KS s.v. *satu*). Apon (2001: 12) mukaan tyttöihin vetoava satu, joka kuvaa erityisesti naisten maailmaa ja arkea voidaan määritellä myös prinsessasaduksi. Prinsessasadut ovat osa satukirjallisuuden genreä, mutta muodostavat oman alalajinsa. Prinsessasaduissa päähenkilö on naiseksi oletettu prinsessa avioliiton tai löytyneen identiteetin kautta (Rothschild 2013: 1–2). Apon (2001:12) määritelmään vedoten määrittelen aineistoni naisten maailmaa kuvaavat henkilökuvat kuuluvaksi tyttöihin vetoavaan prinsessasatujen genreen.

Rothschildin (2013: 2–3) mukaan prinsessasadut ovat yhteydessä naisten ja tyttöjen asemaan yhteiskunnassa. Prinsessasadut heijastavat ja joko vahvistavat tai vastustavat sitä prosessia, millaisena naiseus ja tyttöys kulttuurissa nähdään ja miten käsitykset niistä muuttuvat. Omassa tutkielmassani prinsessasatujen yhteiskuntaa ja kulttuuria heijastava luonne ovat keskeisiä, sillä uskon aineistonani olevien satumuotoisten tositarinoiden kertovan jotakin siitä, millaisena naiseus ja tyttöys näyttäytyvät tässä ajassa ja kulttuurissa ja millaisina toimijoina naispuoliset sankarit, esikuvat ja maailmanmuuttajat tositarinoissa kielen kautta esitetään.

Aineistoni tarinoiden tytöt ja naiset ovat ihailun kohteena ja heidän tarinansa on näkemykseni mukaan nostettu esiin sosiokulttuurisen kontekstin mukaisten arvojen pohjalta. Teoksen nimen sananvalinta *maailmanmuuttaja* voi viitata myös sankariin, joka Kielitoimiston

sanakirjan mukaan tarkoittaa ”urotöistään tai rohkeudestaan kuuluisaa henkilöä, joka on usein kertomakirjallisuudessa tarinan päähenkilö ja ihailun kohde” (KS s.v. *sankari*). Päähenkilön esikuvallisen roolin vuoksi tositarinoiden päähenkilötytöistä voitaisiin tässä tutkimuksessa käyttää myös termiä tyttösankari.

Kirjallisuuden perinteisen määritelmän mukaan sankarin rooliin kuuluu pääsääntöisesti toisen hahmon auttaminen, etsiminen tai pelastaminen (Propp 2009: 39–64). Sankariksi voidaan kutsua myös henkilöä tai hahmoa, joka toimii toisin kuin muut olisivat tilanteessa moraalisesti tai fyysisesti pystyneet toimimaan. Se, että tekee oikein tai tekee jotain epätavallisen sankarillista, liitetään usein sankaruuteen: yleisesti sankaruuteen liitetäänkin rohkeus ja toisten puolesta toimiminen. (Keczer, File, Orosz & Zimbardo 2016: 12–14.) Myös Rothschildt (2013: 1–2) on todennut, että satujen prinsessa- ja sankarihahmot ovat usein sadun keskeisiä hahmoja, joihin lukija samaistuu. Sadun hahmot mukailevat kulttuurisia ja sosiaalisia normeja toivotusta käyttäytymisestä ja toimivat lapselle roolimallina. (Rothschild 2013: 1–2).

Sankariksi määritteleminen kytkeytyy ensisijaisesti kulttuurissa ja yhteisössä vallitseviin käsityksiin arvostettavista teoista ja ominaisuuksista (Kemppainen & Peltonen 2010: 9–13). Vaikka lastenkirjallisuuden sankaritarinakirjat ovat uusi kirjallinen ilmiö, kertomukset poikkeuksellisista henkilöistä ja heidän teoistaan on ilmiönä vanha. Esimerkiksi suullisena kansanperinteenä kulkeutuvat myytit ovat klassisia sankaritarinoita. Modernin yhteiskunnan sankarina näyttäytyy usein velvollisuudentuntoinen ja vahva ihannekansalainen. Kertomus jonkun toisen elämästä noudattaakin usein klassisen sankaritarinan vaikeuksista voittoon -kaavaa. (Kemppainen & Peltonen 2010: 10–11.) Aineistoni satumuotoiset tositarinat toimivatkin esimerkkinä niin viime vuosien kirjallisesta ilmiöstä kuin sankaruuden ravistelusta: urheilijoiden, muusikoiden ja taiteilijoiden ohella kuka tahansa voi omana itsenään olla sankari. Aineistoni lastenkirjan näkökulman ollessa kuitenkin kiinteästi maailman muuttamisessa ja maailmaa muuttavissa teoissa viittaan tässä tutkimuksessa tyttöpäähenkilöön termillä maailmanmuuttaja.

Tutkielma jakautuu viiteen lukuun. Tässä luvussa olen taustoittanut tutkimustani ja laajemmin aineistoni heijastamaa sosiaalista ja kulttuurilista ilmiötä. Toisessa luvussa esittelen tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen eli kuvaan tutkimukseni sijoittumista diskurssin tutkimuksen ja kertomuksen tutkimuksen kentälle. Lisäksi määrittelen teoriataustaan pohjaavat, tutkielmani kannalta merkittävät käsitteet. Tutkimuksen menetelmiä kuvaan luvussa kolme. Luvussa neljä käsittelen aineistosta löytämiäni tyttöjen representaatioita sekä kertomuksen

vaiheita. Tutkielmani viimeisessä luvussa teen yhteenvedon tutkimuksen tuloksista, ja pohdin niitä suhteessa laajempaan kontekstiin sekä arvioin tutkimuksen onnistumista.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa tarkastellaan tutkielmaani diskurssintutkimuksen tutkimuskentässä ja kuvaillaan kielen ja tekstien funktionaalista ja sosiaalista luonnetta. Tässä luvussa avaan myös systeemisfunktionaalisen kieliteorian teoreettista taustaa ja tutkimukseni kannalta tärkeitä teorian käsitteitä (ks. esim. Halliday 1978, Halliday & Matthiessen 2013). Määrittelen myös tutkielmani muut keskeiset teoreettiset käsitteet, joita ovat representaatio ja kertomus.

2.1 Diskurssintutkimus teoreettisena viitekehyksenä

2.1.1 Diskurssintutkimuksen perusajatuksia

Diskurssitutkimuksessa tutkimuksen kantavana tausta-ajatuksena on tarkastella kieltä ja kielenkäyttöä toimintana, joka muokkaa, jäsentää ja rakentaa sosiaalista todellisuutta. Diskurssintutkimuksessa kielenkäyttö nähdäänkin kiinteänä osana sosiaalisia käytänteitä. Kun kieltä tarkastellaan sosiaalisena toiminta, kielenkäytössä ja vuorovaikutuksessa on silloin keskeistä se, miten toimijat merkityksellistävät asioita kielenkäytöllään. Erilaisilla tavoilla ilmaista asioita, ja erilaisia kielellisiä valintoja käyttämällä ja muokkaamalla kielenkäyttäjät saavat aikaan erilaisia lopputuloksia, merkityksiä. (Luukka 2000: 135.) Diskurssintutkimuksen kielikäsitys pohjautuukin laajempaan käsitykseen sosiaalisesta konstruktivismista, jonka mukaan todellisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 21). Diskurssintutkimuksen taustalla vaikuttaa myös funktionaalinen näkemys kielestä, jonka mukaan kielenkäyttöä ohjaa ensisijaisesti kielenkäyttäjien resurssit sekä tavoite, johon vuorovaikutustilanteessa pyritään. Funktionaalinen näkökulma siis olettaa, että ilmauksilla ja sanoilla ei ole vain yhtä merkitystä, vaan merkitykset voivat muuttua riippuen kontekstista, ja ne syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 16, 19–20, 52.)

Koska merkitykset rakentuvat kielellä, kieli sekä kuvaa että rakentaa sosiaalista toimintaa samaan aikaan (Hall, Evans & Nixon 2013: 14). Diskurssintutkija onkin kiinnostunut juuri kielen kautta välittyvien merkitysten neuvottelusta, käytänteistä, säännöistä, ehdoista ja seurauksista (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 13–14). Kun kieltä tarkastellaan sosiaalisena toimintana, kieli toimii välineenä, jolla ajattelua, puheenaihetta ja puhetilannetta muokataan ja jäsennetään.

Kielen rakentamat mielikuvat vaikuttavat esimerkiksi siihen, millaisesta näkökulmasta tyttöyttä ja naiseutta tarkastellaan tai millaiset ammatit nähdään kullekin sukupuolelle mahdollisina. Se, millaisena asiat kuvataan ja millaisia kielellisiä valintoja tehdään vaikuttavat siihen, miten asiat ja ilmiöt nähdään tai miten niihin suhtaudutaan. Kielenkäytön- ja asioiden kuvaamisen tavat vaikuttavat siten myös siihen, millä tavoin yhteisön jäsenet kokevat itsensä ja mitä he ajattelevat heiltä odotettavan. (Fairclough 1992: 5–6.) Kieli voi siis ohjata yksilöitä toimimaan tietyllä tavalla, ja siksi esimerkiksi tositarinoiden kielellisiä valintoja on tärkeä tutkia.

Kielenkäytöllä on siis väliä, sillä kielenkäytön ehdot ja seuraukset rajoittavat ja mahdollistavat sitä, miten kieltä voi, kannattaa ja on mahdollista käyttää. Kun diskurssintutkija tarkastelee kieltä sosiaalisena toimintana, taustalla on ajatus siitä, että yhteiskunnan normit ja vuorovaikutustilanteita ohjaavat sosiaaliset käytänteet rajoittavat kielenkäyttöä. Samaan aikaan erilaiset kielenkäyttötavat toteutuvat kieltä koskevissa normeissa ja vuorovaikutustilanteissa. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 14, 32–33.) Ajatusta kielestä osana sosiaalisia käytänteitä kuvataan diskurssintutkimuksessa käsitteellä **diskurssi**. Diskurssilla tarkoitetaan laajempaa teoreettista näkemystä konstruktivistisesta kielenkäyttötavasta, joka heijastaa tiettyä maailmankuvaa ja samalla rakentaa sitä siirtyessään kielenkäyttäjältä toiselle sosiaalisessa toiminnassa. Diskurssin käsitteellä voidaankin viitata niin lausetta suurempiin kokonaisuuksiin kuin tilannekohtaiseen kielenkäyttöön. (mts. 28, 31, 35–36.)

Monikollisella ja spesifimmällä termillä **diskurssit** tarkoitetaan sen sijaan yhteiskunnassa vallitsevia ja tunnistettavia puhetapoja, jotka ovat ominaisia tietyille ihmisryhmille, viestintätilanteille, ideologioille tai yhteiskunnan osa-alueille. Diskurssit ovat yhteisössä muodostuneita tapoja ja sosiaalisten käytänteiden ilmentymiä, joilla merkityksiä tuotetaan ja joiden luonteeseen kuuluu muokkautuvuus. (Lehti, Haapanen & Kääntä 2018: 7; Pietikäinen & Mäntynen 2019: 31, 35–36, 71.) Sosiokulttuurisessa kontekstissa muotoutuvat diskurssit luovat näkökulman, johon jonkin aiheen kuvaaminen perustuu ja samalla sulkevat toiset näkökulmat pois (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 53–54). Kielen merkitykset ja diskurssit liittyvät tiiviisti yhteen, sillä diskursseja rakennetaan kielellisten valintojen kautta (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 15). Kielellisten valintojen luomia merkityksiä voidaan diskurssintutkimuksessa tarkastella muun muassa analysoimalla kielioppia ja kielen muotoja.

Diskurssintutkimuksen mukaan sosiaaliset käytänteet muokkautuvat, uudistuvat ja toisintuvat kielen kautta, mutta myös kieli muokkautuu sosiaalisten ja kulttuuristen rakenteiden kautta. Kielen kautta voidaan siis sekä oppia siitä kulttuurista, yhteiskunnasta tai yhteisöstä,

jossa sitä käytetään, mutta myös muokata ja luoda merkityksiä, ajatustapoja, maailmankuvaa, normeja ja kulttuuria. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 119.) Aineistoni kertomuksissa heijastuukin sosiaalisesti vakiintuneita tapoja puhua tytöistä ja heidän rooleistaan, mutta toisaalta tarinoiden kielelliset valinnat myös muokkaavat käsitystä tytöistä, jolloin kielenkäyttö luo todellisuutta. Kielenkäyttötavat ja kielelliset muutokset vaikuttavat siten myös kulttuurisiin muutoksiin. Vakiintuneita puhetapoja voi olla vaikea muuttaa tai purkaa, ja liian yksinkertaisista tai rajoittuneista tyttöyden kuvauksista voi olla haittaa yksilön näkökulmasta. Diskurssintutkimus tarjoaakin tutkimuksessani tarkastelutavan tutkia sitä, millaista elämäntarinaa pidetään tavoittelemisen arvoisena. Diskurssintutkimuksen periaatteiden mukaisesti tarkastelen tässä tutkimuksessa kielellisiä valintoja osana ympäröivän todellisuuden arvojen, uskomusten ja sosiaalisten käytänteiden kuvauksia.

2.1.2 Kieli ja teksti representoijana

Stuart Hall (2013: 45) määrittelee representaation prosessiksi, jossa kielen merkitysten kautta rakennetaan kuvaa maailmasta. Prosessimaisen luonteensa vuoksi diskurssin ja representaation käsite ovat läheisesti sidoksissa toisiinsa. **Representaatiolla** tarkoitetaan merkityksen tuottamista, asioiden, tapahtumien ja ihmisten uudelleen esittämistä, kuvaamista ja määrittelyä kielen ja muiden merkitysjärjestelmien avulla (Paasonen 2010: 40; Pietikäinen & Mäntynen 2019: 79). Koska representaatioilla voidaan kuvata asioita, tapahtumia, ajatuksia, tunteita ja kokemuksia, ajatukset representaatiosta palautuvat luvussa 2.1.1 kuvailemaani konstruktivistiseen kielikäsitykseen eli ajatukseen kielestä maailmaa rakentavana ja jäsentävänä voimana (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 79). Tässä tutkimuksessa määrittelen representaation diskurssintutkimuksen periaatteiden mukaisesti nimenomaan kielellisesti rakentuvaksi esitykseksi maailmasta, sen ilmiöistä, asioista ja toimijoista sekä näiden välisistä suhteista (mts. 79). Toisin sanoen tarkoitan tässä tutkimuksessa representaatioiden tutkimisella siis sitä, millainen kuva tositarinoiden tytöistä, menestyksestä ja siihen liittyvästä toiminnasta ja tekemisestä muodostuu.

Diskurssintutkimuksessa laajempien diskurssien ajatellaan vaikuttavan representaatioiden syntyyn, sillä diskurssi kuvaa asiaa tai ilmiötä tietyllä tavalla ja tietystä näkökulmasta, jolloin tuloksena on tietty jäsentynyt tapa merkityksellistää maailmaa (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 53–54). Tekemällä tietynlaisia valintoja kielenkäyttäjä kuvaa kohdettaan tietyllä tavalla: asiat ja ilmiöt siis representoituvat diskurssien kautta. Representaatiolla voidaankin tarkoittaa

tätä diskurssista riippuvaa kuvausta, joka tapahtumasta, ryhmästä, ilmiöstä tai asiasta rakentuu. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 79.) Representaatiot ja niiden merkitykset syntyvät kielen avulla kielellisistä valinnoista, joilla on erilaisia funktioita eli tarkoituksia. Kielenkäyttäjä kuvaa ja kertoo asioista ja tapahtumista valitsemalla kielellisistä resursseista ne, jotka palvelevat hänen tavoitteitaan. (mts. 177.) Kielelliset valinnat, kuten toimintaa kuvaavat verbit, eivät siten ole sattumanvaraisia, vaan ne rakentavat tarkoin valittuja merkityksiä. Eroavuudet toiminnan ja tekojen kuvaamisessa sisältävät näin ollen eroja representoinnissa. Representaatiot muodostuvat valinnoista myös sen suhteen, mitä kuvaukseen sisällytetään ja mitä jätetään pois. Merkitysten valinnoista muodostuu esitys siitä, millä tavoin asioita representoidaan. (Fairclough 1997: 13, 30; Paasonen 2010: 40.)

Representaatio esittää siis maailman, tapahtumat, kokemukset, tunteet ja ajatukset tietyin merkityksin ladatuilla ilmauksilla (Hall ym. 2013: 9, 14). Toisaalta merkitysten tuottaminen ja ymmärtäminen riippuvat tulkinnasta: lukija tai kuulija tulkitsee sanoja ja ilmauksia niin yhteisön kielellisten sosiaalisten käytänteiden avulla kuin sen pohjalta, mitä vuorovaikutustilanteessa kokonaisuudessaan tapahtuu (Luukka 2000: 148, 151–153; Hall ym. 2013: 45). Representaatiolla voidaankin tarkastella sitä, millaisista näkökulmasta ja millaisin keinoin asiaa esitetään ja kuvataan. Ajallinen ja tulkinnallinen konteksti on aina läsnä, koska representaatiot muuttuvat ja uudistuvat jo pelkästään kontekstinsa vuoksi. Representaatio saakin merkityksensä suhteessa aiempiin representaatioihin ja kontekstiin. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 78–80.) Esimerkiksi naiskuva rinnastuu kussakin kulttuurissa aiempiin naiskuviin ja representaatioihin, ja siinä on aina heijastumia useista päällekkäisistä ja risteävistä ideologioista. Representaatio siis ikään kuin yhdistää tietynlaisia laajempia merkityksiä kuvista, ihmisistä ja objekteista rajautuneeksi tilannekuvaksi, mutta samaan aikaan se on ainutlaatuinen ja uusi. (Paasonen 2010: 40–41, 44.)

Sukupuolta ja naiskuvaa rakennetaan niin erilaisissa kulttuurisissa teksteissä, kuten kirjoissa, elokuvissa, mainoksissa, peleissä ja televisiosarjoissa, kuin institutionaalisissa konteksteissa, kuten koulussa, perheessä ja uskonnoissa (Paasonen 2010: 47). Esimerkiksi median, kirjallisuuden ja populaarikulttuurin tavat kuvata naisia vaikuttavat käsityksiimme sukupuolesta, ammateista ja yhteiskunnallisista rooleista. (Rossi 2010, 35–37; Karkulehto 2011: 36.) Tavat puolestaan vaikuttavat siihen millaisia representaatioita tuotetaan. (Paasonen 2010: 46). Representaatiot siis sekä heijastavat että tuottavat yhteiskunnan arvoja, uskomuksia ja ajatustapoja, kuten esimerkiksi käsityksiämme sukupuolesta, itsestämme ja muista (mts. 41). Paasonen (mts.

46) toteaakin, että sillä, miten esimerkiksi tiettyä ihmisryhmää tai sukupuolta kuvataan, on merkitystä niin kulttuuriselle kuin yksilöllisellekin identiteetille, minkä vuoksi on tärkeää tutkia kulttuurin, kuten *Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa* -lastenkirjan, tapoja esittää tyttöjä ja naisia.

Representaatiot syntyvät kielellisistä valinnoista kirjoittajan tai kertojan kuvatessa tietyllä tapaa tarinoiden naishenkilöitä, heidän toimintaansa ja kertomuksen tapahtumia. Kirjoittaessaan suomalaisten naisten elämäntarinoita kirjoittajat ovat tehneet valintoja tositarinoiden näkökulman ja tärkeiden tapahtumien suhteen, jolloin jokin näkökulma jää väistämättä huomiotta, ja tytöistä ja naisista muodostuu tietynlainen näkökannan mukainen kuva. Tämän lähtökohdan vuoksi diskurssintutkimus muodostaa tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen: kertomusten kielenkäyttö rakentaa tietynlaista kuvaa ja roolia tytöille ja heidän tarinoilleen. Tutkimukseni keskiössä on siis merkityksellistämisen tavat eli se, miten tyttöjä ja naisia representoidaan ja millä tavoin. Tarkastelemalla sanoihin ja lauserakenteisiin sulautuneita merkityksiä voin tuoda esille sen, miten tyttöjä ja naisia kuvataan kontekstissaan, mitä tytöt tekevät ja millaisin kielellisin keinoin näitä rooleja ja representaatioita ilmaistaan (Shore 2012b: 158). Representaatiot liittyvät erityisesti Hallidayn systeemis-funktionaalisen kieliteorian ideationaaliseen metafunktioon, jota käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa.

2.2 Systeemis-funktionaalinen kieliteoria

Diskurssitutkimuksen ohella tutkimukseni pohjaa M.A.K. Hallidayn kehittämään systeemis-funktionaaliseen kieliteoriaan (jatkossa myös SF-teoria). Systeemis-funktionaalinen kieliteoria rakentuu diskurssitutkimuksen mukaisesti ajatukselle, että kieli on sosiaalista toimintaa (Shore 2012b: 159). SF-teorian mukaan sosiaalinen toiminta ja vuorovaikutus kielen kautta perustuu merkitysten rakentamiseen ja vastaanottamiseen (Halliday 1994: 17). SF-teoriassa tätä kielen ja sosiaalisen kontekstin yhteyttä kuvataan käsitteellä **tilannekonteksti**. Tilannekontekstilla tarkoitetaan sosiaalisen toiminnan, sosiaalisten roolien ja kielen ilmenemismuodon muodostamaa kokonaisuutta kussakin kielenkäyttötilanteessa. Tilannekonteksti muodostuu kyseiseen tilanteeseen vaikuttavista ja merkityksellisistä piirteistä. (Luukka 2002: 99, 101; Halliday & Matthiessen 2013: 24, 33–35.)

Koska kielen keskeinen tehtävä on merkitysten välittäminen, SF-teoria pohtii ennen kaikkea kielisysteemin ja kielenkäytön välistä aluetta ja on kiinnostunut siitä, miten merkityksiä välitetään kielen avulla. (Luukka 2002: 107; Shore 2012a: 131). Se kuvaa siis nimensä mukaisesti sekä kielen merkityksiä luovia rakenteita että systemaattisesti niitä kielellisiä valintoja, jotka muodostuvat kussakin kontekstissa erikseen (Luukka 2000: 138). Systeemis-funktionaalinen kieliteoria sopiikin hyvin diskurssianalyysin ajatuksiin kielen, yhteisön ja sosiaalisen toiminnan suhteesta.

Kieliteorian nimessäkin mainittu systeemisyys viittaa Hallidayn kuvauksessa siihen, että kieltä tarkastellaan valintojen ja vaihtoehtojen näkökulmasta: käyttäessään kieltä kielenkäyttäjä tukeutuu kielisysteemiin ja tulee valinneeksi sopivan ilmaisun erilaisten kielellisten vaihtoehtojen joukosta. Näitä kielisysteemiin rakentuvia valintamahdollisuuksia Halliday kutsuu **merkityspotentiaaliksi**. Merkityspotentiaali toimii resurssina, jota kielenkäyttäjä käyttää luodessaan erilaisia merkityksiä ja kuvatessaan maailmaa. (Luukka 2002: 89–90, 104.) SF-teoriassa merkityksen nähdään hallitsevan rakennetta ja käyttäessään kieltä kielenkäyttäjä valitsee ensin merkityksen ilmaisun tavan ja tavoitteen ja vasta viimeisenä sopivan rakenteen (Halliday 1994: 7–8).

Hallidayn kuvauksessa funktionaalisuus tarkoittaa ensisijaisesti sitä, että kieltä tutkitaan kielenkäytön tavoitteiden ja sen, mitä sillä tehdään näkökulmasta. SF-teorian tavoitteena on siis selvittää, miten kieltä käytetään eri tarkoituksiin ja miten kieli toimii sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja sen välineenä. (Luukka 2000: 135.) Funktiolla tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan tiettyä tarkoitusta palvelevaa tehtävää, jonka kielellinen ilmaisu saa kontekstissaan. Kielen sanastolliset, äänteelliset, rakenteelliset, kieliopilliset ja semanttiset rakenteet määräytyvät niiden funktioiden kautta. Kielellisten ilmausten merkitys on riippuvainen kustakin kulttuurista, tilanteesta, kielenkäyttäjistä, nonverbaalisista viesteistä ja puheenaiheista (mts. 137.)

2.2.1 Merkityksen muodostuminen ja metafunktiot

SF-teorian mukaan funktio vaikuttaa koko kielisysteemiin ja rakentaa sitä. Kielen resurssit ja valinnanvaraisuus mahdollistavat erilaisten funktioiden toteuttamisen (Luukka 2000: 90; Shore 2012a: 140). SF-teorian taustaoletuksena on käsitys kielen muotoutumisesta sen käytön pohjalta (Shore 2012a:145). Kielen muotoa ja ilmiasua säätelevät siis ne funktiot, joita varten kieli on kehittynyt (Halliday & Matthiessen 2013: 20). Hallidayn mukaan kielellä on kolme

universaalia perustehtävää: kokemusten ja merkitysten kuvaaminen, sosiaalisissa tilanteissa toimiminen ja tekstien rakentaminen (Halliday & Matthiessen 2013: 30). Näitä perusfunktioita Halliday nimittää **metafunktioksi** (Luukka 2002: 101–102; Halliday & Matthiessen 2013: 29). Nämä funktionaaliset metafunktiot ovat ideationaalinen, interpersonaalinen ja tekstuaalinen metafunktio.

Metafunktiot perustuvat hypoteesiin, jonka mukaan tietyt merkitykset ryhmittyvät kielenkäytössä tietynlaisiksi rakenteiksi ja valinnoiksi kuvaamaan kokemusmaailmaamme ja sosiokulttuurista kontekstia (Shore 2012a: 146). Metafunktiot eivät ole toisistaan irrallisia, vaan kielen ilmauksissa heijastuvat kaikki kolme metafunktiota, sillä samat kielelliset piirteet voivat rakentaa merkityksiä eri metafunktioissa. Kielen muotoa säätelevät kaikki kolme merkitystasoa yhdessä: metafunktiot realisoituvat kielellisissä valinnoissa, ja niiden avulla voidaan havainnollistaa sitä, että kielenkäyttö on pohjimmiltaan kokoelma valintoja, jotka muokkaantuvat maailman ja ihmisten muuttuessa. (Shore 2012a: 134; Halliday & Matthienssen 2013: 29–31.) Yhteistä kaikille metafunktioille on se, että ne ovat kontekstisidonnaisia. Kontekstisidonnaisuus tarkoittaa sitä, että kielen käytön rakenteita ja muotoja ei voi ymmärtää irrallaan niiden käyttötehtävistä. (Luukka 2000: 137–138.)

Ideationaalinen metafunktio kuvaa tapahtumia ja ihmisen kokemuksia maailmasta. Ideationaalinen metafunktio tuottaa representaatioita ja sen avulla hahmotetaan todellisuutta sekä luodaan ja rakennetaan tulkintoja sisäisestä ja ulkoisesta maailmasta jäsentämällä, nimeämällä, luokittelemalla ja kuvailemalla maailmaa ja sen asioita, tapahtumia ja ilmiöitä. Tämän funktion avulla puhuja jäsentää ja hahmottaa todellisuutta sellaisena kuin hän sen kokee. Ideationaalinen metafunktio voidaan jakaa vielä eksperientiaaliseen ja loogiseen metafunktioon. Eksperientiaalinen metafunktio liittyy siihen, kuinka kieltä käytetään kuvaamaan tapahtumia, toiminta, tiloja ja olosuhteita. Looginen metafunktio liittyy siihen, kuinka kielen, erityisesti lause- ja lausekeyhdistelmien avulla, yhdistetään toimijoita, tapahtumia ja näiden välisiä suhteita laajemmiksi kokonaisuuksiksi. (Shore 2012b: 161.) Ideationaalisen metafunktion analyysin keskiössä ovat valinnat niin nimitysten, verbien kuin adjektiivienkin suhteen.

Kielen avulla myös osallistutaan maailmaan ja sen tapahtumiin, tehdään asioita ja vaikutetaan niihin. **Interpersoonaalisen metafunktion** avulla tarkastellaan osallistavia ulottuvuuksia, kuten vuorovaikutussuhteiden ylläpitämistä ja luomista sekä mielipiteiden, tunteiden, asenteiden ja arvioiden ilmaisemista kielellä (Shore 2012a: 146–147). Interpersonaalinen metafunktio tarkastelee kieltä ensisijaisesti toimintana ja vuorovaikutuksellisina rooleina (puhuja, kuulija,

kysyjä, vastaaja), joita kielen avulla ilmaistaan, ylläpidetään ja rakennetaan. (Luukka 2002: 102–103; Halliday & Matthiessen 2013: 30, 45, 134–135.) Interpesoonaalista metafunktiota analysoidessa tarkastellaan muun muassa modaalisuutta (Shore 2012a: 147–148). Kolmas metafunktio liittyy tekstien rakentamiseen. **Tekstuaalisen metafunktion** avulla tarkastellaan tekstin koheesiota, eli sitä, miten teksti itsessään rakentuu. Tekstuaalinen metafunktio on resurssi, jolla rakennetaan koherentteja ja sujuvia puhuttuja ja kirjoitettuja kokonaisuuksia sattumanvaraisista lausejonoista. Tekstuaalista metafunktiota tarkastellessa analysoidaan esimerkiksi teeman ja informaation kulkua. (Shore 2012a: 148; Halliday & Matthiessen 2013: 31.)

Tässä tutkimuksessa huomioni kiinnittyy ideationaaliseen metafunktioon, joka ilmentää maailmaa kuvaavia valintoja (Halliday & Matthiessen 2013: 30, 362, 731). Fairloughin (1997: 29) näkemys juuri ideationaalisen metafunktion representaatioita tuottavasta luonteesta tukee näkemystäni tarkastella representaatioita, tyttöhahmojen toimintaa ja tapahtumien esittämistä ideationaalisen metafunktion näkökulmasta. Otan analyysissani huomioon myös lauseiden affektiivisuutta ilmaisevia kielen piirteitä, kuten adverbejä. Tämän näkemyksen pohjaan Stillarin (1998: 36–37) huomioon kielen merkitysten ja metafunktioiden samanaikaisuudesta. Stillar painottaa, että esimerkiksi tapaa, asennoitumista ja tunteita ilmentävät adverbit sijoittuvatkin SF-teoriassa sekä interpersonaalisen että ideationaalisen metafunktion osa-alueelle. Ideationaalisesta näkökulmasta tarkasteltuna tapaa ilmaisevat adverbit voidaan nähdä ideationaalista maailmankuvaa heijastavina kielen keinoina. (Stillar 1998: 36–37.)

2.2.2 Systeemis-funktionaalinen kieliteoria representaatioiden tarkastelussa

Tarkastelen tositarinoita ja tyttöhahmojen toiminnan esittämistä ideationaalisesta näkökulmasta, jolloin analyysin kohteena on se, millaisin toiminnan ja olemisen tavoin tyttöhahmojen menneisyyden tapahtumia ja elämää kuvataan. Tarkastelemalla sitä, mitä tekstissä tapahtuu, voidaan analysoida sitä, miten asioita ilmaistaan: mitä tapahtuu, mitä tehdään, mitä tunnetaan, mitä koetaan tai miten ollaan. SF-teorian valossa kaikki tämä selviää lausekkeen kieliopista.

Kielen ideationaaliset merkitykset ilmenevät lauseissa esimerkiksi prosessi- ja osallistujatyyppien kautta. Halliday käyttää SF-teoriassa käsitettä prosessityyppi kuvatessaan ideationaalisen metafunktion todellisuutta kuvaavaa luonnetta. SF-teoriassa laajasti ymmärrettynä prosessityyppi muodostuu kolmesta osatekijästä: prosessista, prosessiin liittyvistä osallistujista ja olosuhteista (Halliday & Matthiessen 2013: 220). Lausetyypin ja prosessin ytimenä on

useimmiten lauseen predikaatti (Shore 2012b: 164). Prosessien kolme pääluokkaa ovat materiaalinen, mentaalinen ja relationaalinen (Halliday & Matthiessen 2013: 215). Prosessityypit erotetaan sen mukaan kuvaavatko ne sisäistä vai ulkoista kokemusmaailmaa. Materiaalinen prosessi kuvaa tunnusomaisesti sellaista toimintaa ja tapahtumista, joka saa aikaan asioita tai muutoksen ulkoisessa maailmassa. Mentaalinen prosessityyppi kuvaa puolestaan toimijan tietoisuuden kokemuksia. (Halliday 1994: 106–107.)

Materiaaliset prosessit kuvaavat toimintaa ja tapahtumia, joissa joku tekee jotakin jollekin tai saa jotain aikaan. Karkeasti määriteltynä materiaaliset prosessit kuvaavat ulkoista toimintaa. (Halliday & Matthiessen 2013: 245.) Mentaaliset prosessit kuvaavat tietoisuuden prosesseja eli ihmisen sisäistä kokemus- ja tunnemaailmaa, kuten tuntemisen, ajattelun tai aistimisen prosesseja. Toisin kuin materiaalisen prosessin toiminta, mentaalisen prosessin toiminta ei aiheuta muutosta kohteessa eikä siten vaikuta kohteeseen. (Shore 2012b: 164–165.) Relationaaliset prosessit taas kuvastavat asioiden välisiä suhteita eli luokittelevat, identifioivat, vertailevat ja liittävät asioita toisiinsa. Relationaaliset prosessit kuvaavat myös olemassaoloa tai omistamista. Relationaaliset prosessit ovat staattisia ja niitä ilmaistaan tyypillisesti olla-verbillä tai jollakin muulla suhdetta ilmaisevalla verbillä. (Shore 2012b: 165; Halliday & Matthiessen 2013: 209, 214, 216.) Suomen kielessä relationaaliset prosessit ilmenevät tyypillisesti samuuslauseissa ja olosuhdelauseissa. Samuuslauseet luonnehtivat tai identifioivat jonkin jonkunlaiseksi tai määrittävät jonkin johonkin kuuluvaksi tai kuulumattomaksi. Sen sijaan olosuhdelauseet ilmaisevat jonkin sijaitsemista ja olemista jossakin. (Karvonen 1995: 119–120; Shore 1996: 243–249.)

Prosessityypit voidaan jakaa vieläkin hienovaraisemmin. Halliday (2013: 214–215, 219) jakaa verbit pääprosessien lisäksi vielä kolmeen väliprosessityyppiin: kommunikaatioprosessiin, käyttäytymisprosessiin ja olosuhdeprosessiin. Kommunikaatioprosessi konstruoi ihmisen tietoisuutta ja erityisesti kielellistä toimintaa kuten kiittämistä, sanomista tai toteamista. Se eroaa materiaalisesta prosessista siten, ettei toiminta siinä mentaalisten prosessien tavoin kohdistu tai vaikuta kohteeseen. Käyttäytymisprosessit kuvaavat ihmisen psykologisen ja fysiologisen toiminnan ulkoisia ilmentymiä tai mentaalisten prosessien toiminnallisia vastineita, kuten itkemistä, mökötämistä, katselemista tai nauramista. Olosuhdeprosessi on relationaalisten prosessien alatyyppi, joka ilmaisee omistamista, olemista sekä sijoittumista johonkin paikkaan tai tilaan. (Shore 2012b: 164–166.) Tässä tutkimuksessa keskitytään kolmeen pääprosessityyppiin: materiaaliseen, mentaaliseen ja relationaaliseen prosessityyppiin. Metafunktioiden ja

prosessityyppien yhdistämisestä representaatioiden analyysivälineeksi kerrotaan tarkemmin luvussa kolme.

Halliday SF-teorian taustalla on ajatus, että tietynlaiset prosessit edellyttävät tai tekevät mahdolliseksi tietynlaiset osallistujat. Kertomusten osallistujarooleja voidaan siis tunnistaa analysoimalla prosessityyppejä. Materiaalisille prosesseille on tyypillistä, että asia voidaan tehdä kokonaan tai osittain, tai sitä voidaan olla tekemässä. Näihin prosesseihin voi liittyä toimija, kohde, väline, hyötyjä ja olosuhde. Mentaalisiin prosesseihin voi liittyä ajattelijan, tahtojan, tarkkailijan ja kokijan roolit. (Halliday & Matthiessen 2013: 245–246, 249.) Relationaalisiin prosessit liittyvät tyypillisesti luokitteluun, identifioimiseen ja yleistämiseen, ja niihin voi liittyä identifioijan ja identifioitavan, kantajan, olosuhteen ja ominaisuuden sekä omistajan ja omistettavan roolit (mts. 264). Prosesseihin liittyy siis aina rajallinen määrä semanttisia rooleja, joita voidaan nimetä eri tarkkuudella. Osallistujatyyppejä tarkastelemalla pääsen käsiksi siihen, miten tytöt osallistuvat kuvattuun toimintaan.

Tällainen lauseiden tekemistä ja kokemuksia prosessityyppeihin konstruoiva kieliopillinen systeemi pohjautuu SF-teorian mukaan kielen transitiivisuussysteemiin. (Halliday 1994: 106.) On huomattava, että transitiivisuus ei tarkoita SF-teoriassa samaa kuin suomen kielen transitiivi- ja intransitiiviverbit, joilla viitataan vain objektin läsnäoloon lauseessa (VISK § 926). Halliday (1994: 106) tarkoittaa transitiivisuudella sitä, kuinka ideationaalinen metafunktio toteutuu kielessä. Transitiivisuus viittaa siis siihen, että prosesseihin kuuluu tyypillisiä osallistujia, kuten toimijoita ja kohteita. Eri prosesseille on tyypillistä eri osallistujaroolit.

Transitiivisuus on lausetason merkitysten analyysia. Lauseessa kuvattu teko on transitiivinen, kun toiminnalla on sekä tekijä että kohde. Kun toiminnalla on vain tekijä, mutta ei selkeää kohdetta teko on intransitiivinen. (Halliday 1994: 106, 109–110.) Transitiivisuus on siis käsite ja työkalu, jolla lauseketta analysoidaan tarkastellessa tapahtumien ja tilanteiden sekä erityisesti tekijän toiminnan vaikutusta kohteeseen. Transitiivisuutta analysoimalla tunnistetaan prosessityyppejä ja voidaan siten tarkastella representaatioita ja toiminnan luonnetta. Transitiivisuus onkin representaation perusta, sillä se järjestää kokemusmaailmamme kieliopin avulla prosessityyppisiksi kokonaisuuksiksi. Kun kuvaamme sitä, mitä tapahtuu ulkopuolellamme tai kuvatessamme sisäisen maailman tuntemuksiamme ja kuvitelmiamme, teemme valintoja sen suhteen ilmaisemmeko asioita ja tapahtumia tekoina vai tapahtumina. (Halliday & Matthiessen 2013: 335, 343.)

2.3 Kielentutkimuksen tarjoamia lähestymistapoja kertomuksiin

2.3.1 Kertomus diskursiivisena toimintana

Diskurssien ja representaatioiden lisäksi kielenkäyttöä voidaan luokitella genrejen eli tekstilajien avulla (Lehti, Haapanen & Kääntä 2018: 8). Genret ovat sosiaalisen toiminnan, vallan ja tiedon tuottamisen kannalta keskeisiä kielenkäyttötapojen muotoja. Ne ovat erilaisia tapoja käyttää kieltä sen mukaan mihin tekstilajilla pyritään ja kuinka viestinnällinen tilanne rakentuu kielen avulla. (Eggins 2004: 55–56, 58; Pietikäinen & Mäntynen 2019: 109.) Pietikäinen ja Mäntynen (2009: 81) toteavatkin, että siinä missä ”diskurssit ovat tapoja rakentaa ja merkityksellistää maailmaa” genret ovat diskurssintutkimuksessa kiteytyneitä tapoja vuorovaikuttaa ja rakentaa sosiaalista toimintaa kielen kautta. Diskurssit kiinnittyvät ajattelutapoihin ja näkökulmiin, kun taas ”genret liittyvät tilanteille, yhteisöille tai instituutioille tyypilliseen diskursiiviseen ja vuorovaikutukselliseen toimintaan” (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 122).

Diskurssintutkimuksessa genrellä siis kuvataan tunnistettavaa kielenkäytönmuotoa ja diskursiivisen toiminnan resurssia (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 119). Genre vaikuttaa odotuksiimme ja tulkintaamme kielenkäytöstä, mutta myös ohjaa tapaamme käyttää ja tulkita kieltä. Genre sitookin yhteen sosiaalisen toiminnan ja sen tavoitteita sekä näiden mukanaan tuomia diskursiivisia ja kielellisiä valintoja (mts. 113, 120). Yksi tyypillisimmistä diskurssin järjestyneistä ja erikoistuneista muodoista on kertominen, joka toteutuu kertomuksena. Kertomus on kielenkäyttötapa, jolla jäsennämme maailmaa ja erityisesti omia kokemuksiamme. Kertomuksia on monenlaisia, esimerkiksi sadut, sarjakuvat, elämäkerrat, videoblogit ja lehtijutut ovat kaikki kertomuksia. (mts. 109, 144.) Kertomusten kirjosta huolimatta kertomuksella on myös tyypillisesti oma tunnistettava hahmonsa ja rakenteensa: alku, keskikohta ja loppu (Hiidenmaa 2020: 32). Myös tyypillinen kertomuksen aloittava fraasi *olipa kerran* on hyvä esimerkki kertomukseen kiteytyneestä kielenkäyttötavasta (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 149–150). Kertomuksessa on aloituksen lisäksi muitakin toisistaan erottuvia osia, joilla kullakin on oma paikkansa ja tehtävänsä (Hiidenmaa 2020: 32). Tyypillisen kertomuksen rakennetta ja vaiheita kuvaan luvussa 2.3.3.

Hiidenmaa (2020: 28) toteaa, että esimerkiksi tietokirjojen kirjoitusoppaissa suositellaan kertomusmuotoa vedoten tarinankerrontaan tyypillisenä vuorovaikutuksen muotona. Jokaisella

kielenkäyttäjällä on arkikokemuksia kertomuksista ja kokemusten jakamisesta tarinan keinoin. (mp.). Kertomusten avulla voidaan niin kertoa tapahtuneesta, välittää tietoa, opettaa, viihdyttää, neuvoa, perustella kuin havainnollistaa. Kertomusten voima onkin vuorovaikutuksessa: kertomusten avulla voidaan samaistua toisen kokemukseen ja tunteisiin ja ymmärtää tämän argumentteja ja näkökulmaa, minkä vuoksi kertomuksella on muun muassa voimakas esikuvallisuutta rakentava voima. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 144–145.)

Tässä tutkimuksessa suhtaudun kertomukseen diskursiivisena resurssina, joka luo olosuhteen, jossa tekstejä tuotetaan ja tulkitaan, ja jonka osana tyttö- ja naisrepresentaatiot rakentuvat. Kertomusta sekä tyttö- ja naisrepresentaatioita määrittävät niin tekstilajikonteksti, kerronnan tavat kuin oletettu vastaanottaja (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 147). Diskursiivisesta näkökulmasta tarkasteluna kertomus toisaalta kaventaa mahdollisuuksia kuvata tyttöjen toimintaa, mutta samaan aikaan se myös luo ja rakentaa diskursiivisia käytänteitä kuvata todellisuutta. Aineistoni tekstit näyttävät tyttöjen ja naisten elämän tietystä näkökulmasta, sillä kertomus on representaation tavoin valikoitu kuvaus todellisuudesta ja siitä, miten tapahtumat saivat alkunsa, miksi ja miten ne ratkesivat. Kertomuksessa jotakin kerrotaan, mutta samalla jotakin jää aina kertomatta. Kertomuksia ja kertomuksellisuutta voidaankin käyttää kielen tavoin työkaluna, jonka avulla muokataan tietoa, tunteita ja käsityksiä siitä, kenen diskurssi ja näkökulma on oikea. (mts. 145, 147.)

2.3.2 Kertomuksen määrittelyä

Vaikka kertomus määritellään eri tavoin eri teorioissa, kertomuksen erilaiset määritelmät jakavat kuitenkin samankaltaisia huomioita. Virtanen (2020b: 81) kertoo, että prototyypin käsitettä on hyödynnetty niin kertomuksen tutkimuksessa kuin kielitieteellisesti painottuneessa genretutkimuksessakin (ks. Mäntynen & Shore 2014: 740–741). Kertomuksen yksi tyypillisistä piirteistä on tietyn ajallisesti loogisen rakenteen noudattaminen: kertomuksen keskeiset tapahtumat rakentuvat peräkkäin ja jäsentävät kokemuksen toisiaan seuraavien tapahtumien, syiden ja seurausten muodostamaksi kokonaisuudeksi. Usein kertomusta pitääkin koossa juoni, jonka kulkua osoitetaan kielellisesti. Esimerkiksi ajallista ja toiminnallista yhtenäisyyttä ilmaistaan usein adverbeilla (silloin, sitten, lopulta). Kaikkia tapahtumia ei kuitenkaan välttämättä esitetä kronologisesti eli tapahtumajärjestyksessä, vaan kertomusta taustoittavat tapahtumat voivat esiintyä takaumina tai kertomuksessa voidaan viitata myös tulevaan tietyn tunnelman luomiseksi.

Kuitenkin juuri kertomuksen keskeiset tapahtumat järjestyvät usein temporaalisesti eli ajallisesti peräkkäin. Kertomus muodostuukin tyypillisesti juonta koossa pitävien keskeisten tapahtumien ympärille, missä myös toimijat säilyvät usein samoina. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 149–150.) Tyypilliseen kertomukseen sisältyy tapahtumasarjan kuvaamisen lisäksi myös juonenkäänne tai muunlainen yllätyksellisyyden elementti (Labov 1972; Herman 2009: xvi, 9).

Kertomuksen tehtävä ei ole vain kuvata tapahtumasarjaa, vaan jakaa siihen liittyvä inhimillinen kokemus (Virtanen 2020b: 82). Kertomus fokusoikin tyypillisesti sellaisiin hetkiin, jotka ovat kertojalle yllättäviä, merkityksellisiä tai muuten kokemuksellisesti tärkeitä. Kokemuksellisuus onkin monin tavoin läsnä tarinankerronnassa ja ilmenee näkyvimmin esimerkiksi siinä, kuinka kertomuksissa osoitetaan tunnepitoista suhtautumista kerrottaviin tapahtumiin, mutta myös siinä, kuinka kertomus käsittelee tapahtumasarjaa kiinnittäen huomiota yksityiskohtiin. (Virtanen 2020a: 9–11; Virtanen 2020b: 82.)

Kertomuksen yksityiskohdat ylläpitävät vuorovaikutusta kielenkäyttötilanteessa, sillä ne tuovat todentuntua ja kannustavat vastaanottajaa eläytymään kerrottuun (Herman 2009: 11, 21). Esimerkiksi kertomuksen kerronnassa usein hyödynnetyt repliikit eli yksityiskohtaisesti referoidut sanomiset tarjoavat lukijalle mahdollisuuden eläytyä ja samaistua kerrontaan sekä kuvitella tapahtumatilanteita. (Virtanen 2020a: 10–11.) Kertomuksen ytimessä olevat tapahtumasarjan herättämät yksilölliset kokemukset ja tuntemukset ohjaavat myös vastaanottajan tulkintaa siitä, miksi tapahtumat ovat kertomuksen arvoisia ja miten niihin tulisi reagoida (mts. 9). Kertomusten tilanteisuus korostaakin sitä, että tarinankerronta on valintojen tekemistä suhteessa siihen, mitä kerrotaan, mistä näkökulmasta, missä laajuudessa ja mihin sävyyn (Virtanen 2020b: 82–83). Tässä tutkimuksessa tiivistän kertomuksen kuvaukseksi menneestä tapahtumasarjasta sekä kokemuksien ja tuntemusten jakamiseksi tarinankerronnan diskurssissa.

2.3.3 Kertomukset rakentuvat eri vaiheista

Tunnetuin kertomusgenren rakenneanalyysimalli lienee sosiolingvistin William Labovin (1972) suullisten kertomusten pohjalta kehittämä malli. Labovin malli pyrkii kuvaamaan kertomuksen rakennepiirteiden toteutumista ja sitä, kuinka eri rakennepiirteet ja funktiot ilmenevät tekstissä kielellisesti eri tavoin. (Mäntynen 2006: 43.) Labovin kertomuksen rakennemalli kuvaa sitä, miten kertomuksen toisistaan erottuvat osat ilmenevät tekstissä, ja millaisia tehtäviä ja

tarkoituksia kullakin osalla on ja kuinka ne rakentavat kertomuksen kuvaamaa kokemusmaailmaa kielen kautta (Hyvärinen 2010: 75; Hiidenmaa 2020: 32).

William Labov (1972: 362–366) jakaa kertomuksen rakennemallissaan kuuteen eri osaan, joilla kullakin on oma funktionaalinen merkityksensä. Labovin kertomuksen rakennemalli kostuu abstraktista, orientaatiosta, mutkistavasta toiminnasta, evaluaatiosta, loppuratkaisusta ja päätännöstä. Abstraktin tehtävä on taustoittaa kertomusta ja johdattaa lukija tai kuulija kertomuksen aiheeseen tai teemaan. Orientaatio antaa puolestaan tietoa kertomuksen tapahtumapaikasta, -ajasta ja henkilöistä. (mts. 362–366, 370.)

Mutkistavaksi toiminnaksi Labov kuvaa sellaisia kertomuksen osia, jotka vievät kertomusta eteenpäin uuteen suuntaan ja luovat jännitystä. Evaluaatiolla Labov tarkoittaa kertomuksen osaa, jossa tapahtumien merkitystä arvioidaan tai jossa osoitetaan kertojan suhtautuminen kuvattuihin tilanteisiin ja tapahtumiin. Evaluaatio antaakin kertomukselle näkökulman ja merkityksen. Kertomus päättyy aina loppuratkaisuun, jonka jälkeen kertomuksessa voi esiintyä vielä kuudes osa päätäntö, joka ilmaisee siirtymistä takaisin kerrontahetkeen pois kerronnan maailmasta. Koska Labovin kertomuksen rakennemalli on alun perin kehitetty suullisten kertomusten pohjalta, on kerronnan aloittamisen ja lopettamisen osoittaminen kyseisessä kielenkäyttötilanteessa merkityksellistä. Sen sijaan kirjoitetussa kertomuksessa abstrakti ja päätäntö ovat harvinaisempia osia. (Labov 1972: 362–366, 370.)

Labovilaista kertomusmallia on myöhemmin kritisoitu liian kapea-alaisena mallina. Virtanen (2020: 95) toteaa, että Labovin kertomusmalliin tulisikin suhtautua perusmallin, johon muut kertomuksenlajit pohjautuvat, sijasta yhtenä kertomustyyppinä. Virtasen (mts. 95) mukaan labovilainen kertomus on juonivetoinen kertomuslaji, jonka vakiintuneisiin rakenteellisiin piirteisiin kuuluvat orientaatiota eli alkuasetelmaa seuraava juonenkäänne ja sen evaluointi sekä edelleen loppuratkaisu. Labovilaiselle juonivetoisella kertomuslajille on ominaista, että juonenkäänteet voivat kertaantua, jolloin tapahtumien kokonaisuus näyttäytyy käänne käänteeltä yllättävämpänä. (mp.)

Yksittäiseen genreen, kuten esimerkiksi kertomukseen liittyy siis sille tyypillisiä kielellisiä ratkaisuja, jotka ovat tunnistettavissa myös kertomuksen eri vaiheiden sisällä. Kertomuksen vaiheille ominaiset kielelliset ratkaisut, kuten aikaa, paikkaa ja miljöötä kuvailevien ilmausten käyttö, henkilöiden toiminnan sanoittaminen tietynlaisin verbein kertomuksen eri käänteissä tai ratkaisun ja selityksen antaminen tarinan lopussa, ovat edellytyksenä kunkin vaiheen tunnistamiselle. Lisäksi kertomuksen vaiheen vaihtumista toiseen voidaan osoittaa ajan tai paikan

määreenä toimivalla adverbiaalilla. (Shore 2014: 41.) Tarkastelemalla kertomuksen kielellisiä ratkaisuja voidaan tunnistaa kertomuksen eri vaiheita. Kertomusten vaiheiden analyysia ja siihen liittyviä metodeja kuvaan tarkemmin luvussa 3.2.

Kertomuksen rakennetta tarkastelemalla päästään pohtimaan sitä, miten kertoja näkee tapahtumat ja asioiden väliset syy-seuraus-suhteet sekä sitä, millaisia diskursseja kertomuksen eri vaiheissa aktivoituu. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 150–152.) Yhdessä tiettyä tekstilajia edustavassa tekstissä voikin ilmetä useita eri diskursseja ja representaatioita samanaikaisesti (Lehti ym. 2018: 8). Labovin kertomusrakenne onkin osoittautunut hyödylliseksi analyysivälineeksi erityyppisiin kertomuksiin ja tarjoaa myös diskurssitutkijalle hyvän lähtökohdan kertomusten tarkasteluun, sillä mallin lähtökohtana on se, että samaa rakennepiirrettä ja tehtävää voidaan kertomuksessa toteuttaa monin eri tavoin. Kielenkäyttäjän valinnat vaikuttavat muun muassa siihen millaisia asioita pidetään kertomisen arvoisena, millaista tavoitetta kielellinen toiminta palvelee ja mistä näkökulmasta ja miten asioita kuvataan. Diskurssintutkijan kannalta kertomuksen kiinnostavimpia osia ovat ne, missä kertoja arvioi kertomusta, sen tapahtumia, henkilöitä ja omia tuntemuksiaan sekä osoittaa, miksi kertomus on tärkeä ja mitä kertoja yrittää sen avulla kertoa. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 151–155.)

Koska kertomus on liukuvarajainen genre, sen toisistaan eroavat kertomustyypit asettuvat eri etäisyyksille tekstilajin perustyypistä. Erityisesti SF-perinteessä kertomuksen ja kertomuslajien määrittely suhteutetaan muihin tekstilajeihin, ja kertomus tunnistetaan usein suhteessa muihin sitä läheisesti tai etäisesti muistuttaviin teksteihin. (Virtanen 2020b: 81.) Kertomuksia ja tarinankerrontaa kielenkäytön ilmiönä voidaankin tarkastella hienojakoisemmin kertomuslajien näkökulmasta. Kertomustyypin tai kertomuslajin käsitettä voidaan käyttää tunnistamaan ja kuvaamaan kertomusten keskinäistä variaatiota (mts. 11). Aiemmissa SF-pohjaisessa genretutkimuksessa on tunnistettu tiettyjä kertomuksen lajityyppejä, jotka toistuvat eri kulttuureissa ja konteksteissa. Virtanen (2020b: 84) suomentaa Martinin ja Rosen (2009) kertomuslajit muistelukseksi, anekdootiksi, eksplumiksi (moralisoiva kertomus), seikkailukertomukseksi ja tuokiokuvaksi. Seikkailukertomuksessa henkilö kohtaa ongelman ja ratkaisee sen. Muisteluksissa ja tuokiokuvissa korostuu toiminnan ja jännityksen sijasta kerrottavien tapahtumien muisteluarvo ja niiden suhde kertojan tai kerrotun elämäntarinaan. Elämäkerronta ja muu historiallinen kerronta liikkuu puolestaan tarinankerrontaa laajempien ajanjaksojen kuten elämänvaiheiden tasolla. (Virtanen 2020a: 12.)

Kertomustyypit ohjaavat Virtasen (2020b: 83) mukaan yhdessä tilannekontekstin kanssa tulkintaa kertomuksen merkityksestä, kerronnan tarkoituksesta ja tavoitteesta. Kerronnan tavoite voi heijastua kertomusgenren rakennepiirteisiin (mts). Kertomuksen lajityypit sekoittuvat kuitenkin teksteissä ja kertomustyyppejä onkin hyvä tarkastella kaavamaisuuden sijasta kehyksinä, jotka mahdollistavat myös luovat ratkaisut ja lajityypeistä poikkeamisen. (mts. 84.) Riessmanin (1993) näkökulmaa mukailen Virtanen (2020b: 83–84) toteaa, että kertomuksenlajit ovat erilaisia tapoja saada vastaanottaja välittämään kerrotuista tapahtumista ja samoista tapahtumista voidaan kertoa tapahtumien eri puolia painottaen. Kertomukset ovat kontekstuaalisia tuotoksia, joiden jäsennyksessä ja yksityiskohdissa ilmenee paitsi suhde kerrontaperinteeseen myös sen vakiinnuttamaan lajityyppeihin. Kertomustyypit voidaankin nähdä diskurssiivisina resursseina, joiden merkitys rakentuu suhteessa niitä ympäröiviin konteksteihin ja kielenkäyttötapoihin. Myös kertomuksen kertomisen tavat vaihtelevat kulttuuriyhteisöjen välillä. (Virtanen 2020b: 95, 103.)

3 MENETELMÄ

Tässä luvussa kuvaan tutkielmani menetelmää, joka pohjautuu teorialuvuissa esiteltyihin diskurssintutkimukseen, kertomuksen tutkimukseen ja erityisesti systeemis-funktionaaliseen kieliteoriaan, jonka avulla on mahdollista tarkastella järjestelmällisesti aineiston kielellisiä keinoja. Kielellisillä keinoilla rakennetaan merkityksiä, jotka taas rakentavat representaatioita. Analyysini metodologisena perustana toimivat ideationaalinen metafunktio ja sen prosessityyppien kuvaus sekä osallistujaroolit. Kertomuksen juonellisia vaiheita analysoin hyödyntäen Labovin (1972) kertomuksen analyysikäsitteitä ja SF-teorian prosessityyppejä. Kertomuksen analyysi toimii tutkimuksessa keinona tarkastella kertomusten vaiheittaista etenemistä. Hallidayn systeemis-funktionaalisen kieliteorian metafunktiot tarjoavat puolestaan mahdollisuuden tarkastella syvemmin tarinan päähenkilön toimintaa ja maailman muuttamiseen rakentuvia representaatioita. Kuten aiemmin luvussa 2.2.1. totesin, kiinnitän tutkielmassani erityisesti huomiota ideationaaliseen metafunktioon, sillä se kytkeytyy kielenkäytön avulla luotuun kuvaan kokemusmaailmastamme, ja siten sillä on merkittävä vaikutus representaatioiden rakentumiseen (Shore 2012a: 147). Näiden kolmen metodologisen tarkastelutavan avulla pyrin tutkimaan tyttöjen ja prosessien konstruointia sekä sitä, miten menestystarinaa ja menestyjäkuvaa luodaan ja kuvataan kielellisin keinoin.

3.1 Ideationaalisesta metafunktiosta representaatioihin

Tekstien ideationaalista metafunktiota voidaan analysoida kielen sana- ja lausetyyppien valintojen kautta, esimerkiksi tarkastelemalla transitiivisuutta verbien prosessityyppien ja laajempien lauseyhdistelmien avulla (Luukka 2002: 102–103; Shore 2012a: 147). Kuten teorialuvussa todettiin jokainen prosessityyppi saa erilaisia osallistujarooleja, joten representaatioiden tarkastelu on luontevaa ulottaa myös osallistujaroolien tarkasteluun. Sekä prosesseja että osallistujatyyppejä analysoimalla saadaan käsitys siitä, millaisia representaatioita tekstissä luodaan, millaiseen toimintaan tyttöhahmot osallistuvat, mitä he tekevät ja millaisia seurauksia teoilla on. Prosessityyppien analyysi tapahtuu lauseiden predikaattimuotoisten verbien analyysin kautta, sillä Hallidayn (2004: 212–213) mukaan prosessia ilmaiseva verbi on lausekkeen tai lauseen ydin, jonka ympärille muodostuu muu lause: tekijä ja tekemisen olosuhteet. Tarkastelemalla

verbivalintoja voidaan määritellä tapahtumien ja tekemisen luonne: onko toiminta materiaalista, mentaalista vai luonnehtivaa tai identifioivaa? Verbin lisäksi tarkastellaan sen saamia välttämättömiä tai valinnaisia muita lauseenjäseniä.

Käytän prosessityyppien analysoimiseen Shoren (2012b: 164–166) kuvausta ja aineiston analyysi alkaa luonnollisesti, sillä että etsin teksteistä ensin kaikki tositarinoiden päähenkilöön liittyvät predikaattimuotoiset verbit. Tässä tutkielmassa keskityn kolmeen pääprosessityyppiin ja jaottelen verbit joko materiaalisiin, mentaalisiin tai relationaalisiin prosessityyppeihin. Koska Hallidayn SF-kieliteoria pohjautuu englannin kieleen, eikä siksi ole suoraan soveltuva muihin kieliin, käytän Shoren (2012a: 146, 148) ehdotuksen mukaisesti prosessityyppien analysoimisen tukena *Ison suomen kieliopin* lajittelemia syntaktisia lausetyyppejä, joita ovat transitiivi- ja intransitiivilauseet sekä kopula- ja omistuslauseet (VISK § 891). Lausetyyppien voidaan olettaa vastaavan Hallidayn prosessityyppejä, sillä Hallidayn SF-kieliteoriassa lausetyypin rinnalla käytetään myös käsitettä prosessityyppi.

Tekstin kielellisissä valinnoissa on usein piirteitä useammasta prosessityypistä, ja jotkut verbivalinnat voivat kuulua useampaan kategoriaan, minkä vuoksi lauserakenteen, kuten verbin täydennysten tarkastelu auttaa prosesseja kuvaavien verbien luokittelussa (Shore 2012b: 164). Transitiivisuussysteemi jäsentää kokemusmaailman erilaisiin prosessityyppeihin. Transitiivisuussysteemin mukaan prosessilla eli toiminnalla on tekijä, ja joskus myös kohde tai tarkoitus (Halliday & Matthiessen 2013: 230–232; 334–336.) Ison suomen kieliopin mukaan transitiivisuutta voidaan tarkastella jatkumona, jossa myös objektilliset lauseet voidaan nähdä transitiivisina sen mukaan, millainen vaikutus tekijän toiminnalla on kohteeseen. Transitiiviverbi on kaksipaikkainen, eli toiminnalla on sekä tekijä että kohde. Transitiivinen verbi ilmaisee dynaamista toimintaa eli toimintaa, jolla on päätepiste ja joka saa aikaan muutoksen kohteessaan (VISK § 892). Intransitiiviverbi on puolestaan yksipaikkainen eli verbi saa täydennyksekseen vain subjektin tai subjektin ja adverbiaalin (VISK § 459).

Materiaalisia prosessityyppejä ovat ne, jotka konstruoivat konkreettisia tekoja ja tapahtumia ja niiden analysoimiseen liittyy kiinteästi transitiivisuuden ja intransitiivisuuden käsitteet (Shore 2012b: 164). Seuraava on hyvä esimerkki materiaalisesta intransitiivilauseesta, jonka tekemisellä ei ole kohdetta:

1) Opintojen jälkeen Maria **työskenteli** hetken aikaa tutkijana. (s. 214)

Esimerkissä 1 on materiaalinen verbi *työskenteli*. Se saa täydennyksikseen prosessin subjektin *Marian* ja ajankohtaa kuvaavat adverbiaalilausekkeet *opintojen jälkeen* ja *hetken aikaa tutkijana*, missä jälkimmäisessä lausekkeessa essiivi ilmaisee subjektin tehtävän.

Seuraava esimerkki on materiaalinen transitiivilause eli toiminnalla on sekä tekijä että kohde. Esimerkin 2 materiaaliset verbien *suojasi* ja *torjui* subjektina on *Noora*, ja ne saavat objektikseen substantiivilausekkeet *maalia* ja *kiekkoja*. Relatiivilause *minkä ehti* kuvaa toimintaa:

2) Niinpä Noora **suojasi** maalia ja **torjui** kiekkoja minkä ehti. (s. 249)

Materiaalisen prosessin lisäksi on olemassa ihmisen tietoisuutta konstruoiva mentaalinen prosessi, joka kuvaa tuntemista, ajattelua ja havaitsemista (Halliday & Matthiessen 2013: 216, 247, 249). Seuraava esimerkki ilmentää mentaalista toimintaa, jolla ei ole konkreettisia vaikutuksia ympäristöönsä:

3) Suvista **tuntui**, että hänen oli suorastaan pakko tehdä elokuvia. (s. 207)

Esimerkissä 3 mentaalinen verbi *tuntui* saa täydennyksekseen elatiivimuotoisen adverbiaalin *Suvista*, joka ilmaisee tuntemuksen kokijaa. Mentaalinen vaikutelmaverbi saa myös toisen täydennyksen predikatiiviadverbiaalina toimivan että-lauseen *että hänen oli suorastaan pakko tehdä elokuvia*, joka referoi puhujan tuntemuksen. (VISK § 1253.) Mentaalisen verbin täydennyksen funktio on kertoa miltä kirjoittajasta tuntuu (Shore 2012b: 164–165). Mentaaliset prosessit ovat hyvin usein kaksipaikkaisia, jotta ne ovat ymmärrettäviä ja järkeviä.

Kolmas prosessityyppi on relationaalinen prosessi, joka kuvaa olioiden välisiä suhteita. Yleisin relationaalinen prosessiverbi on *olla*. Relationaaliset prosessit voivat konstruoida samuutta, olosuhdetta tai omistamista, ja ne voivat identifioida tai luonnehtia. Ne luovat suhteita ja määritelmiä teksteissä esiintyvien asioiden ja ilmiöiden välille. (Shore 2012b: 165.) Seuraava esimerkki on relationaalinen identifioiva kopulalause:

4) Minä **olen** Ruskea Tyttö. (s. 221)

Seuraava esimerkki kuvaa puolestaan olosuhdetta kaksipaikkaisen kopulalauseen kautta:

5) Muista, että sinä **asut** maassa, jossa pystyt tekemään mitä vain. (s. 227)

Esimerkin 5 relationaalinen verbi *asua* määrittää, missä subjekti *sinä* on. *Joka*-pronominilla alkava relatiivilause kuvailee esimerkissä 5 paikkaa.

Seuraava esimerkki kuvaa, mitä jollakin on. Näin relationaalinen prosessi ilmaisee omistusta ja luo suhteen omistajan ja omistettavan välille:

6) Hänellä **oli** nimittäin **ollut** jo monta vuotta salainen haave: lastenkirja. (s. 233)

Verbien luokittelun jälkeen keskityn verbin ympärille liittyviin osallistujarooleihin, kuten tekijään ja kohteeseen tai tarkoitukseen. Tarkastelen myös lauseen predikaattiverbiin kuuluvia muita lauseenjäseniä, kuten olosuhteita kuvaavia sanoja ja paikan määreitä. Koska lauseet muodostuvat predikaattien ympärille, lauseita ja niiden täydennyksiä tarkastelemalla saadaan selville, millaiseen toimintaan verbiprosessit liittyvät, miten kuvattuun toimintaan osallistutaan ja millaisia representaatioita rakentuu. Verbit kuvataan analyysissa prosesseina, joita osallistujat (päähenkilötytöt) toteuttavat.

Verbin prosessityyppien ja osallistujaroolien havainnointi- ja teemoitteluvaiheen jälkeen etenen tulkinnalliseen vaiheeseen, jossa nimeän ja tunnistan representaatioita. Tulkitsevassa analyysissa kerään aiemmasta analyysivaiheesta esiin nousseita toistuvia kielellisiä rakenteita ja valintoja yhteen, ja muodostan niiden luomien merkitysten avulla kokonaiskuvan eli representaation. Tunnistaakseni representaatioita aineisto on luettava useaan kertaan. Lukiessani tositarinoita olen ensin pyrkinyt etsimään eroja ja yhtäläisyyksiä, millaisessa toiminnassa tytöt kuvataan, mitä he tekevät ja millaisia vaiheita toiminnassa on. Tämän jälkeen olen tarkastellut lähemmin sanavalintojen ja erityisesti verbivalintojen merkityksiä sekä niiden välittämiä mielikuvia, minkä jälkeen olen kiinnittänyt huomiota erityisesti adverbeihin ja ajanilmauksiin, jotka kuvaavat toiminnan toistuvuutta ja laatua. Tarkastelemalla verbien saamia määritteitä olen päässyt käsiksi kuvaan, joka tytöistä toiminnan keskiössä muodostuu. Analysoimalla sananvalintoja, lauseiden rakentumista ja niiden jäsentelyä pyrin tarkastelemaan, millaisia merkityksiä kielellä rakennetaan maailmaa muuttaneista tytöistä.

3.2 Tositarinoiden kertomuksen vaiheet

Siinä missä kertomus voidaan määritellä tekstilajiksi, sen sijaan kertomuksellisuus voidaan nähdä kielenkäyttötapana, joka ilmenee kielellisinä ja kerronnallisina keinoina tekstin eri osissa tekstityyppinä ja osana keskenään erilaisia tekstilajeja. Kertomuksellisuuden tutkiminen

erotetaan tekstilajitutkimuksesta, sillä kertomuksellisuus on tekstilajia laajempi ilmiö ja kertomuksellisuutta esiintyy osana useaa monenlaista genreä. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 148–149). Tässä tutkimuksessa pidän kertomuksellisuuden tarkastelemista yhtenä diskurssintutkimuksen muotona. Tällöin kertomus nähdään kulttuurisesti ja historiallisesti kiteytyneenä tapana nostaa asioita ja tapahtumia esiin. Kertomus yhdistää siis diskurssin tavoin sosiaalisen todellisuuden ja kielenkäytön, ja jonka kautta puhuja jakaa omia kokemuksiaan ja tunteitaan. (mts. 145.) Kertomuksissa hyödynnetään myös kulttuurisia kertomusvarantoja ja kertomuksellisia resursseja ja ne liittyvät diskurssintutkimuksessa siihen, miten sosiaalista todellisuutta rakennetaan. (mp.)

Päästäkseni tulkintaan kertomuksen vaiheista sovellan kertomusten analyysissa sekä ideationaalisen metafunktion prosessityyppejä että Labovin kertomuksen rakennemallia. Koska tutkin tyttöjen ja naisten representaatioita, tarkastelen kertomusten juonta ja vaiheita hahmotellessani vain sellaista toimintaa, johon tositarinan päähenkilö osallistuu. Tukeudun kertomuksen vaiheiden tunnistamisessa erityisesti teorialuvussa esiteltyyn Labovin malliin kertomuksen rakenteesta. Labovin mallin vahvuus on Hyvärisen (2010: 75–78) mukaan siinä, että se sitoo kertomuksen analyysin kertomuksen kielelliseen ilmaisuun, jolloin kertomuksen vaiheita voidaan tunnistaa tarkastelemalla kertomuksen kielellisiä keinoja. Otan kuitenkin huomioon sen, että kertomuksen rakenne ei välttämättä noudata Labovin esittämää mallia, vaan eri osat voivat ilmetä eri järjestyksessä, puuttua kokonaan tai toistua useamman kerran. Pyrin tunnistamaan kertomuksen rakenteen ensisijaisesti tekstin kielellisten keinojen sekä kunkin osan kuvaaman toiminnan ja aiheen pohjalta.

Kertomuksen juonellisia vaiheita on mahdollista tarkastella myös sen mukaan, miten kielelliset prosessityypit ja niiden painopisteet vaihtelevat kertomuksen aikana. Koska kertomuksen keskiössä on toiminta, jonka luonnetta prosessityypit kuvaavat, voidaan Hyvärisen (2010: 82) mukaan prosessityyppejä tarkastelemalla saada selville niin tyttöjen toimijuuden aktiivisuus kuin tulkita toiminnan ja tapahtuman muutoksia ja aktiivisuuden sävyeroja kertomuksen eri vaiheissa. Kertomuksen alussa on tyypillisesti suhdeprosesseja, jotka luonnehtivat tilannetta ja alkuasetelmaa. Suhdeprosessit liittyvät usein myös ongelmatilanteisiin, joissa aktiivisen tekemisen sijaan on tärkeää kuvata tilannetta tai vuorovaikutusta tai osoittaa kertomuksen arviointia. (Hyvärinen 2010: 85.)

Prosessityyppien tarkastelun lisäksi kiinnitän kertomusten vaiheita tunnistaakseni huomiota myös muihin kielellisiin keinoihin. Tutkin aineistoni kertomusten vaiheita

hyödyntämällä kielenpiirteiden analyysia. Tunnistaakseni juonellisia tapahtumaketjuja ja -kulkuja kiinnitän huomiota muun muassa temporaalisia suhteita ilmaiseviin kielen keinoihin (temporaalisesta suhteesta VISK § 1122). Labovin määrittelemistä kertomuksen funktionaalisista vaiheista erityisesti evaluaatio liittyy tapahtumien käänteisiin ja muutoksiin. Toiminnan ja kokemusten arviointia ilmenee kertomuksen eri vaiheissa, joten tunnistamalla sen kielellisiä keinoja voidaan tarkastella juonta kuljettavia merkityksellisiä tapahtumia. Kertomuksen arvioiva jakso ilmenee Labovin (1972: 378–93) mukaan neljällä eri tavalla: tapahtumien ja kokemusten vahvistamisena, selittämisenä, rinnastamisena ja vertaamisena. Tapahtuman painoarvoa voidaan vahvistaa myös esimerkiksi adjektiivien, toiston ja kvantifioivien ilmausten avulla. Evaluaatiota tuotetaan myös vertaamalla tapahtumia vaihtoehtoisiin tapahtumiin, mikä ilmenee kielessä kieltomuodon, futuurin, imperatiivin, kysymysmuodon ja modaaliverbin sekä adjektiivien vertailumuotojen avulla. (Miettinen 2006: 44.) Evaluaatiota voi ilmetä myös upotettuna, kun tunteita välitetään toiminnan kautta (Labov 1972: 373–374).

Analyysitasolla prosessityyppien ja muiden keskeisten kertomuksen vaiheita osoittavien kielellisten keinojen tunnistaminen auttaa vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Tunnistaakseni tarkasti kertomuksen osia ja juonellisia vaiheita aineiston tositarinat vaativat useamman lukukerran. Useamman lukukerran aikana tehdyn rakenneanalyysin, sisällönanalyysin ja sitä tukevien kielellisten keinojen analyysin avulla ryhmittelen ja jäsennän kunkin tositarinan siitä kumpuaviin vaiheisiin. Tavoitteenani on lopulta tarkastella ja kuvata sitä, kuinka kertomuksen osat asettuvat osaksi laajempaa tekstiyhteyttään.

Lopuksi tarkastelen tositarinoissa ilmenevien jaksojen yhtäläisyyksiä ja eroja. Eri kertomuksissa tuotetut samankaltaiset vaiheet yhdistetään ja jaksojen pohjalta muodostetaan teemoja, jotka kuvaavat kaikissa tositarinoissa toistuvia jaksoja. Tavoitteenani ei ole ehjän ja juonellisen tarinan tuottaminen, vaan pikemminkin kertomuksen keskeisten osien ja vaiheiden kokoaminen, kuvaileminen ja nimeäminen representaatioiden tavoin. Kiinnostavinta tutkimusongelmani kannalta ovat juuri tyttöjen menestymiseen ja maailman muuttamiseen liittyvät tapahtumakulut. Näin muodostettu kuvaus muodostuu kaikkien tositarinoiden oleellisimmista tapahtumista ja vaiheista ja kertoo vastauksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni, millaisista vaiheista tytöistä kertovat tositarinat koostuvat. Lopuksi pohdin laajemmassa kontekstissa havaintojani tyttömenestyjän representaatioista ja kertomuksen jaksojen etenemisjärjestyksestä sekä tapahtumista. Päätäntöluvussa pyrin myös tarkastelemaan teoksen kertomusten suhdetta vallitsevaan yhteiskunnalliseen ilmapiiriin ja kulttuuriin.

4 ANALYYSI

Analyysiluvussa avaan tuloksiani siitä, miten aineiston päähenkilötyttöjä representoidaan kertomuksissa ja kertomuksen eri vaiheissa. Sen sijaan päätännössä kokoan havaintoni myös osaksi laajempaa kehystä tarkastelemalla kertomuksen kokonaisuutta ja sen luomaa kuvaa tytöistä. Esittelen seuraavissa alaluvuissa tunnistamani representaatiot havaitsemieni tarinanosien kautta. Hyödynnän analyysissä systeemis-funktionaalisen kieliteorian ideationaalista metafunktiota, ja kiinnitän representaatioiden muodostumisessa huomiota erityisesti verbien prosessityyppeihin ja toimintaan, jonka osana, ja kautta, kertomuksen tytöt kuvataan.

Aloitan aineistoanalyysini esittelyn kuvaamalla ensin lyhyesti kuusi kertomuksen vaihetta, jotka erottuvat aineistosta ja jotka ovat keskeisiä tarinan juonen ja aineistossa muodostuvien representaatioiden kannalta. Kutakin esittelemääni tositarinan vaihetta käsitellen tarkemmin seuraavissa alaluvuissa (4.2–4.6), jotka on jaettu vielä alaluvun alalukuun eri representaatioiden määrän perusteella. Kertomuksen vaiheiden tunnistamisessa olen tukeutunut pääosin Labovin (1972) kertomusrakenteen malliin. Tulkintani tukena olen hyödyntänyt myös systeemis-funktionaalista lähestymistapaa ja jaotellut kertomuksen vaiheita kiinnittämällä huomiota kunkin vaiheen hallitsevaan prosessityyppiin ja eri vaiheita erottaviin ajanilmaisuihin.

Aineistoni 12 tositarinaa etenevät kuuden vaiheen varassa. Nämä kuusi vaihetta ovat **henkilön rakentamisen** -vaihe, **haaveilun ja unelmoinnin** -vaihe **vision haastamisen** -vaihe, **visiosta ja haasteista voimaantumisen** -vaihe, **sinnikkään ja aktiivisen toiminnan** -vaihe sekä **dynaamisen tulevaisuuden** -vaihe. Tositarinoiden rakenne muistuttaa aiemmissa tutkimuksissa tunnistettua kertomuksen tekstilajille tyypillistä rakennetta, ja Labovin (1972) esittelemä kertomuksen rakennemalli onkin yhteneväinen aineistoni tositarinoiden vaiheiden kanssa (kts. 2.3.3). Tositarinoiden ensimmäinen vaihe, henkilön rakentamisen -vaihe, vastaa monilta osin Labovin kertomusrakenteen orientaatiota. Haaveilun ja unelmoinnin -vaihe, vision haastamisen -vaihe, visiosta ja haasteista voimaantumisen -vaihe sekä sinnikkään toiminnan -vaihe vastaavat Labovin (1972) komplikaatiojaksoa ja resoluutiota. Dynaamisen tulevaisuuden -vaihe muistuttaa lähimmin resoluutiota ja koodaa, joka toimii siirtymänä tarinan ja nykytilanteen välillä.

Kuten Labov (1972: 366) on tutkimuksessaan täsmentänyt tunnistamani kertomuksen vaiheet eivät ole tarkkarajaisia, ja ne voivat esiintyä kertomuksessa useamman kerran. Vaiheet voivat myös olla keskenään päällekkäisiä (mp). Petälän (2018) pro gradu -tutkielman tulokset

tukevat niin Labovin huomioita kuin tutkimukseni tuloksia. Petälän (2018: 27) tutkimuksen mukaan aikuisten käännekohtakertomukset eivät noudata Labovin esittämää kertomuksen rakennemallia, vaan kertomuksen vaiheet ovat usein hajaantuneet. Satumuotoisten tositarinoiden kertomuksen vaiheet voivat samaan aikaan tuottaa enemmän kuin yhdenlaista representaatiota, ja samat kielen piirteet voivat perustella useampaa representaatiota. Jokaisessa vaiheessa on kuitenkin tyypillisiä kielen piirteitä, joiden perusteella representaatioita voidaan nimetä ja tunnistaa. Toisaalta kertomuksen vaiheet ovat kuitenkin toisiinsa kytköksissä olevia, eikä representaatioita voida yksiselitteisesti tunnistaa muista vaiheista erillisinä tositarinoiden juonen edetessä kronologisesti.

Seuraavissa alaluvuissa syvennyn tutkimuskysymyksiini, ja aloitan analyysitulosten esittelyn loogisesti ensin tarinan alusta päättyen lopetukseen. Käsittelen kunkin kertomuksen vaiheen ja siinä aktivoituvat representaatiot yksitellen, ja perustelen löytöjäni pääasiassa ideationaalisen metafunktioon liittyvien prosessityyppien ja lause- ja lausekekompleksien sekä sanavalintojen avulla. Kokoamalla representaatiot yhteen maailmanmuuttaja tytöistä muodostuu innokas, utelias, luovuutta kaipaava, päämäärätietoinen, unelmoiva, päättäväinen, itseensä ja kykyihinsä luottava, sinnikäs, yritteliäs, dynaaminen, yhteistyökykyinen, myötätuntoinen, itsenäinen, eteenpäin pyrkivä, toimintaan tarttuva sekä ymmärrystä, tietoa ja oppimista arvostava kuva. Analyysini on lähinnä representaatioiden tekstilähtöistä tulkintaa, jota värittää uskomukseni kielellisten valintojen yhteiskuntaa ja kulttuuria heijastavasta luonteesta. Uskon, että aineistonani toimiva lastenkirja heijastaa omalta osaltaan laajaa kuvaa sellaisesta toiminnasta, piirteistä ja pyrkimyksistä, joiden uskotaan yleisesti suomalaisessa yhteiskunnassa mahdollistavan maailman muuttamisen ja menestymisen.

4.1 Vaihe 1: Henkilön rakentaminen

Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa -kirjan naisten tositarinat kertovat suomalaisista vaikuttajista yhdistäen satumaiseen kerrontaan lyhyitä informatiivisia katkelmia. Tositarinoiden ensimmäinen vaihe, henkilön rakentamisen -vaihe, vastaa monilta osin Labovin kertomusrakenteen orientaatiota, jossa esitellään tarinan henkilö ja miljöö. Ensimmäisessä vaiheessa mikään yksittäinen representaatio ei ole aktiivinen, vaan päähenkilötytöt ovat usein kuvattavina. Tositarinoiden orientaatiovaihe tuodaan kielellisesti ilmi yleisestikin satugenreen

yhdistettävän aloituskaavan mukaisesti. Esimerkki 7 alkaa relationaalisella prosessityypillä ja sadulle tutuilla sanoilla *olipa kerran*:

> 7) **Olipa** kerran tyttö, joka **ei halunnut opetella** asioita ulkoa. Kun hän **yritti**, asiat eivät kerta kaikkiaan jääneet mieleen! Siksi hän **halusi keksiä** ratkaisut ongelmiin itse. Hänestä **oli** sitä paitsi paljon **hauskempaa**, että kaikkiin pulmiin ei ollut vain yhtä ainoaa oikeaa vastausta.
> Tytön nimi **oli** Hele, ja hän **oli kiinnostunut** koneista ja elektroniikasta. (s.195)

Esimerkin 8 aloitus on samankaltainen: *asuipa kerran* toimii esimerkissä sekä olemassaolon kielentämisenä että verbin imperfektimuodon avulla ajallisena siirtymänä nykyhetkestä kertomuksen maailmaan:

> 8) **Asuipa** kerran Vantaalla pieni tyttö, joka **pohti** jatkuvasti maailman tapahtumia. ”Mitä on tapahtunut, jotta maailma on nyt sellainen kuin se on? hän **kysyi**. ”Miksi nuo toimivat noin? Mitä he oikein haluavat?”
> Hänen perheensä kutsuikin häntä professoriksi. Aikuiset yrittivät parhaansa mukaan vastata professorin kysymyksiin. Muut sanoivat häntä Kokoksi. Koko **oli** ujo ja arka, **eikä** oikeastaan **halunnut kertoa** ajatuksiaan ääneen. Ehkä siksi hän mieluiten **istui** kotona **ajattelemassa**, **lukemassa** tai **kirjoittamassa** tarinoita. (s. 219)

Henkilön rakentamisen -vaiheessa päähenkilöt esitetään ensin epämääräisesti tytöiksi, ja hänen mieltymyksensä esitellään lukijalle. Lukijalle muodostuu kuva siitä, millainen päähenkilö on, mistä hän pitää ja millaiset asiat hänelle ovat tärkeitä. Tässä vaiheessa verbin prosessityypit ovat pääasiassa relationaalisia ja mentaalisia. Relationaaliset prosessityypit luonnehtivat päähenkilön luonnetta ja piirteitä sekä olemassaoloa: esimerkin 8 relationaalinen prosessi *Koko oli ujo ja arka* luonnehtii päähenkilön varovaiseksi. Kun ujoudesta ja arkuudesta kerrotaan maailman asioiden pohtimisen jälkeen, esitetään ne ympäristön tutkimiseen ja tarkkailuun sekä kyselemiseen liittyvinä piirteinä. Samoin esimerkissä 8 syytä ilmaisevalla adverbillä *siksi* osoitetaan kielellisesti, että Kokon toiminta on seurausta hänen luonteenpiirteistään.

Relationaaliset prosessityypit ovat hallitsevia myös esimerkissä 7. Esimerkin 7 lausekkeet *oli sitä paitsi paljon hauskempaa* ja *hän oli kiinnostunut* kuvastavat Helen mentaalista tilaa. Tällaista *olla*-verbin avulla rakennettua luonnehtivaa tilanilmausta kuvastavaa lausetyyppiä kutsutaan kopulalauseeksi (VISK § 1502). Tämänkaltainen rakenne päähenkilön mielipiteen ja kokemuksen ilmaisuun on tyypillistä kaikille tositarinoille. Kun kokemukset kielennetään tilalauseiden kautta, kiinnostuksen kohteet tulkitaan pysyvämpinä ja pitkäkestoisimpina.

Tositarinoiden aloitukseen ei tyypillisesti sisälly muutosta tai liikettä, vaan relationaalisten ja mentaalisten prosessityyppien avulla nimenomaan kuvataan päähenkilöä ja tapahtumatilannetta. Verbin imperfektimuodot kertovat tapahtumien sijoittuvan menneisyyteen.

Toiminnan staattisuuden kielentämisen keinot tulevat hyvin esiin esimerkin 8 verbiliitosta *istui kotona ajattelemassa, lukemassa tai kirjoittamassa*: *istui* on tässä yhteydessä relationaalinen prosessityyppi, sillä se ilmaisee toiminnan sijasta olemista, jossakin paikassa tietyssä asennossa (VISK § 1502). *Istua*-verbi muodostaa inessiivisijaisen MA-infinitiivilausekkeen kanssa verbiliiton, joka luo kuva olosuhteesta ja jatkuvasta tapahtumasta. MA-infinitiivinen verbirakenne esittää tapahtuman tiettynä hetkenä tai ajanjaksona käynnissä olevana tai olleena (VISK § 1519). Koko ei siis esimerkissä 8 ole aktiivinen toimija, vaan olla tekemässä -rakenne asettaa Kokon kantajan rooliin. Ilmaukseen sisältyy myös lokatiivinen merkitys: *kotona*-adverbiaali ilmaisee, että Koko ajattelee ja lukee toiminnalle luonteenomaisessa paikassa. Esimerkin 8 toiminta on vauhdikkaan sijasta pysähtynyttä, omaan maailmansa eristäytynyttä ja rauhallista.

Pohtia-verbin tavoin verbin infinitiivimuodoin kuvataan kuitenkin myös mentaalisia toimintaa: ajattelemista, lukemista ja kirjoittamista, jotka toimivat tekstissä esimerkkeinä pohtimisen tavoista (esimerkki 8). *Mieluiten* adverbillä osoitetaan, että kyseessä on Kokon oma kannanotto ja näin ollen vahvistetaan henkilön rakentamista ja tositarinoiden teemaa yksittäisen henkilön kokemuksista elämässä (esimerkki 8). Tositarinoiden aloituksille on tyypillistä myös tuoda ilmi päähenkilön toiveita, tarpeita ja tavoitteita mentaalisten prosessityyppien avulla: *ei halunnut opetella, halusi keksiä ratkaisut ongelmiin itse* ja *eikä oikeastaan halunnut kertoa*. Kaikkia aineistoni 12 tositarinan päähenkilöiden lempipuuhia yhdistää pohtiminen, ajattelu, uteliaisuus, mielikuvitus ja luovuus. Päähenkilöiden kuvataan kertomuksen alussa muun muassa leikkivän, piirtävän, pohtivan, esiintyvän tai tutkivan, ja päähenkilöitä luonnehditaan muun muassa ahkeraksi, hurjapäiseksi ja iloiseksi. Seuraavassa alaluvussa siirryn kuvaamaan haaveilun ja unelmoinnin -vaihetta, joka aktivoituu mentaalisten prosessityyppien toimesta jo tositarinan aloituksessa.

4.2 Vaihe 2: Unelmointi ja haaveilu

Aineiston tositarinat rakentuvat, ja lähtevät liikkeelle, päähenkilön visiosta ja unelmasta. Kertomuksen toisessa vaiheessa, unelmointi ja haaveilu, esitellään päähenkilön unelma, tavoite tai toive. Tositarinoiden alussa päähenkilöt unelmoivat, haaveilevat ja suunnittelevat tulevaisuuttaan. Tässä vaiheessa verbin prosessityypit ovat pääasiassa mentaalisia ja relationaalisia, ja päähenkilötytöt ovat esimerkeissä kokijoina, aistijoina tai luonnehdittavana. Tulevaisuudesta

haaveilua ilmaistaan tyypillisimmin verbin konditionaalimuodolla. Tulevaisuuteen suuntautuminen ilmenee myös verbivalinnoissa: mentaalisilla verbityypeillä *suunnitella*, *haaveilla*, *tahtoa* ja *haluta* kuvataan toimintaa, jossa päähenkilö hahmottelee ja kuvittelee tulevaisuuden elämäänsä. Tulevaisuuteen suuntautuvien mentaalisten prosessityyppien variaatio osoittaa, että tämän vaiheen kantavana aiheena on tavoitteiden merkitys ja niiden eteen toimiminen elämää eteenpäin vievänä voimana.

Unelmoinnin ja haaveilun vaihe muodostaa kerrontaosuuden, jonka keskiössä ovat päähenkilön mahdollisuudet ja ajateltavissa olevat vaihtoehdot. Päähenkilön ääni tuodaan esiin repliikkien eli suoran referoinnin avulla päähenkilön kertoessa toiveensa ääneen: esimerkin 9 johtolauseessa *hän mietti* ajattelua, harkintaa, pohtimista ja suunnittelua ilmaisevalla verbillä referoidaan päähenkilön visiointia (KS s.v. *miettiä*).

> 9) Selma **haaveili** kaikista mahdollisista taiteenaloista. ”**Haluaisin** isona tanssia, **laulaa, kirjoittaa, kuvata, näytellä** - ja mitähän vielä **voisin tehdä**?” hän **mietti**. (s.183)

Esimerkin 9 ensimmäisen lauseen predikaattiverbi *haaveilla* kuvaa mentaalista toimintaa, joka ilmaisee prosessityypin osallistujan unelmoivan jostakin tai kaipaavan ja toivovan jotakin (KS s.v. *haaveilla*). Mentaalinen prosessityyppi vaatii usein elollista, aistimiskykyistä, tajunnallista osallistujaa, jota ilman kyseessä ei ole tunne tai tuntemus (VISK §445). Esimerkissä 9 mentaalisen toiminnan, haaveilun, kohteena on *taiteenalat*, joka implikoi ammattiin, uraan, erikoisalaan ja koulutukseen liittyvää toivetta (KS s.v. *ala*). Aineistojen päähenkilötytöille onkin tyypillistä haaveilla toiveammateista, ymmärryksen ja tiedon lisäämisestä tai oppimisesta ja kehittymisestä.

Esimerkin 9 toisen lauseen predikaattiverbinä oleva konditionaalimuotoinen *haluaisin* ilmaisee pyrkimystä tyydyttää jotakin tarvetta, toteuttaa jotakin toivetta, tahtomista ja mielimistä (KS s.v. *haluta*) ja edustaa mentaalista prosessityyppiä. Tässä haluta-verbi saa täydennykseksen A-infinitiivin, ja verbiketjulla ilmaistaan puhujan asennetta, aikeita tai halua (VISK § 469). Päähenkilön tulevaisuudesta haaveilua, tunnetta ja asennetta sekä mentaalista tilaa korostetaan tositarinoissa yleisestikin verbin konditionaalimuodolla. Konditionaali osoittaa suunnittelua, ennustettua tai kuviteltua asiaintilaa, ja ilmaisee, että suunnitelmat ovat olemassa ajattelun, tahdon ja mielikuvituksen tasolla, eivätkä vielä todellisessa maailmassa. (VISK §1592.) Tulevaisuuteen suuntautumista korostetaan esimerkissä 9 myös adverbiaalilla *isona*, joka ilmaisee ajankohtaa, josta Selma haaveilee.

Esimerkin 9 kaltainen puhujan tahdon ilmaiseminen voidaan lukea osaksi modaalisuutta, eli arviota asiantilan mahdollisuudesta, todenmukaisuudesta ja toteutumismahdollisuuksista. Verbiketjun *haluaisin isona tanssia, laulaa, kirjoittaa, kuvata, näytellä* modaalista tulkintaa tukee sitä seuraava modaalinen verbiketju, *voisin tehdä*, joka ilmaisee mahdollisena pidettyä toimintaa subjektin fyysisen tai henkisen kyvykkyyden, osaamisen tai ulkoisten edellytysten suoman mahdollisuuden puolesta (esimerkki 9). Voida-verbi saakin modaalisen tulkintansa tilanteesta. (VISK § 1566.) Esimerkissä 9 lausekkeen *ja mitähän vielä* liitepartikkeli -han ilmaisee, että kyseessä on pohdiskeleva kysymys (Kielitoimiston ohjepankki), ja implikoi sitä, että puhuja, Selma, on kiinnostunut monista asioista.

Tämä luku on jaettu kolmeen alalukuun: päähenkilöä representoidaan tässä kertomuksen vaiheessa uteliaaksi, innostuneeksi ja kekseliääksi sekä päämäärätietoiseksi ja unelmia tavoittelevaksi.

4.2.1 Maailmaa muutetaan uteliaisuudella, innokkuudella ja kekseliäisyydellä

Unelmien ja haaveilun -vaiheessa aktivoituu uteliaisuuden ja innostuksen representaatio. Päähenkilön innostusta, uteliaisuutta ja intohimoista suhtautumista tulevaisuuden visioonsa luodaan kertomuksen toisessa vaiheessa esimerkin 9 tavoin luettelolla sekä esimerkissä 10 päättämättömyyttä luovilla lauserakenteilla:

> 10) Sitten hän **palasi** taas kirjojensa luokse. ”Minusta **tulee** isona kirjailija”, Li **suunnitteli**. Mutta seuraavalla viikolla hän **ajatteli** sittenkin **ryhtyvänsä** kampaajaksi. ”**Voisin** loputtomiin **laittaa** hiuksia”, hän **huokaisi**. Sitten hän kuitenkin **muisti**, miten hauskaa on näytellä. (s. 238)

Esimerkin 10 johtolauseen imperfektimuotoinen verbi *suunnitteli* edustaa mentaalista prosessityyppiä ja ilmaisee subjektin, Lin, suuntautumista omaan toimintaansa. Li kuvataan hahmottelemassa ennalta omaa tulevaisuuttaan, harkitsemassa, tuumimassa ja tekemässä suunnitelmia (KS s.v. *suunnitella*). Päälauseita yhdistävä ajan adverbi *sitten* kielentää esimerkin 10 ensimmäisessä lauseessa tulevaan suhteutuvaa ajallista järjestystä ja tapahtumien peräkkäisyyttä (VISK § 649). Rinnastuskonjunktio *mutta* liittää edelliseen lauseeseen uudenlaisen merkityksen ja käänteen: Lillä on useampia haaveita ja unelmia, jotka innostavat ja kiinnostavat.

Esimerkissä 10 *sittenkin* adverbillä korostetaan lisäystä ilmaisevan kin-liitteen siivin Lin uteliaisuutta: huolimatta siitä, että Li pitää lukemisesta, hän on yhtä aikaa kiinnostunut monista

asioista. Jälkimmäisessä lauseessa adverbi *sitten* sanallistaa puolestaan päätelmää tai ratkaisua tulevaisuudesta visioinnin edetessä ja kehittyessä (VISK § 649): mahdollisuuksia on monia.

Materiaalisella prosessityypillä *huokaisi* ilmaistaan Lin sisäisen kokemuksen näkymistä ulkoisesti (esimerkki 10). Ilmaus sisältää siten myös arviointia ja paljastaa Lin suhtautumisen tulevaisuutensa suunnitteluun, ja myös kuvaa Lin tapaa kertoa haaveistaan. Imperfektimuotoinen verbi *huokaisi* rakentaa siis tarkastelunäkökulman menneisyyteen ja luo Listä innostunutta ja uteliasta kuvaa onnen ja ilon näkyessä ulospäin.

Tositarinoissa tulevaisuuden rajattomien mahdollisuuksien määrää rakennetaan kielellisesti muun muassa adverbien avulla. Päähenkilön toiminnan esteenä tulevaisuudessa ei esimerkin 10 perusteella ole ulkoisia esteitä, vaan toimintaan ryhtymistä rajoittaa mahdollisuuksien kirjosta johtuva päättämättömyys. Tämä korostaa tositarinoiden luomaa kuvaa tulevaisuuteen suuntautuvasta menestyjästä, joka ilmaisee omia tuntemuksiaan, ajatuksiaan ja toiveitaan sekä pohdiskelee ja visioi tulevaisuuttaan herkeämättä.

Aineiston tyttöjen haaveet, tavoitteet ja unelmat liittyvät useimmiten maailmaan muuttamiseen, tiedon ja ymmärryksen lisäämiseen tai ammattiin ja työelämään:

> 11) ”Mitä avaruudessa oikein tapahtuu?” Minna **pohti** ja **haaveili** ratkaisusta. ”Olisipa värillinen ja tarkka kuva koko maapallon lähiavaruudesta. Silloin **voisimme** paremmin **ymmärtää** avaruussäätä.” (s. 178)

> 12) Ja niin Nasima **käytti** kaiken kekseliäisyytensä ja piti isälle puheita. Hän **yritti ymmärtää** kaikkia osapuolia. – – ”Olisipa hauskaa, jos **voisi** oikeasti **ratkaista** maailman ongelmia”, Nasima **haaveili**. (s. 226)

> 13) Kerran Suvi **laski** serkkunsa kanssa toiveammattejaan. Niitä ei ollut vaikea keksiä. ”Näyttelijä, toimittaja, ratsastaja, lääkäri”, Suvi **luetteli**. Hän **halusi** työn, jossa **voisi käyttää** mielikuvitustaan. (s. 207)

Maailmanmuuttaja tytöt kuvataan kekseliäisiksi, luovuutta kaipaavaksi sekä ymmärrystä, tietoa ja oppimista arvostavaksi. Esimerkissä 11 Minnan visio kuvataan haaveksi tiedon ja ymmärryksen lisäämisestä käyttämällä johtolauseessa ilmaisua *ratkaisusta*. Asian selvittäminen, ratkaiseminen ja päätös rinnastetaan adverbillä *silloin* tiedon lisäämisen seurauksesta johtuvaksi ymmärryksen lisääntymiseksi (esimerkki 11). Adverbi *silloin* viittaa tulevaisuuteen suhteessa aiemmin mainittuun. Suoran lainauksen kysymyksellä korostetaan ongelmaa, johon Minna haaveilee löytävänsä ratkaisun. Esimerkin 11 toisessa lainauksessa verbin persoonamuoto muuttuu monikon ensimmäiseksi persoonaksi: *voisimme paremmin ymmärtää* ilmauksen konditionaalimuotoinen ja monikollinen mentaalista prosessityyppiä edustava verbiketju korostaa sitä, että ratkaisulla on laajemminkin merkitystä.

Esimerkin 11 ja 12 olla-verbin konditionaalimuodolla vahvistetaan tulevaisuuden visiointia. *Olisipa* ilmaisee sekä Minnan että Nasiman epäsuoraa toivetta ja ehtoa oman unelman toteutumiseksi. Verbin loppuinen -pa–liite ilmaisee ajattelemaan kehottamista ja kutsuu myös lukijan tai kuulijan osaksi päähenkilön unelmointia ja innostusta (Kielitoimiston ohjepankki).

Mentaalisilla prosessityypeillä *pohtia* ja *keksiä* rakennetaan esimerkeissä 11 ja 13 päähenkilöstä ajattelevaa, tuumailevaa ja järkeilevää kuvaa. Kieltomuotoisella virkkeellä *niitä ei ollut vaikea keksiä* ilmaistaan epäsuorasti, että Suvi on kekseliäs (esimerkki 13). Kekseliäisyyttä tarvitaan myös esimerkissä 12, jossa Nasima kuvataan haaveilemassa maailman ongelmien ratkaisemisesta. Esimerkissä 12 Nasima representoidaan maailmanmuuttajaksi, jonka haaveena on selvittää yleisesti ihmisten elämään ja koettelemuksiin liittyviä haasteita. Maapallon ihmisistä puhutaan kollektiivisesti käyttäen genetiivimuotoista substantiivia *maailman*. Myös esimerkissä 12 tuodaan esiin päähenkilön pyrkimys ymmärryksen lisäämisen ja vahvistetaan ymmärrystä arvostavaa ja dynaamisen sankarin kuvaa.

Esimerkissä 13 mentaalisella prosessityypillä *halusi* osoitetaan, että kyseessä on Suvin tulevaisuuden haave. Puhuja ilmaisee haluavansa juuri tietynlaisen työn, jonka relatiivilause *jossa voisi käyttää mielikuvitustaan* rajaa korrelaatistaan (työn) esiin. Relatiivilauseen tehtävä onkin luokitella, täsmentää ja määrittää puheena olevaa tarkoitetta (Visapää 2012: 534). Näin ollen esimerkissä 13 relatiivilauseen rajaava luonne johtaa tulkintaan luovuudesta toivottuvana, kaivattuna ja Suville tärkeänä asiana. Relatiivilauseen genetiivimuotoisella objektilla *mielikuvitustaan* ilmaistaankin, että Suvilla on mielikuvitusta (esimerkki 13). Päähenkilöä kuvataan siis luovaksi. Luovuuden ja mielikuvituksellisuuden representaatio on havaittavissa myös muissa tositarinoissa: myös esimerkissä 10 Lin haaveammatteja, kampaajaa, kirjailijaa ja näyttelijää, yhdistävät mielikuvitus ja luovuus. Mielikuvitus nähdäänkin tyypillisesti luovia ratkaisuja edistävänä ominaisuutena ja josta tositarinoiden päähenkilöt ovat itsekin innostuneita.

Seuraavassa alaluvussa syvennyn päämäärätietoisuuden representaation, jota luodaan erityisesti verbiketjuilla ja lauseiden jaksotuksella.

4.2.2 Maailmaa muutetaan päämäärätietoisuudella

Tositarinoissa päähenkilöistä rakennetaan ennen kaikkea yritteliästä ja päämäärätietoista kuvaa. Tarinoissa maailmanmuuttajat tytöt ryhtyvät toimeen julkistettuaan unelmansa. Tositarinoissa asiat tapahtuvat, koska päähenkilö sitoutuu omaan haaveeseensa. Seuraavissa esimerkeissä

päämäärätietoisuuden representaatio rakentuu sen kautta, että päähenkilön aktiivinen toiminta esitetään unelmoinnin seurauksena:

> 14) ”Minusta **tulee** isona sekä koripalloilija että viulisti”, Maria **sanoi** päättäväisesti. Niinpä hän **harjoitteli** tuhansia ja taas tuhansia tunteja. (s. 213)

> 15) ”Minusta **tulee** isona poliisi tai palomies”, Noora **sanoi**. ”Ei vaan sittenkin NHL-pelaaja! **Tahtoisin olla** yhtä hyvä jääkiekkoilija kuin Teemu Selänne tai Jarmo Myllys.” (s. 250)

Molemmissa esimerkeissä 14 ja 15 päähenkilöitä representoidaan päämäärätietoisiksi ilmaisemalla päähenkilön konkreettinen haave relationaalisen prosessin avulla: verbiliitto *tulee isona* ilmaisee toimintaa ilmaisevan verbin sijasta lähinnä toiminnan lopputulosta sitä, millaiseksi päähenkilö kehittyy tulevaisuudessa, ja samalla sanallistaa sen, millaiseksi päähenkilö toivoo itsensä identifioitavan tulevaisuudessa (KS s.v. *tulla*). Esimerkissä 15 Noora pohtii omaa tavoitetaan monen kiinnostavan asian välillä: innostusta luodaan huudahduksella ja päätelmää ilmaisevalla adverbillä *sittenkin*. Esimerkissä 15 unelmaa täsmennetään mentaalisella verbiketjulla *tahtoisin olla,* jossa päähenkilön tavoite sanallistetaan konkreettisesti: Nooran tavoitteena on pelata jääkiekkoa yhtä taitavasti kuin Teemu Selänne ja Jarmo Myllys.

Esimerkissä 14 unelman ja toiminnan välistä yhteyttä korostetaan toisessa virkkeessä adverbillä *niinpä*. Adverbiä käytetään virkkeessä konjunktion tapaan ilmaisemassa seurausta tai päätelmää (VISK § 1132). Esimerkin 14 toisessa virkkeessä päähenkilö kuvataan aktiivisena toimijana ja päämäärätietoisuutta ilmennetään toistuvaa toimintaa, harjoittelua ja opettelua kuvaavalla materiaalisella prosessilla *harjoitteli* (KS s.v. *harjoitella*). Huomion arvoista on, että Maria kuvataan jo johtolauseessa tarmokkaana ja valmiina toiminaan unelmansa eteen (KS s.v. *päättäväinen*), mikä korostaa tavoitteellista kuvaa. Maailmanmuuttaminen vaatii tahtoa toimia aktiivisesti sekä konkreettisen tavoitteen, jonka eteen toimia.

Seuraavissa esimerkeissä päämäärätietoisuuden representaatioon yhdistyy päättäväisyyden elementti, joka rakentuu toimintaan sitoutumista ilmaisevien sanavalintojen kautta:

> 16) ”**Haluan ymmärtää**, miten maailma toimii”, hän **päätti**. Niinpä hän **opiskeli** fysiikkaa, geofysiikkaa ja matematiikkaa. (s. 178)

> 17) Hän **halusi** oikeastaan **muuttaa** maailmaa ihan toisella tavalla kuin tanssilla. Niinpä Nasima **päätti pyrkiä** eduskuntaan. (s. 228)

Esimerkeissä 16 ja 17 päättäväisyys representoidaan hyvin konkreettisesti transitiivisen päättää-verbin kautta. Esimerkkien mentaalinen prosessi *päätti* ilmaisee, että päähenkilö teki päätöksen ja sitoutuu omaan tulevaisuuden päämääräänsä (KS s.v. *päättää*). Esimerkissä 117

mentaalinen prosessi *päätti* muodostaa verbiketjun materiaalisen prosessin *pyrkiä* kanssa: Sekä mentaalisen että materiaalisen prosessityypin sisältävien verbiketjujen avulla ilmaistaan, että päähenkilön henkilökohtainen unelma on jotain, jonka eteen hän on valmis tekemään töitä ja yrittämään uudelleen haasteista ja epäonnistumisista huolimatta. Verbivalinnalla *pyrkiä* korostetaan tavoitteellista toimintaa ja päämäärään pyrkimistä (KS s.v. *pyrkiä*).

Sekä esimerkissä 16 että 17 kausaalista suhdetta ilmaiseva adverbi *niinpä* aloittaa lauseen, jonka toimintaa motivoidaan edellisen lauseen haaveella (VISK § 1128, § 1132). Adverbi *niinpä* korostaa jo esimerkin 14 yhteydessä todetulla tavalla päämäärätietoisuuden representaatiota: unelma motivoi toimimaan. Esimerkissä 16 päähenkilön toimintaa luonnehditaan toisessa virkkeessä verbillä *opiskeli*. Opiskella-verbissä huomioarvoista on se, että frekventatiivijohdin muuttaa paremmin mentaaliseksi mielletyn verbin materiaaliseksi, käyttäytymistä kuvaavaksi prosessiksi (Shore 1996: 252–253). Päähenkilö kuvataan siis materiaalisen prosessin avulla pyrkimässä aktiivisesti omaa päämääräänsä kohti. Esimerkin 14 ensimmäisessä virkkeessä kirjoitetaan syy sille, miksi päähenkilö opiskelee juuri tiettyä aihetta.

Kun toive esitetään sävypartikkelin oikeastaan siivittämänä, päähenkilön päämäärätietoisuuteen yhdistetään oman äänen kuunteleminen sekä unelman merkityksellisyys ja yksilöllisyys (esimerkki 11). Sävypartikkeli *oikeastaan* ilmaisee, että loppujen lopuksi ja perimiltään Nasima haluaa tehdä jotakin muuta kuin mitä alun perin ryhtyi tekemään (KS s.v. *oikeastaan*). Seuraavassa alaluvun alaluvussa syvennyn tarkemmin itselle merkityksellisen unelman tavoittelemisen representaatioon.

4.2.3 Maailmaa muutetaan tavoittelemalla unelmia, jotka ovat merkityksellisiä

Kertomuksen edetessä päähenkilöiden unelmat kehittyvät, tarkentuvat ja osin muuttuvatkin. Tulevaisuuden visio kuvataan tavoitteeksi, jota kohtaan päähenkilö kokee intohimoa ja sisäistä motivaatiota. Kuten luvussa 4.1 huomattiin, päähenkilöiden haave on usein sidoksissa maailman muuttamiseen, mutta ensisijaisesti keskiössä ovat henkilökohtaiset tarpeet ja toiveet sekä sisäinen kiinnostus asiaa kohtaan. Esimerkissä 18 päähenkilön sitoutuminen ja päämäärätietoisuutta kuvataan omistajuutta ilmaisevalla relationaalisella prosessilla:

18) ”Tämä **on** minun juttuni”, hän **ajatteli** heti. (s. 184)

Esimerkissä 18 hyödynnetään demonstratiivipronominia *tämä* viitatessa tositarinassa aiemmin kuvattuun elokuvien kuvaamiseen, toimintaan johon päähenkilö liitetään. Pronominilla *minun* ja possessiivisuffiksilla edussanan *juttu* jäljessä korostetaan päähenkilön omistajuutta suhteessa tulevaisuuden visioon (VISK § 96). Esimerkissä 18 päähenkilö kuvataan relationaalisen prosessin avulla omistajaksi: toiminta on jotain, johon päähenkilö kokee oitis toimintaan ryhtyessään voimakasta mieltymystä (KS s.v. *heti*). Mielekkyys saa päähenkilön tekemään asiaa todennäköisemmin uudemmankin kerran.

Seuraavissa esimerkeissä päähenkilöä representoidaan itselle merkityksellisten unelmien tavoittelijaksi yhdistämällä välttämättömyyttä ja kausaalisia suhteita ilmaisevia elementtejä toisiinsa:

> 19) Hän **paloi halusta muuttaa** maailmaa oikeudenmukaisemmaksi paikaksi. Siksi hän **oli mukana** monien yhdistysten toiminnassa. (s. 239)

> 20) Suvista **tuntui**, että hänen **oli** suorastaan **pakko tehdä** elokuvia. Se teki hänet onnelliseksi. Niinpä hän **käsikirjoitti** ja **ohjasi** dokumentteja. (s. 207)

Esimerkissä 19 päähenkilön sisäistä tunnetta, voimakasta mieltymystä suhteessa tulevaisuuden visioonsa, kuvataan mentaalisen prosessin sijasta teonverbillä *paloi halusta*. Materiaalinen prosessi *palaa* luo kuvaa voimakkaasta tunteesta ja motivaatiosta maailman muuttamiseen. Ilmauksella on kuvaannollinen merkitys: päähenkilön unelmointia kuvataan poltteena ja kiihkeänä haluna (KS s.v. *palaa*). Adjektiivilla *oikeudenmukainen* osoitetaan, että päähenkilön visio liittyy maailman muuttamiseen kaikille paremmaksi. Esimerkin 13 toisessa virkkeessä konnektiivin *siksi* avulla päähenkilön toiminnan syyksi ja perusteluksi esitetään päähenkilön haave (VISK § 1131), mikä korostaa unelman merkityksellisyyttä toimintaa ja tapahtumia eteenpäin vievänä voimana.

Esimerkissä 20 mentaalisen prosessin *tuntui* kautta ilmaistaan, että Suvi jakaa omia tuntemuksiaan ja ajatuksiaan siitä, mitä hän itse haluaisi tehdä. Suvi West on ohjaaja ja käsikirjoittaja, jonka tositarinan mukaan kerrotaan löytäneen intohimon elokuvien tekemiseen jo lapsena. Esimerkissä 20 unelmien tavoittelun representaatiota luodaan nesessiivisyyttä ilmaisevalla rakenteella *oli suorastaan pakko tehdä* (VISK § 505). Prosessin osallistujaan, Suviin toimijana, viitataan lauseessa genetiivimuotoisella pronominilla *hänen*. Materiaalinen prosessi *tehdä* luo kuvaa Suvista voimakkaasti sitoutuneena toimintaan –elokuvien tekemiseen.

Esimerkissä 20 toisessa virkkeessä Suvi on transitiivisen tuloslauseen kohteena (VISK § 904). Tuloslauseen positiivisella predikatiivilla *onnelliseksi* vahvistetaan kuvaa unelman

merkityksellisyydestä ilmaistaessa, että muutoksen saa aikaan nimenomaan subjektin tarkoite *se* –elokuvien tekeminen. Merkityksellisen unelman ja itseään miellyttävän toiminnan löytäminen esitetään esimerkin 20 viimeisessä virkkeessä seurauksena ja syynä Suvin toimeen ryhtymiselle adverbin *niinpä* kautta. Viimeisessä virkkeessä Suvi esitetään materiaalisten prosessien *käsikirjoitti* ja *ohjasi* toimijana, joilla kuvataan tarkemmin elokuvan tekemiseen liittyvä työskentelyä.

Unelmointi ja tulevaisuuden visiointi tositarinoiden alkupuolella käynnistävät tapahtumaketjun, jonka osaksi tunnepitoinen arviointi liitetään, muun muassa adverbien ja mentaalisen prosessin *tuntua* kautta, aina kertomuksen lopetukseen saakka. Toiminnan ja uuden tapahtumaketjun alkamista ilmaistaan tositarinoissa erilaisilla temporaalisilla ilmauksilla, mutta myös verbivalintojen kautta. Esimerkissä 15 ensimmäisen virkkeen mentaalinen prosessi kiinnostui osoittaa tapahtumien ajallisen järjestyksen: kiinnostus herää juuri tässä tietyssä hetkessä ja Meeri alkaa tuntea mielenkiintoa maailman muuttamista kohtaan (KS s.v. *kiinnostua*). Meeri on lauseessa kokijana ja maailman vääryydet puolestaan ilmiönä, johon kiinnostus kohdistuu. Ensimmäisen virkkeen tilanne esitetään käynnissä olevana, taipumuksen kaltaisena ominaisuutena (VISK § 1498) ja tarkentuu myöhemmissä virkkeissä, yhdessä valokuvaamisen kanssa, toimintaa eteenpäin viemäksi asiaksi:

> 21) Meeri **kiinnostui** maailman vääryyksistä. Kuten siitä, että miljoonat lapset ympäri maailmaa olivat tehneet töitä koko sen ajan, kun hän **oli saanut käydä** koulua. Se **tuntui** hänestä pysäyttävältä. ”Mutta mitä yksi ihminen voi asialle tehdä?” hän **pohti**.
> Samaan aikaan valokuvaus **kiinnosti** Meeriä yhä enemmän. Niinpä hän **sai** idean: ”Minusta **tulee** kuvajournalisti. Kuvaamalla ja kirjoittamalla **voin saada** ihmiset kiinnittämään huomiota vääryyksiin.” (s. 244)

Esimerkissä 21 mentaalisilla prosesseilla *kiinnostui* ja *kiinnosti* osoitetaan, että sekä kiinnostus maailman vääryyksistä kuten myös valokuvaaminen ovat tärkeitä Meerille. Esimerkissä 21 adpositiolausekkeen *samaan aikaan* ja adverbin *niinpä* kautta sanallistetaan se, että Meeri yhdistää kaksi itselleen tärkeää asiaa. Päähenkilön tulevaisuuden visio on siis jotain, joka on tärkeä ja merkityksellinen päähenkilölle itselleen.

Kekseliäisyys, rohkeus tavoitella omia unelmiaan ja halu muuttaa asioita auttavat Meeriä hyödyntää omia vahvuuksiaan ja ajattelemaan asioista uudella tavalla: kuvajournalistina Meeri voi vaikuttaa asioihin ja tehdä sitä, mikä häntä kiinnostaa – valokuvata. Esimerkissä 21 intransitiivisella tuloslauseella *minusta tulee kuvajournalisti* ilmaistaan, että muutos tapahtuu. Relationaalisen prosessin tulee luonnehtiva predikatiivi *kuvajournalisti* ilmaisee päähenkilön

tavoitteen. (VISK § 904.) Kun muutos ilmaistaan tapahtuvaksi, päähenkilöä representoidaan päämäärätietoiseksi ja päättäväiseksi: Meeri ei epäröi eikä näe esteitä haaveelleen.

Unelmointi ja haaveilu -vaiheessa maailmanmuuttajia kuvataan visioimassa tulevaisuutta seuraten omia tuntemuksiaan ja toiveitaan. Tämä kertomuksen toinen vaihe käynnistää tapahtumaketjun ja antaa tositarinoille näkökulman: unelmien tavoittelu. Päähenkilön visio rakentaa maailmanmuuttaja representaatiota haaveen liittyessä yhteiskunnan muuttamiseen. Tyttöjen tulevaisuuden visiosta luodaan yksilöllisesti merkityksellinen kuva, jonka eteen päähenkilöt ovat valmiita toimimaan. Unelmoinnin ja toiminnan välistä yhteyttä luodaan mentaalisen ja materiaalisen prosessien rinnastamisen keinoin. Unelmointi ja haaveilu -vaihe rakentaa kuvaa tulevaisuuteen suuntautuvasta menestyjästä, joka uskaltaa ilmaista omia tuntemuksiaan, ajatuksiaan ja toiveitaan sekä taipumuksesta pohdiskella ja tarkastella omia tuntemuksiaan, ajatuksiaan ja kykyjään. Tulevaisuuden visio ja sen toteaminen esittelee lukijalle ongelman, jota tarinan päähenkilö lähtee ratkaisemaan. Labovilaisittain ongelman tai tavoitteen esittelyn jälkeen kertomuksessa aktivoituu vaihe, jossa ratkaisun etsimistä vaikeuttavat päähenkilön kohtaamat haasteet. Seuraavassa alaluvussa esittelenkin Labovin (1972: 366) komplikaatiojakson kaltaisen vaiheen: vision haastamisen -vaiheessa päähenkilön haave näyttää muiden silmissä mahdottomalta.

4.3 Vaihe 3: Vision haastaminen

Vision haastaminen -vaiheessa kerrotaan, mitä päähenkilöiden elämässä tapahtuu sen jälkeen, kun päähenkilö on asettanut päämääränsä ja päättänyt tavoitella unelmiaan. Vision haastaminen -vaihe voi toistua yhdessä tositarinassa useamman kerran. Maailmanmuuttajan visio näyttää tässä vaiheessa muiden silmissä mahdottomalta, ja asiantuntijat, auktoriteetit ja muut ihmiset vastustavat päähenkilön visiota. Päähenkilön unelmaa ja haavetta rajoittavat myös yleiset mielipiteet ja olosuhteet. Tässä vaiheessa prosessit ovat pääasiassa materiaalisia prosesseja, mikä osoittaa, että keskiössä ovat tapahtumat ja juonenkäänteet. Päähenkilön rooli ei kuitenkaan tässä vaiheessa ole erityisen aktiivinen ja päähenkilö asettuukin myös suoranaisen toiminnan kohteeksi. Kuten tositarinan ensimmäisessä vaiheessa tässäkään vaiheessa ei aktivoidu tiettyä tunnistettavaa representaatiota, vaan tytöt kuvataan joko kohteena tai epäilemässä vision

toteutumisen mahdollisuutta. Vision haastaminen -vaiheessa päähenkilön haaveen mahdottomuutta korostetaan kieltoverbien ja muiden kieltohakuisten sanojen kautta (VISK § 1634).

Seuraavassa esimerkissä 22 avaruussääntutkija Minna on materiaalisen prosessin *naurettiin* kohteena: muut tutkijat suhtautuvat Minnaan ja ensimmäisessä virkkeessä esitettyyn visioon väheksyvästi ja pilkallisesti (KS s.v. *nauraa*).

> 22) Eräänä päivänä hän **päätti tehdä** suunnitelman aivan uudenlaisesta tietokoneohjelmasta. – – Sellainen ei muiden tutkijoiden mielestä voinut mitenkään onnistua.
> ”Älytöntä edes yrittää”, Minnalle **naurettiin**. ”Koko maailmassa ei ole kuin kaksi tietokonetta, jotka ovat riittävän tehokkaita tuollaisen ohjelman käyttämiseen. Eikä Suomessa paitsi kellään ole varaa sellaiseen koneeseen.” (s. 179)

Esimerkin 22 toisen virkkeen materiaalisen prosessin kieltomuodolla *ei voinut onnistua* korostetaan, että muut tutkijat torjuvat Minnan vision ja haaveen eivätkä usko, että Minna voi päätyä haluamaansa tulokseen ja onnistua menestyksekkäästi kehittämään uudenlaisen tietokoneohjelman. Kun päähenkilöön viitataan etunimellä, mutta auktoriteetteihin pronominilla *muut tutkijat* Minna luetaan osaksi tutkijoita, mutta samalla osoitetaan Minnan ja muiden suhtautumisen vastakkaisuus. Kommenttiadverbiaalilla *mielestä* ilmaistaan kenen näkökulmasta on kyse (VISK § 689, § 1480). Substantiivilausekkeen *jonkun mielestä* avulla lukija saa heti tietoonsa informaation lähteen ja todentaa, että toisin kuin muut ihmiset, Minna uskoo omaan visioonsa. Esimerkissä 22 tyypillisesti kielteisissä yhteyksissä käytettävällä adverbillä *mitenkään* korostetaan tutkijoiden mielipiteen kielteisyyttä yksiselitteisesti: tietokoneohjelman tekeminen ei ole mahdollista.

Esimerkin 22 kolmannen virkkeen ensimmäisessä lauseessa predikatiivilla *älytöntä* luodaan ja vahvistetaan kuvaa vision mahdottomuudesta. Minnan aikomusta kuvataan negatiivisella sävyllä typeräksi ja hulluksi (KS s.v. *älytön*). Yksilöimättömässä puheenvuorossa olemassaoloa ilmaisevan relationaalisen prosessin *ei ole* kautta kuvataan asiantilaa suhteessa Minnan tulevaisuuden visioon: paikan adverbiaalilla *koko maailmassa* vahvistetaan vision mahdottomuutta korostamalla vision toteuttamiseen tarvittavan välineen vähyyden *kuin kaksi tietokonetta* laajuutta. Samoin esimerkin 16 viimeisessä virkkeessä relationaalinen prosessin subjektina oleva kieltohakuinen kvanttoripronomini *kellään* tarkentaa sitä, että koska muiden ei ole Suomessa mahdollista hankkia kallista tietokonetta on tavoite mahdoton myös Minnalle (VISK § 757). Kvanttoripronominin negatiivinen polaarinen liitepartikkeli -kään osoittaa vastalauseen ja puhujan asennoitumisen puheena olevaa asiaa kohtaan (VISK § 1635). Nämä asiat korostavat ulkopuolelta tulevaa vastustusta; vision tavoitteleminen on typerää.

Kieltohakuisia aineksia esiintyy myös vision haastaminen -vaiheen myönteisissä lauseissa esimerkiksi liiallisuutta ilmaisevissa lauseissa:

> 23) Joidenkin mielestä se oli vähän liian rohkeaa. ”Tutkijat ovat jo vuosia olleet niistä samaa mieltä. **Hukkaat** aikaasi, jos **aloitat** alusta”, hänelle **sanottiin**. (s. 197)

Esimerkissä 23 kysymyksen esittämistä luonnehditaan relationaalisen prosessin avulla *liian rohkeaksi*. Lause *vähän liian rohkeaa* implikoi, että kyseenalaistaminen on erikoista, eikä siis sopivaa ja selittyy siksi merkitykseltään kieltohakuiseksi (VISK § 1642). Kvanttoriadverbiä *vähän* käytetään lauseessa ilmaisemaan ominaisuuden määrää: Minnalla on rohkeutta hieman enemmän kuin yleensä on totuttu ja totutusta poikkeaminen johtaa ikäviin seurauksiin (VISK § 657). Esimerkin 17 viimeisessä lauseessa käytetään, merkitykseltään kielteistä, materiaalista prosessia *hukkaat* luomaan päähenkilön unelman mahdottomuuden kuvaa. Tavoitteen seuraamisesta ei koidu hyvää, vaan päinvastoin harmia: Minna kuluttaa aikaansa turhaan. Lause implikoikin tapahtumien lopputulosta: Minnan ennustetaan epäonnistuvan.

Vision haastaminen ilmenee tositarinoissa myös päähenkilön henkilökohtaisten ominaisuuksien arvostelemisena. Esimerkissä 24 kerrotaan Selman kohtaamasta arvostelusta hänen pyrkiessä elokuvakouluun:

> 24) Lopulta hänelle kuitenkin **sanottiin**, **ettei** hän **ole** aivan sopiva. ”**Et ole** sellainen ihminen, joka **sopii** ohjaajaksi. Sinähän **jännitit**! **Yritä olla** vakuuttavampi ja vähemmän ujo.” (s. 179)

Esimerkissä 24 päähenkilö on materiaalisen prosessin *sanottiin* vastaanottajana. Yksipersoonaisella passiiviverbillä häivytetään osallistujaa ja ilmaistaan, että määritelmä ja arvio sopivasta ohjaajasta on yksittäisen mielipiteen sijasta yleinen, kollektiivinen uskomus (VISK § 1315), mikä korostaa vision mahdottomuutta. Esimerkin 24 toisen virkkeen relationaalinen prosessi suhteuttaa päähenkilön hyvän ohjaajan kriteereihin: päähenkilöä luonnehditaan verbin kieltomuodon *ettei ole* kautta ei-yleisesti hyväksyttäväksi (KS s.v. *sopiva*). Relatiivisessa sivulauseessa kerrotaan, ettei päähenkilö ole omiaan ohjaajaksi (KS s.v. *sopia*). Relatiivilauseen aloittava relatiivipronomini *joka* on sanan *ihminen* korrelaatti, mikä tarkoittaa sitä, että repliikin puhuja ilmaisee tarinan maailmanmuuttajan olevan persoonana sopimaton (VISK § 1164). Esimerkissä 24 siis ilmaistaan, että päähenkilö on vääränlainen ohjaajaksi eikä sovi yleiseen uskomukseen ja kuvaan elokuvaohjaajasta.

Huomionarvoista on se, että esimerkissä 24 sanallistetaan relationaalista prosessia edustavan verbin imperatiivimuodolla *yritä olla* hyvän ohjaajan kriteerit ilmaisemalla millaisia

ominaisuuksia ja piirteitä päähenkilön olisi hyvä tavoitella. Adjektiivin komparatiivimuodon *vakuuttavampi* sekä komparaatioadverbillä *vähemmän* kautta implikoidaan, että hyvä ohjaaja on varma ja arastelematon (KS s.v. *vakuuttava* & *ujo*). Jännittäminen rinnastetaan repliikin perusteluosassa ujouteen ja epäuskottavuuteen ja sitä kautta epätoivottuun ominaisuuteen: päähenkilö ei sovi ohjaajaksi, koska elokuvaohjaaja ei jännittäisi. Toisaalta sopimattomuutta lievennetään intensiteettipartikkelin *aivan* avulla, joka luonnehtii sitä, missä määrin puheena oleva ominaisuus pätee (VISK § 664): päähenkilö sopii ohjaajaksi osittain.

Myös esimerkki 25 jatkaa samalla linjalla; päähenkilön visio nähdään mahdottomana päähenkilön ominaisuuden vuoksi:

> 25) Jotkut suorastaan nauroivat koko ajatukselle. ”**Ei** nainen **voi pelata** miesten kanssa”, he sanoivat. (s. 251)

Esimerkissä 25 päähenkilön visio esitetään pilkan kohteena: lauseessa haavetta miesten joukkueessa pelaamisesta kuvataan mahdottomaksi materiaalisen prosessin avulla. Indefiniittinen kvanttoripronomini *jotkut* ilmaisee, että epäilijät ovat identifioimattomia, jolloin toiminta voidaan tulkita yleiseksi (VISK § 746). Taipumaton adjektiivi *koko* vahvistaa lauseen kielteistä merkitystä (KS s.v. *koko*). Toisen virkkeen materiaalisen prosessin kieltomuoto rajoittaa päähenkilön toimintaa: modaalisella verbiketjulla *ei voi pelata* päähenkilön visio esitetään mahdottomana siinä mielessä, että joku tai jokin ei anna siihen lupaa (VISK § 1569). Lauseen subjekti *nainen* viittaa päähenkilöön, jolloin päähenkilön unelman esteeksi kuvataan ominaisuus: naisena oleminen.

Vision haastaminen -vaiheessa päähenkilön unelman ja tavoitteen eteen tulevat haasteet saavat ylitsepääsemättömän kuvan, kun asiaa luonnehditaan modaalisten verbiketjujen ja asian kehityskulkuun liittyvien ajanilmausten avulla:

> 26) Pappina hän **voisi tehdä** niin [auttaa muita]. Mutta silloin kun Irja **valmistui**, naiset **eivät** vielä **saaneet tehdä** papin työtä. Monet olivat sitä mieltä, että niin piti ollakin, koska niin oli aina ollut. Lakia oli kyllä yritetty muuttaa jo monta kymmentä vuotta. (s. 160)

Esimerkissä 26 Irjan kerrotaan valmistuneen papiksi, koska se on keino toteuttaa Irjan unelma muiden auttamisesta. Toisen virkkeen modaalinen verbiketju *eivät vielä saaneet tehdä* ilmaisee modaalisen verbin *saada* avulla, ettei pappina toimiminen ole sallittua tai mahdollista, koska Irja on nainen. Toisaalta adverbi *vielä* osoittaa asiantilan suhdetta aiempaan tilanteeseen ja lieventää toimintaa rajoittavaa ilmausta (VISK § 1518): naiset eivät kyseisenä aikana voi toimia

pappeina, mutta myöhemmin asia on mahdollinen tai tapahtuu. Esimerkissä 26 viitataan tositarinan myöhempään vaiheeseen, jossa Irja vihdoin pääsee työskentelemään pappina.

Esimerkin 26 seuraavissa lauseissa olosuhdetta arvioidaan ulkopuolelta ja asiantilaa luonnehditaan modaalisen verbin *pitää* kautta: muiden mielestä on välttämätöntä, etteivät naiset työskentele pappina. Universaalinen ajan kvanttoriadverbi *aina* ilmaisee tilanteen vallitsevan kaikkina aikoina ja yleistää aiemmin esitetyn väitteen, mikä luo kuvaa ylitsepääsemättömästä esteestä. Esimerkin 26 viimeisessä virkkeessä ajan adverbiaali *jo monta kymmentä vuotta* vahvistaakin Irjan kohtaaman haasteen ylivoimaisuutta: määränilmaus *kymmentä vuotta* osoittaa, kuinka kauan asiaa on yritetty muuttaa. Lauseessa kvanttoripronomini *monta* täsmentää suhteellista aikaa, jota asiantilan muuttamiseen on käytetty (VISK § 762), ja vahvistaa kuvaa siitä, ettei asiaa voi muuttaa, koska sen muuttamiseen menisi liian kauan aikaa. Kehityskulun hitautta korostetaan myös partikkelilla *jo*.

Päähenkilön tavoitteen ja haaveen mahdottomuus näkyy myös nesessiivirakenteina. Maria Ritolasta kertova tositarina nostaa esiin koko unelmaa uhkaavan juonenkäänteen, sairastumisen, ja asettaa siten päähenkilölle haasteen unelmien tavoittelussa:

> 27) Juuri kun hänet **oli valittu** koripallon maajoukkueryhmään, **alkoivat** jalat **mennä** juostessa alta. Silloin kaikki muuttui. Lääkäri kertoi Marialle, että hänellä **on** syöpä. Urheilu **oli lopetettava**, sillä rankat syöpähoidot veivät kaikki voimat. (s. 214)

Esimerkissä 27 käytetään predikaattina nesessiivistä verbiliittoa *oli lopetettava* ilmaisemaan, että Marialla on pakko luovuttaa unelmansa suhteen (VISK § 1581). Lauseessa subjektin ellipsinä on Maria, mikä nojaa edellisen lauseen teemana olevaan habitiiviadverbiaaliin *hänellä* (VISK § 1182). Vaikka Maria on lauseen subjekti, nesessiivisyyden vuoksi hän ei näyttäydy toimijana aktiivisena. Materiaalinen prosessiverbi *oli lopetettava* osoittaa aktiivisuutta ja toiminnan loppuun saattamista (KS s.v. *lopettaa*), mutta urheilusta luopuminen ja toiminnan päättäminen ei ole Marian päätettävissä tai määrättävissä. Sairastuminen tai jokin muu asia estää päähenkilöä tavoittelemasta unelmaansa.

Tavoitteen saavuttaminen ei ole täysin päähenkilön päätettävissä Li Anderssonista kertovan tositarinan vision haastaminen -vaiheessakaan:

> 28) Pian hän kuitenkin **törmäsi** ongelmaan. Jos hän **haluaisi vaikuttaa** asioihin laajasti, hänen **olisi siirryttävä** tutun äidinkielensä, ruotsin, käytöstä suomen puhumiseen. Se **tuntui** hankalalta. (s. 239)

Esimerkissä 28 kerrotaan, että Lin on muutettava toimintaansa ja kohdattava epämukavia asioita seuratakseen unelmaansa. Esimerkissä 28 haaste kuvataan konkreettisesti esteenä, objektina, jonka päähenkilö kohtaa yllättäen (KS s.v. *törmätä*). Ehtolauseen mentaalisella prosessilla *haluaisi* osoitetaan, että kyseessä on päähenkilön toive ja haave. Nesessiivisellä verbiliitolla *olisi siirryttävä* ilmaistaan välttämättömyyttä (VISK § 1581). Saadakseen muutoksen aikaan ja vaikuttaakseen asioihin Lin on velvollisuus tai pakko puhua suomea ruotsin sijasta. Kielen vaihtamista kuvataan liikettä kuvaavan materiaalisen prosessin *siirtyä* kautta, mikä korostaa muutoksen vaatimaa ponnistelua (KS s.v. *siirtyä*). Toisaalta, kun ehtolauseen verbit ovat konditionaalin preesensissä, muutoksen välttämättömyys esitetään hypoteettisemmin, kuin jos predikaatin moduksena olisi indikatiivi (VISK § 1135). Unelmien tavoittelemisen haasteellisuutta korostetaan myös esimerkin 28 arviointia sisältävässä lauseessa: relationaalisella prosessiverbillä *tuntui* konstruoidaan kielen muuttamisen ja vaikeuden samuutta. Suomen puhumista kuvataan vaikeaksi, epämukavaksi ja vaivalloiseksi (KS s.v. *hankala*).

Aineiston tositarinoille on tyypillistä, että kertomuksen vaiheet toistuvat useamman kerran ja myös päähenkilön visio voi muuttua ja kehittyä tarinan varrella. Unelmien tavoittelua ei kuvata suoraksi tieksi, vaan matkan varrella on useampia haasteita ja esteitä, jotka päähenkilön tulee ratkaista. Vision haastaminen ilmeneekin ulkopuolelta tulevan haasteen sijaan myös sisäisenä haasteena ja oman itsen epäilynä, jota kuvataan pääosin mentaalisten ja relationaalisten prosessien avulla. Seuraavassa esimerkissä 29 kuvataan avaruussääntutkija Minna Palmrothin epätoivoa mentaalisten prosessiverbien kautta:

> 29) Joinain päivinä Minnasta **tuntui**, että mistään ei tule mitään. ”**Olenkohan luvannut** liian suuria?” hän **tuskaili**. ”Ehkä tavoite on sittenkin mahdoton!” (s. 179)

Minnan tuntemusta tavoitteen lähestymisestä ja saavuttamisesta kuvataan mentaalisella prosessilla *tuntui*. Esimerkin 29 referoivassa että-lauseessa nostetaan esiin toiminta ja päämäärää kohti etenevä liikkuminen (KS s.v. *tulla*): etenemisen pysähtyneisyyttä ja jumissa oloa luodaan materiallisen prosessiverbin *tulla* kieltomuodolla. Myös kielteiset kvanttoripronominit *mistään* ja *mitään* korostavat vastoinkäymisiä, haasteita ja pulmia (VISK § 740). Kieltohakuisia aineksia esiintyy myös liiallisuutta ilmaisevassa lauseessa *olenkohan luvannut liian suuria*. Lauseessa luodaan kuvaa tekemiinsä päätöksiin sitoutuneesta ja niistä vastuuta kantavasta päähenkilöstä mentaalisella prosessilla *olenkohan luvannut*, ja pohditaan onko Minna suostunut ja

sitoutunut turhan suureen tavoitteeseen. Näyttäytyisikö visio mahdottomalta, jos tavoite olisi pienempi?

Esimerkissä 29 päähenkilö kuvataan epävarmana ja ärsyyntyneenä johtolauseen mentaalisella prosessilla *tuskaili*. Tuskaili-verbiä käytetään ilmaisemaan päähenkilön tunteita, ja se määrittää esimerkin 29 sävyn negatiiviseksi. Ton-päätteinen karitiiviadjektiivi *mahdoton* ilmaisee kantasanalla esitetyn puuttumista; sitä, että päähenkilön tavoitetta ei ole mahdollista saavuttaa (VISK § 1629). Lauseen adverbin *sittenkin* liitepartikkeli -kin osoittaa puhujan asennoitumisen puheena olevaa asiaa kohtaan: tässä liitepartikkeli ilmaisee samanmielisyyden vahvistusta suhteessa aiempaan (esimerkki 22). Minnan visio on haastettu aiemminkin ja nyt Minna epäilee myös itse tavoitteen saavuttamista.

Myös seuraava esimerkki 30 keskittyy kuvailemaan päähenkilön tuntemuksia hänen tavoitellessaan unelmiaan:

> 30) Kolmansissa olympialaisissa peli ei sujunut ollenkaan. Silloin Noora **oli** hyvin pettynyt. Hän **ilmoitti lopettavansa** jääkiekon pelaamisen kokonaan. ”Jos **en pääse kehittymään** kunnolla, ei ole mitään järkeä jatkaa pelaamista”, hän **sanoi**. (s. 251)

Esimerkissä 30 Noora määritellään relationaalisen prosessin *oli* avulla pettyneeksi. Pettymys on ominaisuus, joka määrittää Nooraa ja hänen tuntemuksiaan, kun toiveet ja odotukset eivät toteudu. Vahvistava adverbi *hyvin* voimistaa tunnetta ja luo Noorasta epätoivoisen kuvan haasteen edessä.

Esimerkissä 30 kommunikaatioverbillä *ilmoittaa* referoidaan Noora puhetta. Lauseen referatiivirakenteen partisiippipohjainen referatiivimuoto *lopettavansa* ilmaisee, että Noora ei vielä ole lopettanut jääkiekon pelaamista, mutta pettymyksen tunne on niin voimakas, että Noora on valmis luopumaan pelaamisesta, sillä se näyttää Nooran silmissä merkityksettömältä ja mahdottomalta (VISK § 538).

Esimerkin 30 suorassa lainauksessa annetaan selitys sille, miksi Noora lopettaa pelaamisen: toivotun muutoksen saavuttaminen kuvataan ehtona pelaamisen jatkamisen mielekkyydelle. Nooran unelmana on olla paras jääkiekon pelaaja ja koska Noora toteaa esimerkissä 30 materiaalisen prosessin *en pääse* kautta, ettei ole saavuttanut toivottua päämäärää, hän haluaa lopettaa pelaamisen (KS s.v. *päästä*). Indikatiivisessa ilmauksessa *jos en pääse kehittymään* ehto ja seuraus *ei ole mitään järkeä jatkaa pelaamista* esitetään mahdollisesti toteutuvina asiaintiloina (VISK § 1135), ja näin visio haastetaan päähenkilön omien arvojen ja kunnianhimoisten tavoitteiden seurauksena.

Tositarinoissa vision haastamisen -vaihe ilmenee päähenkilön asettautumisessa aktiivisen toimijan sijasta toiminnan kohteeksi tai kokijaksi. Tässä vaiheessa päähenkilön visio näyttää muiden silmissä mahdottomalta, mutta ylitsepääsemättömiltä näyttävien esteiden toistuessa myös päähenkilö itse epäilee omia kykyjään ja mahdollisuuksiaan saavuttaa päämääränsä. Haastamista luodaan erityisesti materiaalisilla prosessiverbeillä, kielteisyyttä ilmaisevilla lauseenjäsenillä ja sanavalinnoilla, jota tuottavat negatiivisia mielleyhtymiä. Yksi tärkeä keino on myös nesessiivirakenne ja toiminnan muuttamisen välttämättömyys. Seuraavassa luvussa keskityn vastoinkäymisten jälkeen seuraavaan vaiheeseen visiosta ja haasteista voimaantuminen, jossa päähenkilö selättää haasteen ja saa uutta voimaa jatkaa unelmiensa tavoittelua. Tavat, jolla päähenkilö kohtaa haasteet ja reagoi vastoinkäymisiin kuuluvat omalta osaltaan siihen kokonaiskuvaan, joka maailmanmuuttajista tositarinoissa rakentuu.

4.4 Vaihe 4: Visiosta ja haasteista voimaantuminen

Kertomuksen neljännessä vaiheessa kuvataan maailmanmuuttajan vahvaa sitoutumista toimintaan ja unelmansa tavoitteluun. Vastoinkäymisistä huolimatta päähenkilö jatkaa päämäärän tavoittelua ja uskoo kykyihinsä, itseensä ja visioonsa. Visiosta ja haasteista voimaantuminen -vaiheessa halu jatkaa eteenpäin lähtee päähenkilöstä itsestään. Tässä kertomuksen vaiheessa päähenkilöä kuvataan toiveikkaana, päättäväisenä ja innostuneena. Tässä vaiheessa predikaatit edustavat pääosin mentaalisia prosesseja, jotka kuvaavat kokemuksia, tunteita, havaintoja ja ajattelua. Mentaaliset prosessit liittyvät myös kognitiivisiin toimintoihin: havaitsemiseen, ymmärtämiseen ja tietämiseen. (Halliday & Matthiessen 2013: 245–247.) Ajattelijan, sanojan ja tuntijan roolissa ovat päähenkilötytöt itse. Koetut kokemukset ja tuntemukset ovat heti vision haastamisen jälkeen usein kielteisiä: pettymys, viha, kyllästyminen. Sen sijaan päähenkilön vahvistuessa haasteesta tuntemukset ovat tyypillisesti positiivisia: innostus, päättäväisyys, ilo. Mentaalisen maailman vastakohtaisuuden kuvaaminen rakentaa kuvaa vastoinkäymisistä vahvistuvasta maailmanmuuttajasta.

Toisin kuin edeltävässä vaiheessa päähenkilö asettuu tässä vaiheessa myös aktiivisen toimijan rooliin. Jo edellisessä luvussa huomattiin, että kertomuksen tiivistyessä juonenkäänteitä kuvataan materiaalisten prosessien avulla: päähenkilön ratkaistua haasteen hän ryhtyy toimimaan. Huomattavaa on, että toimintaa kuvataan moniosaisten sekä mentaalisen että

materiaalisen prosessin sisältävien verbiketjujen kautta, jolla korostetaan erityisesti päähenkilön sitoutumista toimimaan. Toimintaa kuvataan usein myös yleistä tekemisestä ja tekoa ilmaisevalla tehdä-verbillä. Tämä luku on jaettu kahteen alalukuun: päähenkilöä representoidaan tässä kertomuksen vaiheessa päättäväiseksi sekä itseensä ja kykyihinsä luottavaksi.

4.4.1 Maailmaa muutetaan päättäväisyydellä

Jo tositarinan alusta asti on selvää, että maailmaa muuttaneet tytöt ovat päämäärätietoisia ja päättäväisiä. Muuttaakseen maailmaan tarvitaan tarmoa saattaa loppuun asioita ja tehdä tomerasti töitä oman tavoitteensa eteen. Maailmanmuuttaja representoituu erityisesti päättäväiseksi, joka on vastoinkäymisistä huolimatta valmis sitoutumaan unelmaansa ja toimintaan. Seuraavassa esimerkissä 31 päähenkilöä luonnehditaan relationaalisen prosessityypin kautta yksinkertaisesti *päättäväiseksi*, joka tarkoittaa lujaluonteista, tarmokasta ja tomeraa (KS s.v. *päättäväinen*):

31) Meeri **oli** päättäväinen. (s. 243)

Tässä tositarinan vaiheessa päähenkilöä representoidaan sekä epäsuorasti erilaisten kielellisten keinojen kautta, mutta esimerkin 31 tavoin myös eksplisiittisesti kuvailevien, relationaalisten prosessin kautta. Päättäväisyyden representaatio rakentuu sen kautta, miten päähenkilö suhtautuu kohtaamaansa haasteeseen ja muiden epäilyksiin. Seuraavassa esimerkissä päähenkilö kuvataan voimaantuvan haasteista ja verbiketjun *päätti tehdä* avulla sitoutuvan toimintaansa:

32) Mutta asioiden vaikeus **ei ollut** Minnaa ennenkään **hidastanut**. Päinvastoin, hän **innostui** entistä enemmän!
Eräänä päivänä hän **päätti tehdä** suunnitelman aivan uudenlaisesta tietokoneohjelmasta. (s. 178)

Esimerkissä 32 Minna on materiaalisen prosessin *ei ollut hidastanut* kohteena. Predikaatin perfekti ilmaisee, että puheenaiheena oleva tilanne toistuu (VISK § 1537). Samoin edeltävään tilanteeseen suhteuttava adverbi *ennenkään* korostaa tapahtuneen odotuksenmukaisuutta (VISK § 650): Minna on aiemminkin saanut vastoinkäymisistä voimaa ja uutta pontta, sen sijaan, että ne estäisivät häntä toimimasta.

Esimerkin 32 mentaalinen prosessi *innostui* kuvaa Minnan tuntemusta ja reagointia kiperiin ja hankaliin asioihin (KS s.v. *vaikea*): Minna voimaantuu haasteesta. Virkkeenalkuinen

adverbi *päinvastoin* ilmaisee vastakohtaisuutta sen välillä, kuinka Minnan oletetaan toimivan ja kuinka hän todella toimii. Reaktion yllätyksellisyyttä korostetaan myös lausetyypillä (huudahdus) sekä kvanttoriadverbin komparatiivimuodolla *enemmän* (VISK § 633). Adverbilausekkeen ajanilmaus *entistä* vastaa vertailevaa ilmausta *kuin ennen* ja luo kytköksen tositarinan alussa kuvailtuun luonnehdintaan Minnasta: Minna innostuu haasteista. Odotuksenmukaisuuden luominen punoo myös kerrontaa yhteen ja Minnaa kuvataan tietystä näkökulmasta.

Esimerkissä 32 päättäväisyyttä rakennetaan yksiselitteisesti päätöksen tekemistä merkitsevällä mentaalisella prosessilla *päätti* (KS s.v. *päättää*). Mentaalinen prosessi muodostaa verbiketjun materiaalisen prosessin *tehdä* kanssa, ja Minna kuvataan toteuttamassa ja panemassa toimeen tavoitettaan (KS s.v. *tehdä*). Verbiketju *päätti tehdä* asettaa päähenkilön toiminnan älylliseksi, ajattelua vaativaksi, ja päähenkilöstä luodaan päättäväistä kuvaa: mentaalinen prosessi korostaa Minnan ajattelua ja toiminnan loppuun saattamisen halua. Esimerkissä 32 substantiivin adjektiivimääritteellä *aivan uudenlaista* korostetaan päähenkilön kekseliäisyyttä ja asian uutuutta suhteessa aiempiin (VISK § 270). Tositarinoissa tyttöjen elämäntarinoiden keskiössä ovat päämäärät, tavoitteet ja saavutukset.

Seuraavissa esimerkeissä päättäväisyyden representaatio rakentuu sitä seuraavan onnistumisen kautta:

> 33) Hän **ilmoitti haluavansa** maalivahdiksi. ”Maalivahdeilla on hienot varusteet, **eikä tarvitse** välillä **istua** vaihtopenkillä, vaan **saa pelata** koko ajan”, hän **sanoi** päättäväisesti.
> Niinpä Noora **suojasi** maalia ja **torjui** kiekkoja minkä ehti. Se **oli** niin hauskaa, että pian Noora **harjoitteli** joukkueen kanssa monta kertaa viikossa. (s. 249)

> 34) **Ei ollut** aivan helppoa **muuttaa** maahan, jonka kieltä **ei puhunut**. Mutta Nasima **päätti tehdä** lujasti töitä. ”Muuten **en ymmärrä**, mitä muut puhuvat. **Enkä voi kertoa**, mitä itse **ajattelen**.” Pian hän jo **jutteli** muiden lasten kanssa ja **osasi tehdä** läksytkin itse. (s. 226)

Esimerkeissä 33 ja 34 päähenkilö palkitaan päättäväisyydestä. Kun päähenkilö visioi tulevaisuuttaa ja päättää tehdä tai saavuttaa jotain, se tapahtuu. Tätä kuvataan mentaalisen prosessin *ilmoitti haluavansa* avulla: maalivahdiksi ryhtyminen on julistus, jonka lopputulos on jo määrätty (KS s.v. *ilmoittaa*). Esimerkin 33 toisessa virkkeessä Nooran puhetta referoidaan neutraalilla imperfektimuotoisella verbillä *sanoi* ja puheen sävyä luonnehditaan adverbillä *päättäväisesti*. Noora on siis jo päättänyt ryhtyvänsä maalivahdiksi, eikä asia enää muutu (KS s.v. *päättäväinen*). Lauseiden välisen konsekutiivisen eli seurausta ilmaisevan suhteen osoittimena käytetään konnektiivia *niinpä* (VISK § 1128): Noora suojaa maalia ja torjuu kiekkoja, koska hän on päättäväinen. Tämän jälkeen myös esimerkin 33 verbin prosessityypit ovat materiaalisia,

mikä vahvistaa päättäväisyyden kuvaa ja sen mahdollistamaa aktiivista toimijuutta. Materiaaliset prosessit *suojasi* ja *torjui* saavat tulkintansa saman asian aiemman maininnan perusteella edeltävässä tekstissä. Anaforinen viittaus substantiiviin maalivahdiksi ilmaisee, että Noorasta tuli maalivahti ja päättäväisyydestä palkittiin (VISK §1405, §1428).

Esimerkissä 34 kuvataan mentaalisten prosessien avulla Nasiman kokemusta ja ajatuksia tilanteesta. Esimerkin 34 ensimmäisessä lauseessa kerrotaan yleisellä tasolla siitä, että eläminen sellaisessa maassa, jonka kieltä ei osaa on vaikeaa. Esimerkissä 34 implikoidaankin, että Nasima on rohkea, koska asiaintilan haastavuudesta huolimatta hän suoriutuu kiitettävästi. Rinnastuskonjunktiolla *mutta* alkavassa sivulauseessa Nasimaa representoidaan päättäväiseksi ja ahkeraksi sekä mentaalisen että materiaalisen prosessin sisältävän verbiketjun *päätti tehdä* kautta. Nasima on lauseessa toimijan roolissa. Rinnastuskonjunktio *mutta* kontrastoi olosuhteen haastavuuden ja toiminnan, mikä merkitsee sitä, että kertoja myöntää tilanteen olevan vaikea, mutta kiistää sen, että tilanne olisi Nasimalle ylitsepääsemätön (KS s.v. *mutta*, VISK § 1121). Adverbillä *lujasti* Nasiman toimintaa kuvaillaan vankaksi ja määrätietoiseksi (KS s.v. *luja*).

Esimerkin 34 suorassa lainauksessa tuodaan esiin tarkempia syitä ja perusteluja, miksi Nasima haluaa oppia uuden kielen. Nasiman kerrotaan ajattelevan, että kielenopiskelu on tärkeää, koska se mahdollistaa oman sisäisen maailman kuvaamisen muille. Ymmärryksen lisäämisen merkitys tuodaan esiin mentaalisella prosessilla *en ymmärrä*. Samassa lauseessa disjunktiivinen konnektiivi *muuten* ilmaisee, että kielen oppiminen on vaihtoehto uuteen maahan muuttamisen helpottumiseksi (VISK § 1098, § 1121). Additiivisella liitepartikkelilla -kA tuodaan esiin toinenkin syy, miksi kielenopiskelu on tärkeää: mentaalisella prosessilla *enkä voi kertoa* kielen oppiminen asetetaan ehdoksi omien mielipiteiden ja ajatusten jakamiselle. Näin ollen esimerkissä 34 implikoidaan myös yleisemmin kielenopiskelun hyötyjä.

Päättäväisyydestä palkitaan, sillä esimerkissä 34 Nasiman kerrotaan oppineen kielen, kun Nasima esitetään mentaalisen prosessityypin kommunikaatioverbin *jutteli* puhujana. Modaalisen materiaalisen prosessin *osasi tehdä läksyt* kautta kuvataan taito, jonka Nasima hallitsee ahkeran harjoittelun seurauksena (VISK § 1567). Lauseen alkuinen adverbi *pian* ilmaisee ajankohtaa ja saa lauseessa merkityksen ”jonkin ajan kuluttua” (VISK § 650). Esimerkissä 34 adverbi *pian* luo yhteyden päätöksen ja saavutuksen välille, mikä rakentaa päähenkilöstä päättäväistä kuvaa.

Esimerkki 35 jatkaa edeltävien esimerkkien tavoin samalla linjalla: asiat tapahtuvat suoraviivaisesti ja tekoja kuvataan peräkkäisillä päälauseilla. Merkityksellistä on, että esimerkissä

Lin kuvataan ensin mentaalisen prosessityypin *huomata* kautta ymmärtäneen ja oivaltaneen jotakin uutta maailmasta (KS s.v. *huomata*):

> 35) Li **huomasi**, että maailmassa oli paljon vääryyttä. Se **sai** hänet vihaiseksi. Hän **huomasi** myös, että monet luulivat, etteivät voi vaikuttaa asioihin mitenkään. – – Se **ei ollut** Listä oikein. Hän **päätti ryhtyä** itse toimeen.
> Hän **liittyi** järjestöön, joka edisti koululaisten asioita. (s. 238)

Esimerkki 35 on hyvä esimerkki siitä, kuinka päähenkilön halu toimia liittyy maailman muuttamiseen paremmaksi paikaksi. Ymmärryksen lisääntymisestä seuraavaa muutosta kohteessaan, Lissä, kuvataan tunnekausatiivilauseella, jossa materiaalisella prosessilla *sai* osoitetaan, että maailman vääryydet aiheuttavat negatiivisen tunteen, vihan. *Hänet* on lauseessa kokijaobjektina, ja subjekti *se* edustaa tunteen tai tuntemuksen ärsykettä. (VISK § 905.) Merkityksellistä on se, että Li ei halua toimia kuten muut, vaan seuraa omia arvojaan ja moraaliaan. Esimerkissä 35 relationaalisella prosessityypillä asioihin vaikuttamattomuutta luonnehditaan eettisesti ja moraalisella tavalla vääräksi (KS s.v. *oikein*). Elatiivisijaisella adverbiaalilla *Listä* osoitetaan kenen näkökulmasta ja arvioista on kyse.

Negatiiviset tunteet ja epäkohdat antavat päähenkilölle uutta voimaa toimia ja toimia päämäärätietoisesti. Tämä käy ilmi esimerkin 35 toiseksi viimeisestä lauseesta, jossa materiaalisen verbiketjun *päätti ryhtyä itse toimeen* kautta kuvataan päähenkilön asennoitumista ja sitoutumista toimintaan. Toiminnan alkamista korostetaan materiaalisen prosessityypin verbillä *ryhtyä* (KS s.v. *ryhtyä*). Päähenkilön aktiivinen toimijuus ja haasteeseen tarttuminen tulee ilmi myös esimerkin viimeisessä lauseessa, kun Li on materiaalisen prosessin *liittyi* toimijana. Li menee omaehtoisesti mukaan yhdistykseen, joka muuttaa koululaisten asioita paremmaksi. Päättäväisyys ja ylipäänsä syyn ja sisäisen merkityksen löytäminen toimimiselle edistää päähenkilön aktiivista toimijuutta.

Seuraavassa alaluvussa syvennyn tarkemmin erityisesti mentaalisiin prosessityyppeihin, joiden kautta päähenkilön voimaantumista kuvataan. Visiosta ja haasteista voimaantuminen -vaiheessa merkityksellistä on, että päähenkilö jatkaa eteenpäin haasteista huolimatta sekä se, että päähenkilö motivoituu ja rohkaistuu toimimaan ja muuttamaan asioita.

4.4.2 Maailmaa muutetaan luottamalla itseensä ja kykyihinsä

Kertomuksen neljännessä vaiheessa on tyypillistä, että päähenkilön visio vahvistuu, kun hän lähtee muuttamaan maailmaa ja seuraamaan unelmiaan omasta itsestä käsin. Tositarinoissa maailmanmuuttaja tytöistä luodaan omiin kykyihin, taitoihin ja itseensä luottavaa kuvaa. Itseluottamus on uskoa omiin vaikutusmahdollisuuksiin ja vaikuttaa kertomuksissa siihen, kuinka aktiivisesti ja kuinka suurella panostuksella päähenkilö työskentelee. Myös se, että epäonnistumiset eivät lamauta, vaan antavat tositarinoiden tytöille voimaa jatkaa, voidaan tulkita seurauksekseksi itseensä luottamisesta. Seuraavissa esimerkeissä keskitytään kuvaamaan sitä, kuinka kyllästyminen käynnistää päähenkilön halun toimia ja muuttaa asioita. Esimerkeissä päähenkilöstä luodaan uskaliasta kuvaa:

> 36) Eräänä sunnuntaiaamuna Koko **sai** tarpeekseen. Hän **heräsi**, **nousi** ja **ryhtyi kirjoittamaan**. Hän **antoi** kaiken tulla ulos. Hän **keksi** uusia sanoja ja **kirjoitti** pitkän tekstin Ruskeista Tytöistä.
> – – Häntä **jännitti jakaa** teksti julkisesti. Sydän pamppaillen hän kuitenkin **julkaisi** tekstin blogissaan ja **jäi odottamaan**.
> Heti samana päivänä tuhannet ja taas tuhannet lukivat tekstin. Ihmiset olivat innoissaan: vihdoin joku antaa meille nimen! (s. 221)

> 37) Eräänä päivänä Linda **kyllästyi** jahkailuun. ”**Haluan auttaa** lapsia **ymmärtämään** tietokoneita ja teknologiaa. **On** vain **uskallettava aloittaa**”, hän **totesi**. Sitten hän **teki** videon, jossa **kertoi** kirjasuunnitelmistaan. (s. 233)

Uskalluksen representaatiota rakennetaan esimerkissä 36 mentaalisen verbiliiton prosessiverbillä *sai tarpeekseen*. Verbiliitto on mentaalinen sillä se saa saman merkityksen kuin esimerkin 37 mentaalinen prosessiverbi *kyllästyi*, jolla kuvataan kokijan tympääntymistä ja suhtautumista jotakin asiaa kohtaan (KS s.v. *kyllästyä*). Myös jo edellisessä alaluvussa prosessiverbien vuorottelun keinot ovat rakentamassa myös itseluottamuksen ja uskalluksen representaatiota. Esimerkissä 36 kuvataan materiaalisilla prosessiverbeillä *heräsi*, *nousi* ja *ryhtyi kirjoittamaan*, että päähenkilö tarttuu toimeen ja tapahtumat käynnistyvät heti tunnekokemuksen jälkeen. Negatiivinen kokemus antaa päähenkilölle voimaa aloittaa ja ryhtyä ajatuksista tekoihin. Esimerkissä 36 verbiketjulla *ryhtyi kirjoittamaan* korostetaan tapahtumien käynnistymistä ja päähenkilön aktivoitumista toimintaan.

Modaalisella verbiketjulla *antoi tulla ulos* osoitetaan, että Koko suo itselleen oikeuden kertoa ajatuksistaan ääneen. Sanapari *tulla ulos* implikoi, että Koko on pitänyt ajatuksensa aiemmin itsellään, eikä julistanut niitä ääneen. Objektina toimivan universaalisen kvanttoripronominin superlatiivimuodolla *kaiken* täsmennetään, että Koko ei suodata ajatuksiaan, vaan

kirjoittaa rohkeasti jokaisen ajatuksensa (VISK § 750). Esimerkissä 36 mentaalisella prosessiverbillä *keksi* päähenkilöstä luodaan kekseliästä ja kyvykästä kuvaa: Kokon kerrotaan ajattelun avulla luoneen ennestään tuntemattomia sanoja (KS s.v. *uusi*).

Esimerkissä 36 tapahtumaa arvioidaan, kun kuvaillaan Kokon reaktiota tilanteeseen: mentaalisella prosessilla *jännitti* osoitetaan, että tekstin julkaiseminen ei ole Kokolle helppoa, vaan vaatii ponnisteluja ja uskallusta. Kuvaamalla Kokon tunnetta toimintaan ryhtymisestä lukija kutsutaan eläytymään tapahtumiin ja päähenkilön kokemukseen (Labov 1972: 366). Uskallus toimia johtaa esimerkissä 36 positiivisiin asioihin. Esimerkissä 36 Kokon uskallus toimia palkitaan, kun ihmisten kerrotaan kiinnostuneen ja intoutuneen Kokon tekstistä ja siitä, että hän uskaltaa puhua ajatuksistaan suoraan (KS s.v. *innostua*).

Esimerkissä 37 keskiössä on edeltävän esimerkin tapaan tympääntyminen ja ikävystyminen vallitsevaan tilanteeseen. Lindan kerrotaan epäröimisen sijaan haluavan tarttua toimeen ja toteuttaa unelmiaan. Esimerkissä Lindan kokemusta kuvataan mentaalisen prosessilla *kyllästyi*. Kyllästymisen kohteena on *jahkailu*, joka tarkoittaa aikailua, vatvomista ja asian mielessä pyörittelyä ilman, että tekee mitään (KS s.v. *jahkailla*). Ajankohtaa ilmaisevalla adverbiaalilla *eräänä päivänä*, osoitetaan, että aikaa on kulunut ja tarinassa käynnistyy uusi tapahtumaketju.

Lindan puhetta referoidaan suoraan repliikissä. Päähenkilön tulevaisuuden visiota ja päämäärää luodaan tuttuun tapaan toivetta ja tavoitetta ilmentävällä mentaalisella verbillä *haluan* (KS s.v. *haluta*). Verbiketjun toinen verbi on materiaalisen prosessityypin verbi *auttaa*, joka viittaa lauseessa semanttisesti jonkin edistämiseen, tässä esimerkissä ymmärryksen ja tiedon lisäämiseen (KS s.v. *auttaa*). Lindan haaveeksi on aiemmin kertomuksessa kerrottu värikkään lastenkirjan tekeminen, ja tässä kertomuksen vaiheessa visiota syvennetään: Linda haluaa nimenomaan jakaa lapsille tietoa tietokoneista ja teknologiasta.

Merkityksellistä esimerkissä 37 on johtolauseen mentaalisen prosessityypin kommunikaatioverbi *totesi*, jolla luonnehditaan viestintätilannetta tarjoamalla poimitulle repliikille tulkintakehys (VISK § 1476). *Totesi* viittaa semanttisesti toimintaan, jossa puhuja esittää asian totena ja varmana (KS s.v. *todeta*). Esimerkissä 37 implikoidaan, että uskallus toimia on syyseuraussuhteessa haaveen toteutumiseen: mentaalisen prosessityypin nesessiivisellä verbiliitolla *on uskallettava* ilmaistaan, että rohkeus on välttämätöntä (VISK § 451, § 452). Verbiliiton osana esiintyvä adverbi *vain* vahvistaa todettua: haaveen esteenä ei ole muuta kuin epäröinti. Tositarinoissa on lukuisia esimerkkejä siitä, miten päähenkilötytöille kaikki asiat kuvataan

mahdollisena. Julistettuaan haaveensa päähenkilö vain ryhtyy toimeen, tekee videon ja kertoo suunnitelmansa ja ideansa muille.

Seuraava esimerkki on valokuvaaja Meeri Koutaniemestä kertovasta tositarinasta, jossa kerrotaan Meerin kouluajan kiusaamisesta ja erilaisuudesta. Esimerkissä kuvataan Meerin kyseenalaistaneen itseään jo pitkään, mutta löydettyään mieluisan ammatin tapahtuu muutos. Esimerkissä 38 Meeriä representoidaan itseensä luottavaksi. Representaatio rakentuu relationaalisella prosessiverbillä, joka luonnehtii Meeriä omaksi itsekseen:

> 38) Kouluajoista asti Meeri **oli ajatellut**, että hänen **pitäisi olla** vähemmän herkkä. Kuvatessaan Meeri **huomasi**, että herkkyys olikin vain hyvä asia. Hän **oli** rehellisesti oma itsensä ja **uppoutui** kuulemiinsa tarinoihin. – – Kuvista tuli niin hienoja ja koskettavia, ettei niitä voinut olla katsomatta! (s. 245)

Minuuden aidointa muotoa ja itsenä olemista korostetaan esimerkissä 38 adverbillä *rehellisesti* (KS s.v. *rehellinen*).

Esimerkissä 38 alisteisessa että-lauseessa referoidaan epäsuorasti Meerin puhetta. Sivulauseessa relationaalinen prosessityyppi suhteuttaa Meerin herkäksi ja modaalinen verbirakenne *pitäisi olla* luonnehtii ominaisuuden astetta. Velvollisuutta ilmaiseva verbirakenne ilmaisee, että liiallinen herkkyys ei ole toivottavaa (VISK § 1562, § 1573). Pitää-verbin konditionaalimuodon käyttö implikoi jo itsessään, että puhuja arvioi puhehetkisiä asiaintiloja tai geneerisiä mahdollisuuksia (VISK § 1575), ja johtolauseen mentaalinen prosessiverbi *oli ajatellut* korostaa puhujan näkökulmaa. Johtolauseen predikaatin pluskvamperfektimuoto osoittaakin, että aiemmin tapahtuneella on edelleen vaikutusta ja Meeri on kyseenalaistanut itsenään jo pidemmän aikaa. Päähenkilössä tapahtuva muutos omassa suhtautumisessa itseensä on keskeistä haasteista voimaantumisen vaiheessa.

Itsetunnon voimaannuttavaa kuvaa luodaan myös tapahtumien jaksotuksella. Esimerkissä 38 kerrotaan, että Meeri ymmärsi herkkyyden vahvuudekseen tehdessään sitä, mikä häntä itseään innosti –valokuvasi. Esimerkin 38 toisessa virkkeessä kuvataan Meerin kehitystä ja oivallusta itsestään. Relationaalinen prosessiverbi luokittelee herkkyyden sopivaksi ominaisuudeksi (KS s.v. *hyvä*). Oivalluksen ajankohtaa kuvataan e-infinitiivillä *kuvatessaan*. Mentaalisella prosessiverbillä *uppoutui* kuvataan keskittymistä valokuvaamiseen ja ihmisten tarinoihin. Esimerkin 38 viimeisessä lauseessa kerrotaan, että valokuvat onnistuivat hyvin: relationaalinen prosessityyppi *tuli* luonnehtii valokuvia hyviksi, mutta samaan aikaan kuvaa lopputulosta (KS s.v. *tulla*). Tapahtumien jaksotus rakentaa esimerkissä 38 representaatiota, jossa omana itsenä

olemisesta ja omiin kykyihinsä uskomista palkitaan. Koska Meeri oli rehellisesti oma itsensä, herkkä ja keskittynyt, kuvista tuli erinomaisia.

Seuraava esimerkki jatkaa itseensä luottamisesta palkitsemisella. Esimerkissä 39 Selma saa voimaa jatkaa unelmiensa tavoittelua ja maailman muuttamista, kun hän Meerin tavoin (esimerkki 38) luottaa itseensä ja kykyihinsä:

> 39) Selma **oli** pettynyt. Mutta hän **oli** myös eri mieltä. ”Elokuvia **täytyy voida tehdä** monella eri tavalla! Ei se voi haitata, että **on** herkkä”, hän **ajatteli**.
> Myöhemmin Selma **pääsi** toiseen elokuvakouluun. Nyt hän **saisi oppia** kaiken elokuvien tekemisestä ja sitten vihdoin **jakaa** ajatuksiaan maailmasta muillekin. (s. 184)

Esimerkissä Selman tunnetta vastoinkäymisen jälkeen kuvataan relationaalisella prosessilla. Relationaalinen prosessi *oli* asettaa Selman passiivisen kokijan rooliin, jolloin päähenkilö ei itse kontrolloi tilaansa tai siinä ei tapahdu muutosta (VISK § 1502–1503). Sen sijaan mentaalinen prosessiverbi *pettyä* olisi asettanut Selman aktiiviseksi kokijaksi kuvatessa Selman huomaavan, että odotukset eivät toteutuneet (KS s.v. *pettyä*). Esimerkissä 39 ensimmäisen lausekompleksin lauseet esitetään toisilleen vastakkaisina: *mutta*-rinnastuskonjunktion aloittava lause ilmaisee kontrastiivisuutta (VISK § 1101–1102). Relationaalinen prosessi *oli myös eri mieltä* korostaa Selman kokemusta. Semanttisesti lause ilmaisee, että Selman ajatukset riitelevät muiden ajatusten kanssa, eikä hän usko muiden väittämiä (KS s.v. *erimielinen*). Kun pettymys ja eri mieltä oleminen estetään toistensa vastakohtana, eri mieltä oleminen saa positiivisen tulkinnan: Selma ei ole lamaantunut, vaan hänessä on voimaa jatkaa haasteista huolimatta. Relationaalinen prosessi ilmaisee, ettei Selma toisaalta tee mitään saattaakseen muut tietoiseksi kokemuksistaan, vaan enemminkin motivoi itseään jatkamaan.

Esimerkin 39 suorassa sitaatissa tarkennetaan Selman ajatuksia ja asiaa, jota hän on eri mieltä. Sitaatin lauseet ovat nollasubjektilauseita, eli niistä puuttuu subjekti ja verbi on yksikön kolmannessa persoonassa. Nollapersoona yleistää Selman ajatuksen ja käsittelee päähenkilön kokemusta kenelle tahansa vastaavassa tilanteessa olevalle tyypillisenä. (VISK § 1347–1348.) Nesessiivinen verbiketju *täytyy voida tehdä* ilmaisee, että Selma uskoo vahvasti, ettei ole yhtä oikeaa tapaa tehdä elokuvia, ja ettei herkkyys ole este elokuvien tekemiselle. Selman kuvataan mentaalisella prosessilla *ajatteli* kyseenalaistavan asian pohtimalla ja järkeilemällä (KS s.v. *ajatella*). Esimerkin 39 viimeinen lause on positiivinen: Selma saavuttaa tavoitteensa ja onnistuu pääsemään elokuvakouluun, vain olemalla oma itsensä. Adverbi *myöhemmin* osoittaa, että aikaa on kulunut, mutta lopulta toive toteutuu. Representaatio itseensä ja kykyihinsä

luottamisesta syntyy ennen kaikkea voimakkaasta nesessiivirakenteisesta sitaatista ja järjestykseen viittaavasta sidossanasta *myöhemmin*. Selma päätti, ettei muuta itseään ja itsenä olemista palkittiin.

Seuraavassa esimerkissä itseluottamus, unelma ja omat uskomukset antavat päähenkilölle voimaa jatkaa eteenpäin. Aineistoesimerkki on Maria Ritolasta kertovasta tositarinasta, jossa Marian haaveena on olla viulisti ja koripalloilija. Marian viulunsoitonopettaja kuitenkin kyseenalaistaa Marian unelman, eikä suosittele harrastusten yhdistämistä. Esimerkki 40 kuvaa Marian ajatuksia sen jälkeen, kun viulunsoiton opettaja on kehottanut vähentämään koripallon peluuta:

> 40) Maria **halusi** kuitenkin **päättää** asioista itse. ”**En keksi** yhtään syytä, miksi **en voisi olla** muusikko tai samaan aikaan urheilija. Asioita **voi yhdistellä** monilla eri tavoilla”, hän **sanoi** ja **jatkoi** harjoittelua. (s. 213)

Esimerkin mentaaliset prosessit *halusi päättää*, *en keksi*, *sanoi* osoittavat, että katkelmassa keskitytään Marian kokemuksiin ja tunteisiin opettajan epäilyksen jälkeen. Esimerkki on hyvä esimerkki siitä, miten päähenkilöt suhtautuvat kohtaamiinsa haasteisiin. Sen sijaan, että vision haastaminen olisi lannistanut ja estänyt Mariaa seuraamasta unelmaansa, Maria opettelee edelleen toistuvasti sekä soittamista että pelaamista (KS s.v. *jatkaa*, *harjoitella*). Mentaalinen verbiketju *halusi päättää* korostaa Marin itsenäisyyttä: Maria ei välitä muiden mielipiteistä ja tekee omat päätöksensä. Nollapersoonainen ja yleisenä totuutena esitettävä toteamus *asioita voi yhdistää monella eri tavalla*, vahvistaa kuvaa itseensä ja näkemyksiinsä luottavasta maailmanmuuttajasta (VISK § 1347).

Itseensä ja kykyihinsä luottavan representaation rakentumisessa hyödynnetään relationaalisia ja mentaalisia prosessityyppejä. Representaatiota korostettiin luonnehtimalla päähenkilöä rehellisesti omaksi itsekseen ja kuvaamalla päähenkilön turhautumisen ja kyllästymisen tunteita mentaalisilla prosessityypeillä. Itseluottamus rakentui ylipäänsä suhteessa päähenkilön kokemuksissa ja suhtautumisessa tapahtuviin muutoksiin sekä toimintaan ryhtymisenä. Tässä tositarinan vaiheessa myös kuvattiin päähenkilön oivalluksia itsestään ja vision tavoittelusta. Uskallus toimia lähtee itsestä, mitä visiosta ja haasteesta voimaantumisen -vaiheessa tuotiin esiin esimerkiksi päähenkilön puheen ja ajatuksien referoimisella. Seuraavassa alaluvussa käsittelen tositarinan viidettä vaihetta sinnikäs ja aktiivinen toiminta, jossa päähenkilö ryhtyy toimimaan vastoinkäymisten jälkeen. Siinä missä visiosta ja haasteista voimaantuminen -vaihe

keskittyi päähenkilön kokemuksien kuvailemiseen mentaalisilla ja relationaalisilla prosesseilla, seuraava vaihe keskittyy materiaalisilla prosesseilla kuvattuun tekemiseen.

4.5 Vaihe 5: Sinnikäs ja aktiivinen toiminta

Tässä luvussa tarkastellaan päähenkilön toimintaa vastoinkäymisten jälkeen. Jo edeltävissä luvuissa on tullut ilmi, että päähenkilöiden visio haastetaan ulkopuolelta, eikä unelmien tavoittelu ja ratkaisun löytäminen ole mutkatonta, vaan päähenkilö kohtaa erilaisia esteitä. Sinnikkään ja aktiivisen toiminnan vaiheessa keskiössä on päähenkilön sinnikäs ja yritteliäs toiminta ja eteenpäin pyrkiminen. Päähenkilön toiminnan sävyä luonnehditaan muun muassa adverbeilla *ahkerasti*, *kovasti* ja *sitkeästi*. Tämä alaluku jakaantuu kahteen alalukuun: sinnikkyyden representaatio ja yritteliäisyyden representaatio.

4.5.1 Maailmaa muutetaan sinnikkyydellä

Tositarinat rakentavat kuvaa sinnikkäästä maailmanmuuttajasta, joka on valmis tekemään kovasti töitä saavuttaakseen unelmansa. Päähenkilöä määrittävät sisukkuus, lannistumattomuus ja periksiantamattomuus. Kun haasteista voimaantuva kuva rakentui sisäisen motivaation ja voiman löytämisestä, liittyy sinnikkyyteen erityisesti uudelleen yrittäminen ja ahkera työskentely tavoitteen eteen. Seuraavissa esimerkeissä korostetaan päähenkilön kovaa työtä, sinnikkyyttä ja saavutuksia:

> 41) Niinpä hän **käsikirjoitti** ja **ohjasi** dokumentteja ja **yritti saada** niille rahoitusta, mutta **tuli** usein torjutuksi. Suvi **jatkoi** silti sitkeästi ideoihinsa uskoen. ”Minä vielä **näytän**!” hän **ajatteli**. Ja niin hän sitten lopulta **teki**. (s. 208)

> 42) Mutta sitten hän **sisuuntui**, **pyysi** paljon ihmisiä avukseen ja **kokeili** uudestaan. Ja niin kävi, että seuraavissa vaaleissa hänet **äänestettiin** kansanedustajaksi! (s. 228)

Esimerkissä 41 tuodaan esille työskentely elokuvien parissa. Materiaalisilla prosessiverbeillä *käsikirjoitti* ja *ohjasi* kuvataan elokuvaohjaajan työn tekemistä. Rinnastuskonjunktiolla *ja* rahoituksen etsiminen rinnastetaan osaksi elokuvaohjaajan työnkuvaa. Materiaalinen verbiketju *yritti saada* ilmaisee, että Suvi pyrkii toiminnallaan päämäärään ja tavoitteeseen (KS s.v. *yrittää*), eikä hevillä luovuta. Sivulauseessa odotuksenvastaisuutta ilmaiseva rinnastuskonjunktio

mutta tuo esiin sen, ettei Suvi kuitenkaan onnistu pyrkimyksissään. *Mutta*-rinnastuskonjunktio toimii siis rajaavasti myönnyttävässä ilmauksessa. (VISK § 1139, § 1103.)

Esimerkissä 41 päähenkilön tavoitteellisuus ankkuroidaan sinnikkyyteen, kun esimerkin toisessa virkkeessä materiaalisella prosessilla *jatkoi* todetaan Suvin alkavan uudestaan tehdä elokuvia ja etsiä rahoitusta torjutukseksi tulemisesta huolimatta (KS s.v. *jatkaa*). *Jatkaa*-verbin tapaa ilmaiseva adverbi *sitkeästi* sekä konsessiivinen adverbi *silti* korostavat Suvin sinnikkyyttä ja lannistumattomuutta (KS s.v. *sitkeä*; VISK §1121, § 1139). Lauseen konsessiivinen suhde ilmaisee, että odotuksenmukaisesti Suvin ei pitäisi jatkaa yrittämistä, koska tuli usein torjutuksi. Adverbi *silti* vahvistaa sinnikkyyden representaatiota: esteistä huolimatta Suvi jatkaa yrittämistä (KS s.v. *silti*). Lauseessa on myös mentaalisen prosessiverbin e-infinitiivi *uskoen*, joka täsmentää verbin tapaa ja esittää ideoihin uskomisen taka-alaisessa suhteessa toiminnan jatkamiseen (VISK § 495, § 516). Omiin ideoihin luottaminen vahvistaa sinnikästä kuvaa ja antaa merkityksen toiminnan jatkamiselle.

Materiaalinen prosessi *näytän* kertoo päähenkilön pyrkivän saattavan ideansa ja kyvykkyytensä näkyviin erityisesti torjuville tahoille (KS s.v. *näyttää*). Johtolauseen referoiva mentaalinen prosessiverbi *ajatteli* ilmaisee, että Suvi kannustaa itseään jatkamaan. Esimerkissä 41 sisäinen motivaatio ja positiivinen asennoituminen kytketään sinnikkyyteen. Esimerkissä 42 päähenkilön sinnikästä kuvaa luodaan mentaalisella prosessilla *sisuuntui*, joka ilmaisee päähenkilön saavan vastoinkäymisestä kiukun ja pettymyksen nostattamaa pontta (KS s.v. *sisuuntua*). Predikaatit *pyysi* ja *kokeili* kuvaavat päähenkilön toimeen tarttumisen tapoja. Materiaalisen prosessin *kokeili* toistuvuutta ilmaiseva adverbi *uudestaan* ilmaisee tekemisen ja yrittämisen jatkumista epäonnistumisen jälkeen (VISK § 651) ja korostaa päähenkilön sinnikkyyttä.

Seuraavassa esimerkissä sinnikkyyteen kytketään tilanteeseen alistuminen. Esimerkissä 43 Meerin kokemuksia kuvataan mentaalisten prosessityyppien avulla:

> 43) Eräällä matkalla Meeri **huomasi** kuvat otettuaan, että ne olivat kaikki pilalla. Hän **joutui pyytämään** ihmisiä uudestaan kuvattavaksi. Tälläkin kertaa kuvat epäonnistuivat, nyt vain eri tavalla! Meeriä **harmitti** ja **nolotti**. Hän **päätti nöyrtyä** ja **otti kuvat** vielä kerran. Viimein ne onnistuivat, ja kaikki vaivannäkö oli toistetun työn arvoista. (s. 246)

Esimerkki 43 nostaa esiin Meerin kokemuksen epäonnistumisista. Negatiivisten tunteiden, harmituksen ja nolostumisen, lisäksi vastoinkäymistä kuvataan kieltohakuisella *joutui pyytämään* verbiketjulla, joka ilmaisee vastentahtoista velvollisuutta tai epäedullista muutosta subjektin kannalta (VISK § 1333–1334). Valokuvien epäonnistuminen kuvataan vastoinkäymisenä, joka

vaikuttaa päähenkilöön negatiivisesti. Mentaalisella verbiketjulla *päätti nöyrtyä* ilmaistaan päähenkilön taipuvan vastoin ylpeyttään ja alistuvan tilanteeseen (KS s.v. *nöyrtyä*). Samaan aikaan päättäväistä ja sitoutunutta kuvaa päähenkilöstä luodaan *päätti*-verbillä. Verbiketju rakentaa kuvaa Meeristä hallitsemassa omia päätöksiään ja toimintaansa: suhtautumisen ja asenteen muuttaminen tai kehittäminen ovat itse päätettävissä. Adverbeillä *uudestaan* ja *vielä* osoitetaan, että tilanne toistuu useamman kerran, mikä vahvistaa myös sinnikkyyden kuvaa. Lopulta Meerin sinnikkyys ja uudelleen yrittäminen palkitaan, ja kuvat onnistuvat.

Sinnikkyyden representaation liittyy myös tapahtumien toistuvuus. Seuraavissa aineistoesimerkeissä matkalla kohdatut esteet tiivistetään ajallisesti yhteen lauseeseen:

44) Yhdessä he **ryhtyivät hakemaan** elokuvalle rahoitusta, ja monen mutkan jälkeen **saivatkin** sitä. (s. 185)

45) Kumpikaan ei tosin onnistunut ensimmäisellä kerralla, mutta toisella kerralla kylläkin. (s. 240)

Esimerkissä 44 haasteita kuvataan metaforisella ilmauksella *monen mutkan jälkeen*. Metaforinen ilmaus implikoi vaikeaa, monivaiheista ja paikoin jopa mahdotonta toimintaa. Kun toimintaa ei kuvata suoraviivaiseksi, päähenkilö esitetään sinnikkäänä ja periksantamattomana. Metaforinen ilmaus implikoi myös pitkäjänteisyyttä. Esimerkissä 44 materiaalinen verbiketju *ryhtyivät hakemaan* ilmaisee toiminnan, rahoituksen etsimisen, aloittamista. Lauseessa verbiketju ja sen saama partitiiviobjekti *rahoitusta* korostavat teon prosessimaista luonnetta ja ennakoivat vaiheittaista muutosta: toiminta jatkuu pidempään, mutta tietyn pisteen saavuttamisen jälkeen prosessi ei voi jatkua. (VISK § 1498-1299, § 1506.) Rinnastuskonjunktio *ja* ilmaisee toisen lauseen alussa siirtymistä pitkään jatkuvasta toiminnasta sen lopputulokseen ja kytkee metaforisen ilmauksen prosessin luonteeseen: rahoituksen saaminen on vaativaa ja toiminnalla on vastuksia ja haasteita. Esimerkissä 44 *saada*-verbin merkitys ilmaisee jonkin vastaanottamista, ja on tulkittavissa materiaaliseksi prosessiksi (KS s.v. *saada*). Päähenkilö representoituu sinnikkääksi hänen jatkaessa toimintaa niin kauan, että saavuttaa toivomansa lopputuloksen.

Esimerkissä 45 materiaalinen prosessi *ei onnistunut* implikoi, ettei toiminnan lopputulos ollut aluksi toivotunlainen, mutta sinnikkyydellä päätyy toivottuun lopputulokseen (KS s.v. *onnistua*). Esimerkit 44 ja 45 tuovat esiin sen, että asiat vaativat työtä, eivätkä välttämättä onnistu ensimmäisellä tai toisellakaan kerralla, vaan toivottuun tulokseen ja menestykseen pääsemiseksi vaaditaan sinnikkyyttä ja valmiutta yrittää uudelleen.

Toiminnan jatkamisen ja sinnikkyyden kuvausta jatkaa myös esimerkki 46:

46) Aina elokuvien tekeminen ei kuitenkaan ollut suurta juhlaa. Monesti kävi niin, että kukaan **ei halunnut maksaa** Selmalle elokuvien tekemisestä. Hän **jatkoi** silti. ”**Rakastan** elokuvien tekoa niin paljon, että **kestän** mitä vain”, hän **huokaisi** lusikoidessaan hernekeittoa. (s. 186)

Ajan kulumista ilmaiseva materiaalinen prosessi *jatkoi* kuvaa Selmaa sinnikkääksi ja yritteliääksi, joka ei hevillä luovuta, vaan tekee ja tavoittelee unelmiaan keskeytyksettä haasteista huolimatta (KS s.v. *jatkaa*). Lauseen konsessiivinen konnektiivi *silti* esiintyy merkityksessä ”siitä huolimatta” ja tukee sinnikkyyden representaatiota sen implikoidessa asiaintilojen yhteensopivuutta (VISK §1139, § 1142). Jos työstä ei makseta palkkaa, ei sitä yleensä jatketa.

Esimerkin 46 seuraavassa virkkeessä elokuvien tekeminen esitetään mentaalisen transitiiviverbin *rakastan* ja sen kuvaaman tunteen aiheuttajana. Mentaalisen prosessin kuvamaa mieltymyksen astetta ja laatua vahvistetaan verbivalinnan lisäksi kiteytyneellä sanaliitolla *niin että*. Hallitsevassa lauseessa Selman ilmaistaan pitävän elokuvien tekemisestä jonkinasteisesti, ja alisteinen sivulause täsmentää tämän asteen sen seurauksen kannalta. (VISK § 819, § 1160.) Rakastamisen tunne kuvataan niin voimakkaana, että sen seurauksena Selma sietää mitä tahansa (KS s.v. *kestää*). Materiaalinen prosessiverbi *kestää* siis ilmaisee, että Selma sietää niin fyysisesti kuin henkisestikin haasteita ja säilyy ulkoisista vaikutuksista huolimatta ennallaan, eikä anna periksi (VISK § 1567).

Selma representoidaan esimerkissä 46 sinnikkääksi, yritteliääksi ja motivoituneeksi: kun tekee asioista, joista pitää, niiden eteen on valmis tekemään töitä ja sietämään epämukaviakin asioita. Esimerkissä 46 kestämiseen rinnastetaan johtolauseessa myös *hernekeiton lusikoiminen*, joka vahvistaa kuvaa epämukavien asioiden sietämisestä. Hernekeitto on yleisesti halpana pidetty ruoka, ja sen lusikoimisen voi nähdä kuvastavan rahan vähyyttä seurauksena edellisessä virkkeessä esitettyyn asiaan: kukaan ei halunnut maksaa Selmalle elokuvien tekemisestä.

Aineiston tositarinoissa päähenkilön motivaation säilyttäminen yhdistetään usein sinnikkyyteen. Esimerkeissä 47 ja 48 motivaation säilyttäminen ja toimiminen on kiinni omasta sinnikkyydestä ja sietämisestä. Esimerkissä 47 *yritän olla välittämättä* -ilmaus kertoo päähenkilön päätöksestä ja aktiivisesta valinnasta sekä pyrkimyksestä päämääräänsä, piittaamattomuuteen muiden mielipiteistä ja ilkeistä kommenteista:

47) ”**Yritän olla välittämättä**”, Irja **mietti** iltaisin. (s. 162)

Esimerkissä 47 mentaalinen infinitiivilauseke *olla välittämättä* korvaa kieltoa (VISK § 497 & § 1627) ja ilmaisee yhdessä materiaalisen *yrittää*-verbin kanssa epävarmuutta tavoitteeseen pääsemisestä. Sinnikkyydellä Irjan on mahdollista toimia ja jatkaa oman unelmansa

tavoittelemista säilyttäen innokkuutensa. Esimerkissä 47 Irjan mietintöjä kuvataan ilman tilapäisyyttä ilmaisevia partikkeleita, jolloin pyrkimys ilkeiden kommenttien huomiotta jättämiseen kuvataan, yhdessä adverbillä *iltaisin* kanssa, jatkuvana tai toistuvana tapahtumana. Sinnikkyyden representaatiota luodaan asiaintilan pysyvyyden kautta, sillä päähenkilön elämä näyttäytyy yleisesti haastavana.

Myös esimerkissä 48 päähenkilö kuvataan yritteliäänä ja päättäväisenä tekemään mitä itse haluaa välittämättä muiden mielipiteistä tai toiminnasta. Päähenkilö on materiaalisen prosessin *lannistaa* kohteena:

48) ”**En saa antaa** heidän lannistaa minua”, hän **yritti** silti **ajatella**. (s. 253)

Esimerkissä 48 *saada*-verbin negaatio ilmaisee sallimattomuutta ja suotamattomuutta: päähenkilö ei halua, että muut kykenevät aiheuttamaan toiminnallaan ikäviä seurauksia, vaan hän mieluummin sietää asiaintilaa sinnikkäästi. Edellisen esimerkin 47 tavoin *yritti silti ajatella* -ilmaus kertoo päähenkilön päätöksestä ja valinnasta. Päähenkilön sinnikkyys näyttäytyy valintaan kytkeytyneenä intohimona ja sitkeytenä saavuttaa itselleen asettamia merkityksellisiä tavoitteita. Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan laajemmin yritteliäisyyden representaatiota.

4.5.2 Maailmaa muutetaan yritteliäisyydellä

Tässä alaluvussa tarkastellaan päähenkilöistä muodostuvaa yritteliäisyyden representaatiota, joka pääosin muodostuu tapahtumien etenemisjärjestyksen sekä luomista, tekemistä ja sosiaalista toimintaa kuvaavien materiaalisten prosessien kautta. Uusien mahdollisuuksien kokeileminen ja ratkaisun etsimisen kuvaaminen saa päähenkilön vaikuttamaan ahkeralta, yritteliäältä ja sinnikkäältä. Myös monenlaisen toimeliaan ja uutteran toiminnan kuvailu korostaa yritteliäisyyttä.

Seuraavassa esimerkissä nesessiivirakenne korostaa Irjan heikompaa asemaa miehiin verrattuna:

49) Irjasta tilanne **tuntui** nurinkuriselta: samaan aikaan tismalleen samoja asioita opiskelleet miehet ryhtyivät papeiksi - ja hänen **oli keksittävä** jotain muuta.

Niinpä Irja **ryhtyi** tutkijaksi. Pian hänet myös **pyydettiin** mukaan kansainväliseen järjestöön. Hän **matkusteli** ympäri maailmaa ja **tapasi** jatkuvasti uusia ihmisiä. Enää häntä **ei pelottanut lähteä** uusiin paikkoihin. ”Taas **sain** uusia ajatuksia!” hän **ihmetteli** jälleen yhden jännittävän matkan jälkeen. (s. 161)

Esimerkissä 49 mentaalinen prosessiverbi *oli keksittävä* sälyttää vastuun ratkaisun etsimisestä Irjalle ja kuvaa välttämättömyyttä kokeilla ja etsiä uusia mahdollisuuksia toteuttaa omia unelmiaan. Verbiliitto ilmaiseekin pakkoa tai velvoitetta tehdä jotakin (VISK § 1581). Tilannetta (sitä, etteivät naiset voi toimia pappina) kuvaillaan Irjan näkökulmasta omituiseksi ja vääräksi (KS s.v. *nurinkurinen*). Irjan ei kuitenkaan kerrota lannistuvan haasteesta, vaan hän etsii uuden mahdollisuuden ja aloittaa työn tutkijana. Huomioitavaa on se, että toimintaan ryhtymiseen siirrytään seurausta ja päätelmää ilmaisevalla adverbillä *niinpä*, mikä korostaa päähenkilön yritteliäistä ja tarmokasta luonnetta.

Esimerkissä 49 Irja kuvataan myös passiiviverbillä kuvattavan verbaalisen toiminnan *pyydettiin* kohteena. Aktiivisuutta korostaa partikkeli *myös*, joka ilmaisee lisäystä ja tapahtumaa muun toiminnan (tutkimisen) ohella. Mentaalinen prosessi *pyydettiin* viittaa toivomukseen ja kääntymiseen jonkun puoleen (KS s.v. *pyytää*). *Pyytää* ilmaiseekin tavoiteltua, muttei välttämättä toteutuvaa vaikutusta, jolloin päähenkilöllä kuvataan olevan mahdollisuus vaikuttaa lopputulokseen ja toiminnan vaikutukseen (VISK § 479). Suomen kieliopin mukaan passiivi kuvantaa inhimillistä toimijaa (Pietikäinen & Mäntynen 2019. 56). Muista henkilöistä käytetään tositarinoissa tyypillisemmin passiivia, joka ei kerro tarkasti toimijoista. Passiivilla kuvataankin asioita tekemislähtöisesti ja huomion keskipisteenä on verbi, mikä sopii tekstin lajityypillisiin piirteisiin. Tositarinan ydintä on tapahtumien ja tekojen kuvaaminen sekä toiminnan vaikutus tositarinan päähenkilöön. Passiivilla luodaan tietty päähenkilölähtöinen kuvaus tositarinasta ja päähenkilön elämäntarinasta.

Kiinnostavaa on se, ettei Irjan mielipidettä ulkopuolelta tulevasta pyynnöstä kerrota, vaan Irja kuvataan suoraan materiaalisen prosessin *matkustella* toimijana ja työskentelevän kansainvälisessä järjestössä. *Matkustaa*-verbin frekventatiivinen verbijohdos luo kuvaa kansainväliselle työlle luonteenomaisesta ja usein toistuvasta toiminnasta (VISK § 353). Uusien ihmisten kohtaaminen kuvataan matkustelun tapaan toistuvaksi ja herkeämättömäksi toiminnaksi käyttämällä adverbia *jatkuvasti*. Kuvaa päähenkilön yritteliäisyydestä ja pelottomuudesta kokeilla uusia mahdollisuuksia luodaan myös adverbillä *enää*, joka esimerkissä 49 ilmaisee jonkin häviämistä ja päättymistä (KS s.v. *enää*). Irja on aiemmin jännittänyt uusia tilanteita ja uusia ihmisiä, mutta on sinnikkäästi jatkanut omien unelmien tavoittelua ja maailman muuttamista.

Esimerkissä 49 implikoidaan myös matkustelun hyötyjä: matkustaminen ja uusien ihmisten tapaaminen antavat uusia ideoita ja opettavat uutta. Kyseinen esimerkki yhdistyy myös seuraavassa luvussa esitettävään dynaamisuuden representaatioon. Päähenkilön dynaamisuutta

luodaan esimerkissä adverbillä *jälleen*, mikä ilmaisee hämmästelyn ja uusien ajatuksien vastaanottamisen toistuvuutta ja uudestaan ilmentymistä (KS s.v. *jälleen*). Uudet ideat auttavat päähenkilöä kehittymään ja oppimaan.

Seuraavassa esimerkissä esitellään jälleen yksi vision haastamisen jälkeistä aktiivista toimintaa kuvaava tarinan jakso, jota esiintyi erityisesti voimaantumisen vaiheessa, mutta samantyyppisen materiaaliset prosessit osallistuvat myös sinnikkyyden ja yritteliäisyyden representaation rakentamiseen. Esimerkissä 50 kuvataan aurinkosäätutkija Helen tarinan komplikaatiovaihetta, jossa Helen on löydettävä uusi keino jatkaa oman visionsa tavoittelua:

> 50) Hele **oli** pettynyt. Hetken hän **yritti unohtaa** koko asian, mutta **ei saanut** ajatusta mielestään. ”**On keksittävä** keino jatkaa”, hän **päätti**. Niinpä Hele **tutki** mikroelektroniikkaa, mutta **selvitti** samalla itsekseen myös aurinkoenergiaan liittyviä asioita. – –
>
> Viimein koitti päivä, jolloin Suomessa ryhdyttiin ajattelemaan, että aurinkoenergiaa kannattaisi tutkia täälläkin. Nyt Hele **perusti** aurinkokennoja tutkivan ryhmän ja **pääsi** vihdoin **tekemään** sitä, mikä häntä eniten kiinnosti! (s. 197)

Esimerkin 50 relationaalinen prosessi luonnehtii Helen pettymystä, jonka hän ensin pyrkii jättämään huomiotta. Verbiketju *yritti unohtaa* ilmaisee epävarmuutta toiminnan lopputuloksesta, mutta samaan aikaan materiaalinen prosessi *yritti* korostaa Helen aktiivista toimimista unohtamisen eteen. Epäonnistuminen ilmaistaan teettämistä ilmaisevan modaaliverbin *saada* negaatiolla: toivottu lopputulos ja vaikutus ei toteutunut, minkä seurauksena Helen on pakko suunnitella ja löytää uusi keino visionsa toteuttamiseksi (KS s.v. *keksiä*). Esimerkin 49 tavoin esimerkissä 50 suoran lainauksen välttämättömyyttä ilmaiseva verbiliitto *on keksittävä* korostaa Helen periksiantamatonta ja sinnikästä luonnetta (VISK § 1581).

Hele ei halua luovuttaa, vaan etsii yritteliäästi ratkaisua haasteeseen. Esimerkin 50 johtolauseen mentaalinen prosessi *päätti* osoittaa, että Hele sitoutuu tekemään töitä haaveensa eteen ja implikoi myös yritteliäisyyttä sekä tapaa reagoida vastoinkäymisiin. Esimerkin 50 viimeisessä virkkeessä kuvataan Helen ratkaisu pulmaan: adjektiivimaisella pronominilla *samalla* ilmaistaan Helen tekevän useita asioita yhtä aikaa, kun vertailtava ja vertailukohta esiintyvät rinnasteisena (VIKS § 766). Lauseessa Hele kuvataan puuhakkaana ja aktiivisena toimijana variaatioiden tutkimista ja selvittämistä kuvaavia materiaalisia prosesseja.

Esimerkin 50 toisessa kappaleessa päähenkilön odotus, päättäväisyys, sinnikäs ja yritteliäs toiminta palkitaan, kun ympäristön asenneilmapiiri, ajatustavat ja vision ulkoiset esteet muuttuvat, minkä jälkeen Hele kuvataan materiaalisen prosessin *perusti* toimijana. Adverbi *vihdoin* korostaa toiminnan lopputulosta: lopulta Hele voi tehdä sitä, mikä häntä kiehtoo.

Positiivista lopputulosta ja toivottuun tilaan siirtymistä kuvataan esimerkissä 50 modaalisella verbiketjulla *pääsi tekemään*. *Päästä*-verbi ilmaisee infinitiivilausekkeessa kausatiivisuutta ja kuvaa *tekemistä* seurauksena Helen omasta aktiivisuudesta ja toimeen ryhtymisestä sekä kuvaa päähenkilön tekevän töitä oman unelmansa eteen (VISK §307).

Seuraavassa esimerkissä 51 jatketaan päähenkilön uusien mahdollisuuksien kokeilemisen ja ratkaisun etsimisen toimintaa. Päähenkilö asettuu materiaalisten prosessien toimijaksi ja hänet kuvataan omaehtoisena ja tilannetta hallitsevana:

> 51) **Eikä** hän **lopettanut kirjoittamista**. Hän **kirjoitti** kirjan. Sitten hän **perusti** verkkomedian. Sinne hän **otti mukaansa** kirjoittajiksi muita ruskeita tyttöjä, joilla oli samanlaisia kokemuksia kuin hänellä. (s. 222)

Esimerkin 51 ensimmäisessä lauseessa päähenkilön toiminta suhteutetaan aiemmin tapahtuneeseen, vision haastamiseen. Visiosta luopumattomuutta haasteen edessä kuvataan materiaalisen prosessin kiellon kautta. Sen sijaan, että päähenkilön kerrottaisiin jatkavan kirjoittamista, toimintaa ilmaistaan negaatiolla, joka korostaa asiaintilan pätemättömyyttä ja kiistää ilkeilyn ja haastamisen vaikuttaneen päähenkilöön (VISK § 1615). Verbiketju *eikä lopettanut kirjoittamista* ilmaisee tapahtuman ajankohdan ja suhteen aiemmin tapahtuneeseen.

Esimerkissä 51 yritteliäisyyden representaatiota luodaan useilla peräkkäisillä transitiivilauseilla, joiden materiaaliset prosessit ilmentävät laatimista ja toimintaa, jolla jotakin saatetaan osaksi päähenkilön toimintaa ja omistamista. Päähenkilö kuvataan siis tilannetta hallitsevana. Myös toiminnan epämääräisesti tulevaan suhteuttava adverbi *sitten* korostaa uusia mahdollisuuksia kokeilevaa toimintaa tilanteen ajan keston lyhentyessä (VISK § 649). Esimerkin 51 relatiivisessa sivulauseessa kerrotaan, että kirjoittajiksi kutsuttiin tyttöjä, joilla on tottumusta ja perehtyneisyyttä aiheisiin, joista päähenkilökin kirjoittaa (KS s.v. *kokemus*).

Seuraavassa esimerkissä yritteliäisyyden representaatio muodostuu aktiivista tekemistä kuvaavien materiaalisten prosessien kautta sekä siitä, että jakso sisältää paljon tapahtumia, joiden välillä liikutaan eteenpäin jopa vuosien päähän:

> 52) Opintojen jälkeen Maria **työskenteli** hetken aikaa tutkijana. Sitten hän **lähti** New Yorkiin YK:lle töihin. Suomeen palattuaan hän **auttoi** uusia yrityksiä **kasvamaan** ja **keksimään** ratkaisuja ilmastonmuutokseen. (s. 214)

Esimerkissä 52 eri ajankohdassa tapahtuvan toiminnan kuvaaminen peräkkäisissä lauseissa toimii keinona korostaa päähenkilön aktiivista toimintaa. Yritteliäisyyden representaatiota rakennetaan esimerkissä materiaalisten imperfektimuotoisten verbien *työskenteli*, *lähti*, *auttoi*

kasvamaan ja keksimään kautta. Huomionarvoista on se, että kukin prosessi kuvaa laadultaan erilaista toimintaa: tekemistä, siirtymistä ja sosiaalista toimintaa, yhteistyötä ja siten uusien mahdollisuuksien kokeilemista. Uusien mahdollisuuksien kokeileminen yritteliäästi ilmenee myös toiminnan tarkoitusta tai paikkaa ilmaisevien adverbiaalien kautta. Instituution, ilmiön tai ammatin nimeäminen kertoo lukille, millaisessa paikassa päähenkilö työskentelee ja vaikuttaa, ja mitä hän siellä mahdollisesti tekee.

Sinnikkään ja aktiivisen toiminnan vaiheessa päähenkilön sinnikkyys ja yritteliäisyys ilmenee siis erityisesti runsaiden materiaalisten prosessien ja toimintaan tarttumisen kautta. Yritteliäisyyden välttämättömyyttä vision saavuttamisen kannalta korostetaan myös esimerkiksi nesessiivisillä verbiliitoilla. Tekeminen ja tilaisuuksiin tarttuminen rakentaa yritteliäisyyden representaation lisäksi kuvaa myös ahkerasta, taitavasta ja kekseliäästä maailmanmuuttajasta.

Seuraavassa luvussa esitellään tositarinan kuudes ja viimeinen vaihe dynaaminen tulevaisuus sekä dynaamisen sankaruuden ja yhteistyön representaatiot. Maailmanmuuttajan tarina ei ole suoraviivainen, mutta etenee taukoamatta kohti päähenkilönsä päämäärää ja visiota. Seuraava luku selventää sitä, miten tositarinat päättyvät ja millaisena päähenkilö näyttäytyy tarinansa lopussa.

4.6 Vaihe 6: Dynaaminen tulevaisuus

Tässä luvussa keskitytään tositarinoiden loppuratkaisuun. Dynaaminen tulevaisuus -vaiheessa päähenkilöä representoidaan yhteistyökykyiseksi, dynaamiseksi ja kehittyväksi, mikä luo potentiaalisen sankarin ja menestyjän roolin. Koska unelmien tavoittelun prosessi ei ole helppo, vastoinkäymisten voittaminen sankarina korostuu entisestään. Tositarinoissa päähenkilöt päätyvät lopulta toivomaansa tilanteeseen ja tarinan kokonaisuus näyttäytyy menestyksenä ja onnistumisena. Yrittämisen, onnistumisen ja epäonnistumisen myötä päähenkilöt oppivat ja kehittyvät, ja tulevaisuuteen viitatessa ennustetaan, että näin käy mahdollisesti uudelleenkin.

Tositarinoiden lopetuksessa merkityksellistä on se, että toisin kuin saduilla, tositarinoiden lopetus ei ole suljettu ja lopullinen, vaan vaikeuksien voittamisen jälkeen päähenkilöt tavoittelevat vielä parempaa. Tarinan lopussakaan kaikkea ei ole saavutettu, vaan itsensä kehittämisen prosessi ja unelman tavoittelu jatkuu. Päähenkilö kuvataankin oppivana ja kehittyvänä. Dynaamisen tulevaisuuden -vaihe toistuu tositarinan edetessä useammin kuin kerran, mutta aktivoituu

erityisesti tarinan lopussa. Vaikka päähenkilön kuvataan tarinan edetessä saavuttavan ja toteuttavan haavettaan, visiota usein kuitenkin tarkennetaan tai suunnataan uudelleen päämäärän saavuttamisen jälkeen (ks. esimerkit 53–56). Tällöin myös tytöt kuvaantuvat edelleen oppivina ja kehittyvinä. Ensimmäisessä alaluvussa käsitellään oppimisen ja kehittymisen representaatio, minkä jälkeen siirrytään yhteistyökykyisyyden representaation.

4.6.1 Maailmaa muutetaan oppimalla ja kehittymällä

Oppimisen ja kehittymisen representaatiossa tuodaan esiin päähenkilön kehittyminen. Kehitystä tapahtuu, kun päähenkilö ottaa rohkeasti ensimmäisen askeleen ja astuu pois omalta mukavuusalueeltaan tai tekee jotain, mitä kukaan muu ei ole aiemmin tehnyt. Haasteiden ja vastoinkäymisten jälkeen päähenkilö onnistuu lopulta saavuttamaan toivomansa päämäärän, josta hän on haaveilut usein tarinan alusta saakka. Onnistuminen on mahdollista, koska epäonnistumiset opettivat ja kehittivät päähenkilöä. Oppimisen ja kehittymisen representaatiossa korostuu mentaalinen prosessityyppi, jossa päähenkilö näyttäytyy oppijana, kokijana ja pohtijana. Representaatiossa ilmenee usein verbiketjuja, jotka ilmaisevat puhujan tahtoa ja aikeita sekä oppimisen tapoja. Seuraavassa esimerkissä oppimisen ja kehittymisen representaatio rakentuu sen kautta, että päähenkilö kuvataan tarinan keskivaiheella havainnoimassa omaa kehitystään ja oivalluksiaan:

> 53) Selma **päätti panostaa** niihin asioihin, joissa **oli** hyvä, **eikä surra** heikkouksia. ”Monia asioita **voi oppia**”, hän **totesi**. Sitten hän **otti mallia** itsevarmoista ihmisistä ja **pakotti** itsensä **avaamaan** suunsa tärkeissä paikoissa. Pikkuhiljaa hän **huomasi**, **ettei** se **tuntunut** enää yhtä hankalalta. (s.185)

Esimerkissä 53 Selma kertoo, millä tavalla haluaa kehittää itseään ja vaikuttaa omaan toimintaansa. Esimerkin 53 mentaalinen prosessi *päätti panostaa* asettaa Selman ratkaisijaksi. Selman päättäväisyyttä ja kykyä selättää ongelmia korostetaan myös verbivalinnalla. Kun asioihin panostetaan, Selman vahvuudet esitetään sellaisena, johon päähenkilö keskittää voimavaransa ja jonka vuoksi hän tekee jotain. Verbivalinta *panostaa* viestii myös tärkeyden merkityksiä. Mentaalinen prosessi *eikä surra* kuvaa esimerkissä 53 päätöstä olla piittaamatta heikkouksista (KS s.v. *surra*). Heikkoudet eivät ole este toimimiselle ja oman päämäärän tavoittelulle. Tositarinoissa tuodaan esiin päähenkilön päätös ja valinta olla murehtimatta etukäteen sitä, mitä ei osaa. Sen sijaan päähenkilö kuvataan jatkamassa eteenpäin, kokeilemassa ja yrittämässä rohkeasti erilaisia asioita. Samalla luodaan kuvaa päähenkilöstä edelleen oppivana.

Esimerkin 53 suorassa lainauksessa nollapersoonainen mentaalinen prosessi *voi oppia* sanallistaa Selman oivalluksen, jonka turvin Selma jatkaa oman unelmansa tavoittelua. Lauseessa nollapersoona viittaa sekä yleistävästi että puhujaan itseensä (VISK § 106). Johtolauseen mentaalinen prosessi *totesi* luo kuvaa totena esitetystä väittämästä ja vahvistaa näin yleistävää viestiä: oppiminen on mahdollista. Esimerkissä 53 päähenkilö kertoo omasta valinnastaan, eikä lukijaa kehoteta tekemään samoin, vaan vaikutus esitetään nollapersoonalla samaistuttavana kokemuksena, josta voi halutessaan ottaa mallia.

Esimerkissä 53 Selma päättää tarkastella itsevarmoja ihmisiä, jotka keskittyvät vahvuuksiin heikkouksien sijasta. Selma siis oppii ja kehittyy tarkkailemalla ja seuraamalla muiden esimerkkiä. *Pakotti itsensä avaamaan* -ilmaus noudattaa vaikuttamismuottia, joka on keskeinen kausatiivisuuden ilmaisukeino. Vaikuttamismuotissa objekti ilmaisee tavoitellun teon tekijän ja infinitiivilauseke teon. Muotin avulla ilmaistaan tapa tai toiminta, joka aiheuttaa tapahtuman. Metaforinen ilmaus *avaamaan suunsa* ilmaisee tavoiteltua vaikutusta, oman mielipiteen ilmaisemista, mikä ei kuitenkaan välttämättä toteudu. (VISK § 479.) Kuten aiemmin on tullut esiin, tositarinoissa on monia mentaaliseen prosessityyppiin kuuluvia lauseita, jotka luovat pohtimaan ja herättelemään pyrkivän vaikuttamisen keinon, jossa päähenkilö ottaa neuvoja vastaan itseltään. Toisin sanoen osallistujan kerrotaan epäsuorasti oppineen ja oivaltaneen jotain uutta.

Oppiminen ja kehittyminen tuodaan esiin myös suorasti kuvaamalla toiminnan lopputulosta. Esimerkissä 53 etenemisen nopeutta kuvaavalla adverbillä *pikkuhiljaa* osoitetaan siirtymistä vaikuttamismuotissa ilmaistavan teon toteutuneeseen vaikutukseen (VISK § 653). Mentaaliset prosessityypit *huomasi* ja *ettei tuntunut* kuvaavat päähenkilön kokemusta sekä oivallusta päätöksen positiivisista seurauksista. Esimerkissä 53 Selman kerrotaan rohkaistuneen puhumaan ja ilmaisemaan mielipiteensä. Heikkouksien kehittäminen ja itsensä ylittäminen esitetään mahdollisuuksina kehittyä ja oppia.

Seuraavassa esimerkissä 54 kerrotaan, mitä päähenkilö oppii ja miten oppiminen vaikuttaa päähenkilöön ja vision tavoitteluun:

> 54) Linda **päätyi** töihin New Yorkiin. Siellä hän **sai** taas uusia ystäviä, mutta **yllättyi**, kun he esittelivät itsensä. ”Minä olen tarjoilija-koodari-näyttelijä”, he ilmoittivat. – –
>
> Linda **oli tottunut ajattelemaan**, että on hyvä keskittyä vain yhteen asiaan. Mutta nyt hän **oppi**, että **voikin** aivan yhtä hyvin **tehdä** samaan aikaan monta eri asiaa.
>
> Silloin Linda **alkoi miettiä** asioita uudella tavalla. (s. 232–233)

Oppimista ja kehittymistä tuodaan esiin sanavalinnoilla ja lauseiden välisillä yhteyksillä. Esimerkissä 54 tarinan päähenkilö puhuu oivalluksestaan ja oppimisestaan kytkien sen mallin

ottamiseen ja sen myötä tottumuksen rikkomiseen ja ajatustavan muuttamiseen. Referoivan sivulauseen *on hyvä keskittyä* -ilmaus ilmaisee velvoitusta tai suositusta. Relationaalinen prosessi esiintyy nesessiivisessa predikatiivirakenteessa, jossa genetiivisubjekti viittaa siihen, joka kokee asian predikaatin ilmaisemaksi. (VISK § 1583.) Esimerkissä 54 infinitiivin subjekti tulkitaan samaksi kuin hallitsevan rakenteen vastaava jäsen. Tällaiset samasubjektiset rakenteet ilmaisevat, esimerkin 54 tavoin, tyypillisesti mentaalista suhdetta osallistujan ja tämän mahdollisten teon tai tilan välillä. (VISK § 501.)

Uusi ajatus ja tapa suhtautua asioihin referoidaan esimerkin 54 toiseksi viimeisessä virkkeessä, jossa virkkeen aloittava *mutta*-konjunktio korostaa aiemman ajattelutavan vastakkaisuutta uuden ajatuksen kanssa. Mentaalinen prosessityyppi *oppi* kuvaa Lindan omaksuneen kokemuksen, esimerkin ja ympäristön vaikutuksesta uuden tiedon tai ajatuksen (KS s.v. *oppia*). Lauseen verbivalinta korostaa kehittymistä ja vahvistaa sosiaalisen vuorovaikutuksen merkitystä oppimisessa. Referoivan sivulauseen materiaalinen verbiketju *voikin tehd*ä ilmaisee ennemmin osallistujan sosiaalista mahdollisuutta kuin fyysistä tai henkistä kyvykkyyttä: Linda saa ystävien esimerkistä rohkeutta uhmata sosiaalista sopivuutta ja tehdä samaan aikaan monta eri asiaa. Modaaliverbiin liittyvä liitepartikkeli -kin suhteuttaa lausuman johonkin kontekstista nousevaa odotukseen ja ilmaisee esimerkissä 54 odotuksenvastaisuutta ja korostaa siten oppimista (VISK § 842). Esimerkin 54 viimeisen virkkeen mentaalinen verbiketju *alkoi miettiä* ilmaisee, että Linda tekee jotakin, mitä hän ei ole aiemmin tehnyt (KS s.v. *alkaa*). Adverbina toimiva paikallissijainen adjektiivi *uudella tavalla* korostaa asian erityisyyttä ja tuoreutta. Esimerkki 54 osoittaa, että oppimisen seurauksena Linda ajattelee asioista eri tavoin ja siis kehittyy ja oppii.

Niin kuin vision haastaminen -vaiheessa myös dynaaminen tulevaisuus -vaiheessa teksteissä käytetään välttämättömyyttä ilmaisevia rakenteita. Seuraavassa esimerkki risteää päättäväisyyden representaation kanssa, mutta siinä kuvataan myös päähenkilön dynaamisuutta ja valmiutta muuttua edetäkseen kohti päämääräänsä. Esimerkit 55 ja 56 rakentavat oppiva ja kehittyvä -representaatiota luonnehtimalla päähenkilöä dynaamiseksi kuvaamalla hänelle tyypillistä toiveikasta ja oppimista arvostavaa ajatustapaa:

55) ”Jos **haluaa saavuttaa** jotain, **on** itse **otettava** ensimmäinen askel”, hän **päätti**. (s. 239)

56) ”On parempi **uskaltaa kokeilla**, **vaikkei** vielä **osaisi** jotain. Kaiken **voi** kyllä **oppia**, pimeässä olemisenkin!” hän **ajatteli**. (s. 239)

Esimerkkien 55 ja 56 mentaaliset prosessit *päätti* ja *ajatteli* kuvaavat osallistujan ajattelua ja kokemusta. Esimerkeissä päähenkilö jakaa ajatuksiaan oman unelman ja päämäärän tavoittelusta ja rohkeudesta kokeilla uusia asioita. Representaatio rakentuu pääosin modaalisten verbiketjujen ja -liittojen avulla käyttäen verbejä *haluaa saavuttaa*, *on otettava*, *uskaltaa kokeilla* ja *voi oppia*. Oppiva ja kehittyvä -representaatiota rakennetaan esimerkissä 55 materiaalisen nesessiivisen verbiliiton *on otettava* kautta. Esimerkissä 55 jossittelu toimii keinona korostaa toimeen ryhtymisen ja aloittamisen välttämättömyyttä tavoitteen saavuttamiseksi. Jos tarttuu itse toimintaan, eikä odota jonkun kutsuvan tai pyytävän mukaan toimimaan, seurauksena on unelman tai päämäärän saavuttaminen.

Esimerkissä 56 rohkeutta ilmaisevalla mentaalisella infinitiivimuotoisella verbillä *uskaltaa* tuodaan esiin, että uusien asioiden oppiminen ja tavoitteiden saavuttaminen pitää sisällään myös epäonnistumisia ja vaikeita hetkiä. Kun uusien asioiden kokeileminen esitetään dynaamisen voimisverbin kautta, se vahvistaa sisäisen motivaation ja sinnikkyyden merkitystä. Ajatuksia itsestä pystyvänä, oppivana ja kyvykkäänä korostetaan fokuspartikkelilla *vielä*, jolla ilmaistaan vaihtoehtojen olemassaoloa, eli osaamattomuus ei ole pysyvää, vaan jotain, jossa voi kehittyä (VISK § 839). Oppimisen kyvyn ja mahdollisuuden olemassaoloa sanallistetaan myös esimerkin 56 seuraavassa lauseessa, jossa mentaalinen verbiketju *voi oppia* korostaa päähenkilön dynaamisuutta. Itsenäinen sävypartikkeli *kyllä* tehostaa ja korostaa väitettä (VISK § 821).

Tositarinan kahdessa ensimmäisessä vaiheessa toisilta saatu kannustus ja rohkaisu kehittävät päähenkilön sinnikkyyttä. Kuten edeltävistä esimerkeistä huomattiin, myös dynaaminen tulevaisuus -vaiheessa sinnikkyys on vahvasti läsnä. Niin kuin visiosta voimaantuminen -vaiheessa myös dynaaminen tulevaisuus -vaiheessa sinnikkyyttä rakentavat päähenkilön ajatukset siitä, että osaa, pystyy ja voi oppia. Seuraavassa esimerkissä 57 kuvataan päähenkilön dynaamisuuden ja kasvun asennetta:

> 57) ”Eihän se olekaan mitenkään varmaa”, Minna **myönsi** auliisti. ”**En tiedä** vielä, mitä kaikkea **pitää tehdä**, jotta ohjelma toimii. Mutta meidän **pitää** vain **kokeilla**! Kunhan **aloittaa**, **oppii** joka päivä jotain uutta ja **pääsee** taas vähän eteenpäin.” (s. 179)

Esimerkin 57 mentaalinen prosessityyppi *myönsi* esiintyy referointimuotissa, jossa kommunikaationtilanteen sisältöä edustaa suora esitys (VISK § 483). *Myöntää* verbin perusmerkitys sisältää jonkinasteista arvoasetelmaa ja todistamista (KS s.v. *myöntää*). Johtolauseen verbin täydennyksenä toimiva adverbi *auliisti* rakentaa kuvaa Minnan nöyrästä luonteesta ja on merkitykseltään myötämielinen, avulias ja suopea (KS s.v. *aulis*). Esimerkissä 57 kerrotaan, että

Minna myöntää, ettei tiedä onnistuuko uudenlaisen tietokoneohjelman tekeminen, mutta aikoo kokeilla. Tässäkin esimerkissä fokuspartikkeli *vielä* luo kuvaa päähenkilön dynaamisuudesta ja mahdollisuudesta kehittyä. *Vielä*-partikkeli fokusoi seuraavaa lausetta, eli sitä mitä päähenkilön on välttämätöntä ja tarpeellista tehdä saavuttaakseen päämääränsä.

Esimerkin 57 temporaalinen *kun*-lause esittää, että aloittaminen sisältyy oppimiseen ja ilmaisee epäsuorasti, ettei voi oppia, ellei aloita ja kokeile (VISK § 1123). Liitepartikkeli -hAn osoittaa, että väite on itsestään selvä tosiasia tai tavalla tai toisella tuttua tietoa (VISK § 830). *Joka päivä* -ilmaus ilmaisee, että oppiminen toteutuu säännöllisesti ja aina päivittäin, mikä vahvistaa päähenkilön kasvun asennetta (VISK § 380). Esimerkki 57 luo kuvaa päähenkilöstä, joka tunnistaa tietonsa rajat ja hyväksyy sen, että asiat vaativat aikaa ja työtä. Minna kuvataan valmiina ottamaan ensimmäinen askel ja etsiä uusia ratkaisuja epävarmuudesta huolimatta.

Oppiva ja kehittyvä -representaatiossa päähenkilö oppii ja kehittyy, eikä siis ole valmis tai muuttumaton. Oppimisen mahdollistava asenne tulee esiin myös seuraavassa esimerkissä:

> 58) Seuraavaksi Minna **aikoo selvittää** lisää avaruuteen liittyviä mysteerejä. Jotkut saattavat epäillä hänen suuria suunnitelmiaan. Mutta Minna **ei aio** etukäteen **huolestua** matkan varrella mahdollisesti vastaan tulevista ongelmista.
> ”Ne saadaan kyllä ratkaistua. **En** vielä **tiedä** miten, mutta se selviää aikanaan”, hän **ajatteli** luottavaisesti. ”Parasta on **tehdä** jotain, mitä kukaan ei ole ennen tehnyt!” (s. 180)

Esimerkissä 58 päähenkilön aikomuksia unelman ja vision saavuttamisen jälkeen kuvataan *aikoa*-verbin objektina olevalla infinitiivilausekkeella *selvittää lisää avaruuteen liittyviä mysteerejä*. Päähenkilö ei siis tyydy yhden vision toteuttamiseen, vaan tavoittelee rohkeasti enemmän ja haluaa ymmärtää avaruutta vieläkin paremmin. Minnan oppimisen ja kehittymisen mahdollistava asenne tuodaan esiin mentaalisella prosessilla *ei aio etukäteen huolestua*. Päähenkilöä representoidaan dynaamiseksi. Esimerkissä 58 ilmaistaan epäsuorasti se, että haasteita tulee aina, mutta päähenkilö ei välitä niistä, vaan jatkaa yrittämistä eteenpäin. *Mutta*-rinnastuskonjunktiolla alkava sivulause asettaa Minnan epäilysten yläpuolelle ja luo kuvaa päähenkilöstä dynaamisena, päämäärätietoisena ja sinnikkäänä.

Puhujan uskoa uuden oppimiseen ja kehittymiseen ilmaistaan esimerkin 58 suorassa lainauksessa episteemisesti modaalisella verbiketjulla *saadaan kyllä ratkaistua*. Minna näkee avaruuden mysteerien ratkaisemisen mahdollisena, todennäköisenä ja varmana (VISK § 1551, §1556). Partikkeli *kyllä* toimii ilmauksessa varmuutta korostavana vahvistussanana. Päähenkilön dynaamisuutta ja jatkuvasti kehittyvää luonnetta korostaa myös suoran lainauksen

mentaalisen prosessityypin verbi *en tiedä* sekä sen mahdollisuuden ja vaihtoehtojen olemassaoloa ilmaiseva fokuspartikkeli *vielä*.

Johtolauseen mentaalinen prosessi *ajatteli* ilmaisee, että kyseessä on päähenkilön ajatukset tulevaisuudesta. Päähenkilön tulevaisuuden uskoa korostetaan myös tapaa ilmaisevalla adverbillä *luottavaisesti*. Tositarinoiden päähenkilöt kuvataan kertomuksen lopussa toistamiseen innokkaina ja uteliaina. Innokkuutta luodaan muun muassa adjektiivipredikatiivilla, kuten esimerkissä 58, jossa Minnan suhtautumista uusiin asioihin ja haasteisiin kuvataan relationaalisella prosessilla *on*, joka saa subjektikseen infinitiivilausekkeen *tehdä jotain, mitä kukaan ei ole ennen tehnyt*. Lauseen relationaalinen prosessi suhteuttaa uuden tekemisen ja toimintaan ryhtymisen miellyttäväksi ja erinomaiseksi asiaksi superlatiivilla *parasta*.

Tositarinoiden päähenkilöiden kyltymätöntä paloa edetä, ymmärtää ja kehittyä kuvaa myös seuraava esimerkki, jossa intransitiivinen relationaalinen prosessiverbi *riittää* ilmaisee, ettei vision saavuttaminen ole tarpeeksi, vaan päähenkilö pyrkii etenemään:

> 59) Mutta tämä **ei** vielä **riitä**. ”Jonain päivänä Iris tekee itse ehdotuksia, vaikkapa syöpähoitoihin liittyen. Kuulostaa hurjalta, mutta se on täysin mahdollista”, Maria **sanoi**. Sitten hän **jatkoi** tärkeiden ongelmien **ratkaisua**, **eikä epäröinyt haaveilla** suurista asioista. (s. 216)

Sitten-adverbi ilmaisee ajallista järjestystä, ajankohtaa ja toistuvuutta. Esimerkissä 59 päähenkilöä kuvataan tulevaisuuteen suuntautuneena ja edelleen päämäärätietoisena. Maria jatkaa tärkeiden ongelmien ratkaisua ja uuden oppimista. Tositarinoiden viimeisessä vaiheessa päähenkilöiden kuvataan saaneen varmuutta, uskoa ja vahvistaneen päättäväisyyttään tavoitella unelmiaan. Esimerkissä 59 unelmointia korostetaan mentaalisella verbiketjulla *eikä epäröinyt haaveilla*, jolloin tositarina sulkeutuu samoin kuin alkoi. Päähenkilön pyrkimyksiä muuttaa maailmaa ja saavuttaa arvoltaan merkityksellisiä tai merkittäviä asioita kuvataan objektin partitiivimuotoisella substantiiviadverbiaalilla *suurista asioista*.

Tositarinoiden päähenkilöt eivät kuitenkaan opi ja kehity yksin, vaan yhteistyö ja yhdessä toimiminen auttavat saavuttamaan unelmiaan ja kehittymään. Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan yhteistyön representaatiota, jossa päähenkilöä representoidaan yhteistyökykyiseksi ja yhteistyötä välttämättömäksi menestymisen kannalta.

4.6.2 Maailmaa muutetaan yhdessä

Kuten aiemmissa luvuissa on huomattu, tositarinoissa päähenkilöt kohtaavat toistuvasti haasteita ja ongelmia, jotka he ratkaisevat yksin tai yhdessä muiden kanssa. Yhteistyön representaatio keskittyy ihmisten ja monenlaisten ajatusten yhdistämiseen. Yhteistyöllä on merkitystä haasteen ratkaisemisessa tai päähenkilön etenemisessä kohti visiotaan. Yhteistyön representaatiossa prosessityypit ovat pääosin mentaalisia ja materiaalisia prosesseja, jotka ilmenevät usein modaaliverbin kanssa. Seuraavassa esimerkissä päähenkilö sanoittaa yhteistyön merkityksen:

> 60) Hän **oppi**, **ettei** asioita **tarvitse muuttaa** yksin. Osana suurta kokonaisuutta jokaisen teoilla voi olla maailmanlaajuista merkitystä. (s. 255)

Esimerkissä 60 mentaalisen prosessityypin verbi *oppi* ilmaisee päähenkilön omaksuneen kokemuksia, esimerkin tai ympäristön vaikutuksen perusteella uusia ajatuksia (KS s.v. *oppia*). Verbivalinta korostaa kertomuksen kuudennen vaiheen läpileikkaavaa teemaa dynaamisuutta. Modaalista *ettei tarvitse muuttaa yksin* -ilmausta käytetään varsinkin kielteisissä yhteyksissä ilmaisemassa, että jotakin ei ole pakko tai välttämätöntä tehdä (VISK § 1613). Esimerkissä 60 ilmaus ilmenee tyypillisimmässä kontekstissaan, ja kuvaa päähenkilön muuttuvaa suhtautumista maailman muuttamiseen ja yhteistyön tärkeyteen.

Esimerkin 60 yleistävä yksikön kolmannen persoonan relationaalinen prosessi *voi olla* suhteuttaa yksittäisen teon maailmanlaajuiseen merkitykseen (VISK § 106). Modaaliverbi *voida* korostaa mahdollisuutta ja pehmentää ilmausta: kaikki pienet teot eivät välttämättä ole tärkeitä (VISK § 1562). Esimerkki implikoi, että mahdollisuus merkittäviin tekoihin on olemassa, joten mitään ei kannata jättää tekemättä. Asioiden muuttaminen implikoi sitä, että asioita muutetaan paremmaksi kuin tällä hetkellä, mikä asettaa päähenkilön sankarilliseen valoon: sankariksi, joka tekee työtä yhteisen hyvän eteen.

Esimerkissä 61 yhteistyökykyisyys ilmenee yhdessä toimeen tarttumisena, ja yhteistyö kuvataan päähenkilöä inspiroivana tekijänä:

> 61) ”**On hauskaa olla** ihmisten kanssa, jotka tekevät hurjempia asioita kuin teen itse”, Linda **ajatteli**. Uusien ystävien innostamana Linda **päätyi** Amerikkaan kurssille, jossa opetettiin koodausta ja paljon muutakin. – –
>
> – – Mutta yhtä asiaa hän **ihmetteli**: ”Missä kaikki tytöt ovat? Tyttöjenkin täytyy saada tietää, miten kiinnostavaa ohjelmointi on!”
>
> Niinpä Linda **perusti** yhdessä ystäviensä kanssa kurssin, jossa tytöille opetetaan koodausta. Siitä tuli suuri menestys, ja pian kursseja järjestettiin ympäri maailmaa. ”Eihän tämä uudenlaisten asioiden tekeminen ollutkaan niin pelottavaa”, hän **iloitsi**. (s. 232)

Esimerkin 61 relationaalinen prosessi *on hauskaa olla* kuvaa Lindan tuntemusta ja kokemusta. Relationaalinen prosessi määrittelee toiminnan merkityksen ja luonteen tositarinan päähenkilön Lindan näkökulmasta. Esimerkki kuvaa yhdessä tekemistä positiivisessa sävyssä mukavaksi ja miellyttäväksi (KS s.v. *hauska*). Yhteistyö esitetään positiivisessa valossa myös *jotka*-relatiivipronominilla alkavassa sivulauseessa, joka määrittelee korrelaattinsa *ihmisten* huikeaksi, mielettömäksi ja hillittömäksi (KS s.v. *hurja*). Adjektiivinen *hurja* komparatiivimuoto osoittaa vertailun Lindan ominaisuuksien ja muiden ihmisten ominaisuuksien välillä. Johtolauseen mentaalinen prosessi *ajatteli* osoittaa referoinnin, ja kuten aineiston tositarinoille on tyypillistä, korostaa päähenkilön kokemusta, ajatuksia, tunteita ja näkökulmaa.

Materiaalinen prosessi *päätyi* ilmaisee Lindan joutumista tai siirtymistä johonkin tilaan tai tavoitteeseen (Ks s.v. *päätyä*). Esimerkin 61 toisessa virkkeessä toiminta ei ole päähenkilön ohjaamaa, vaan asiat tapahtuvat uusien ystävien toimeenpanemana. Adverbiaalina esiintyvä essiivilauseke *uusien ystävien innostamana* ilmaisee Lindan kokemusta ja sitä, miten Linda kyseisessä tilanteessa suhtautuu tapahtuvaan (VISK § 1260). Linda suhtautuu matkustamiseen ja kurssille osallistumiseen innokkaaksi ja samalla ystäviä representoidaan innoittaviksi.

Esimerkissä 61 päähenkilö kuvataan tekemässä jotakin uutta yhdessä ystävien kanssa. Tositarinoissa representoidaan yhteistyön merkitystä kuvaamalla tilanteita, joissa päähenkilö ymmärtää, ettei kaikkea tarvitse tehdä yksin. Ystävien avulla päähenkilöt menestyvät, onnistuvat ja ylittävät itsensä. Esimerkissä 61 materiaalinen prosessi *perusti* luo yhteistyöstä aktiivista ja merkityksellistä kuvaa: yhdessä muiden kanssa Linda luo, panee alkuun ja muodostaa jotakin uutta ratkaisuna kohtaamaansa epäkohtaan (KS s.v. *perustaa*). Mentaalinen prosessi *iloitsi* korostaa onnistumista, riemua ja itsensä ylittämistä (KS s.v. *iloita*).

Tositarinoissa menestyksen ja unelmien saavuttamisen avaimena kuvataan kykyä yhteistyöhön. Seuraavassa esimerkissä 62 päähenkilö asettuu osaksi monikon kolmannen persoonan toimintaa ja toteuttaa visiotaan yhteistyössä muiden kanssa:

> 62) Yhdessä ystävien kanssa hän **päätti perustaa** oman yrityksen. Sen nimeksi tuli Tuffi Films. Sitten he **ryhtyivät** hommiin. He **tekivät** pitkiä elokuvia, lyhytelokuvia ja dokumentteja. – – sitä varten mukana oli aina paljon taitavia ihmisiä eri aloilta. Heiltä Selma **oppi** paljon. (s. 185)

Materiaalinen verbiketju *päätti perustaa* korostaa päähenkilön aktiivista toimijuutta, päämäärätietoisuutta ja päättäväisyyttä. Mentaalisesta ja materiaalisesta prosessista koostuva kaksiosainen verbi ilmaisee myös uuden luomista, alkuun panemista ja rakentamista (KS s.v. *perustaa*). Lauseenalkuinen adverbiaali *yhdessä ystävien kanssa* ilmaisee, ettei päähenkilö tehnyt

päätöstä yrityksen perustamisesta yksin vaan yhteistyössä muiden kanssa. Edellisen esimerkin tavoin ystävät ja muut ihmiset innostavat Selmaa etenemään ja kannustavat häntä ottamaan seuraavan askeleen unelmien tavoittelussa.

Esimerkin 62 materiaaliset prosessit *ryhtyivät hommiin* ja *tekivät* korostavat aktiivista toimijuutta ja toimeen ryhtymistä. Verbin imperfektimuodot luovat kuvaa jo päättyneestä toiminnasta, jolloin myös päähenkilö representoituu toimeliaaksi ja tekeväksi. Aktiivisen ja monipuolisen toiminnan kuvaa luodaan myös listaamalla erilaisia elokuvagenrejä, joita päähenkilö yhteistyössä ystävien kanssa tekee. Monikon persoonamuodon käyttö vahvistaa yhteistyön representaatiota. Esimerkin 62 mentaalinen prosessityyppi *oppi* korostaa yhteistyökykyisyyden hyötyjä: Selma kehittyy ja oppii esimerkin ja yhdessä harjoittelun kautta.

Seuraava aineistokatkelma toimii hyvänä esimerkkinä myös yleisesti päähenkilöiden sankarimaisuudesta, johon myös yhteistyön ja muiden arvostaminen kytkeytyy. Muiden kannustaminen ja muille kunnian antaminen vahvistaa yhteistyökykyisyyden kuvaa:

> 63) Koko joukkue **pelasi** mainiosti ja he **voittivat** pronssia! ”Yhdessä onnistuminen on mahtavaa”, Noora **iloitsi**. (s. 253)

Esimerkin 63 materiaaliset prosessityypit *pelasi* ja *voitti* liittyvät urheilun viitekehykseen ja luovat aktiivista, toiminnallista ja vauhdikasta kuvaa. Verbivalinta *voittivat* luo kuvaa saavutuksesta ja menestyksestä: menestys ei ole parhaana olemista, vaan onnistumista omassa tavoitteessa. Tässäkin esimerkissä käytetään monikon kolmatta persoonaa, mikä vahvistaa yhdessä toimimisen kuvaa. Mentaalinen prosessiverbi *iloitsi* luo kuvaa yhteistyöstä nauttivasta ja sitä arvostavasta henkilöstä.

Yhteistyön representaatiossa päähenkilöä representoidaan yhteistyökykyiseksi. Yhteistyön tekeminen ja yhdessä toimiminen kuvataan melko välttämättömänä menestyksen ja oman unelman saavuttamisen kannalta päähenkilön saavuttaessa tavoitteensa vasta, kun on työskennellyt sen eteen yhdessä muiden kanssa. Yhteistyön representaatiota luodaan pääosin adverbin *yhdessä* sekä verbin monikon 3. persoonamuodon kautta.

Tässä analyysiluvussa olen eritellyt tositarinoiden vaiheet sekä kussakin vaiheessa aktivoituvat representaatiot, jotka luonnehtivat tositarinoiden päähenkilötyttöjä päämäärätietoisiksi, päättäväisiksi, sinnikkäiksi, ahkeriksi, dynaamisiksi ja innostuneiksi. Seuraavassa luvussa pohdin analyysituloksia laajemmassa kontekstissa, kokoan tutkimukseni tulokset sekä tarkastelen tositarinoiden välittämää tyttösankarikuvaa kertomuksen kokonaisrakenteen kautta.

5 PÄÄTÄNTÖ

5.1 Pohdintaa tutkimuksen tuloksista

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut systeemis-funktionaalisen kieliopin ideationaalisen metafunktion ja verbien prosessityyppien keinoin tyttöjen representaatioita lapsille suunnatussa satumuotoisessa tietokirjassa *Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa* (2018). Olen tarkastellut sitä, millaisista vaiheista satumuotoiset tositarinat rakentuvat sekä sitä, miten maailmanmuuttajatyttöjä representoidaan kertomuksen eri vaiheissa. Tositarinoissa maailmanmuuttajatyttöjä representoidaan läpi kertomuksen eri vaiheiden päättäväisiksi, päämäärätietoisiksi, sinnikkäiksi, yritteliäisiksi ja uteliaiksi. Tarinan komplikaatiovaiheen eli vastoinkäymisten ja vaikeuksien kohtaamisen jälkeen representaatiossa korostuu itseensä ja kykyihinsä luottava, dynaaminen, yhteistyökykyinen ja eteenpäin pyrkivä maailmanmuuttaja.

Representaatioiden muuttuminen heijastaa sekä voimakasta kertomusmuotoa ja tekstilajille tyypillisiä piirteitä että menestystarinaa, jota tositarinoissa luodaan. Satumuotoisista tositarinoista on havaittavissa kertomusten lähtökohta kuvata naisten merkitystä maailman muuttamisessa. Tämä lähtökohta on läsnä jo teoksen nimessä ja kontekstissa, sillä kertomuksiin on valikoitu sosiokulttuurisesti esimerkillisten maailmaa muuttaneiden suomalaisten naisten elämäntarinoita. Myös teoksen rooli lastenkirjana heijastuu tositarinoiden tekstilajiin ja tapaan kuvata maailman muuttamista. Satumuotoiset henkilökuvat etenevät tekstilajille ominaisesti kuvaamalla toimintaa ja tapahtumia päähenkilön näkökulmasta.

Päähenkilötyttöjä representoidaan Pappilan (2018: 38) tutkimuksen prinsessojen tavoin aktiivisiksi toimijoiksi, ja kertomuksen tapahtumat kuvataan tekoina, joiden toimijana päähenkilötyttö on. Myös Österlundin (2011: 215, 236) mukaan uudempaa lasten ja nuorten kirjallisuutta kuvaa tyttöhahmojen vahvuus, itsenäisyys ja aktiivisuus, ja perinteisten kuuliaisten ja kilttien tyttöjen rinnalla nähdään usein kapinoiva ja itsenäinen tyttö. Johdannossa esittämäni oletuksen mukaisesti päähenkilötytöt asemoituvat aineiston tositarinoissa sankarin rooliin. Keczerin ym. (2016:12–14) mukaan sankaruuteen liitettävät rohkeus, oikein tekeminen ja toisten puolesta toimiminen yhdistävät myös aineiston maailmanmuuttajatyttöjä. Maailmanmuuttajatytöt ovat vahvoja naisia, jotka edustavat oikeudenmukaisuutta, erilaisuuden ymmärtämistä ja unelmien tavoittelua. Satujen prinsessojen tavoin teoksen lukija samaistuu tositarinoiden

keskushenkilöihin, maailmanmuuttajatyttöihin, jotka heijastavat sosiaalisesti toivottavaa käyttäytymistä: ystävällistä, auttavaista, nöyrää, oppivaista ja itsenäistä toimijaa (Rothschild 2013: 1–2). Muut ihmiset asemoituvat aineiston tarinoissa auttajiksi tai vastustajiksi, mikä heijasteleekin labovilaista kertomusmallia ja sen mukaisia konflikteja ja jännitteitä tarinaa eteenpäin kuvaavina elementteinä (Labov 1972: 362–366).

Kertomuksen tyttöjen representaatiot rakentavat kuvaa maailman muuttamisesta ja menestyksestä. Representaatioiden kautta tarkasteltuna maailman muuttaminen näyttäytyy tekoina, oivalluksina ja saavutuksina. Tytöt kuvataan niin intransitiivisen kuin transitiivisen toiminnan tekijänä. He tekevät ja tarttuvat itse toimeen, oppivat ja kehittyvät sekä saavuttavat itselle tärkeitä tavoitteita. Kemppaisen (2010: 9–11) mukaan sankaritarinoiden taustalla onkin yleisesti usein ajatus siitä, että tositapahtumiin pohjautuvan henkilötarinan kerronnan kohteet ovat tavalla tai toisella poikkeuksellisia. Sankaruus ja menestyminen näyttäytyvät aineiston kertomuksissa ihannekansalaisuutena, joka heijastaa kulttuurissa ja yhteisössä vallitsevia käsityksiä arvostettavista teoista ja ominaisuuksista (Kemppainen 2010: 9–11). Tyttöjen halu auttaa muita, muuttaa maailmaa ja tehdä maailmasta parempi paikka erityisesti tytöille voidaan nähdä myös opetussuunnitelman kasvatuksellisina tavoitteina. Perusopetuksen opetussuunnitelman tavoitteissa korostetaan hyvyyttä, oikeudenmukaisuutta, rauhaa ja oikein toimimista itseään ja toisia ihmisiä arvostaen (POPS 2014: 15–16). Päähenkilötytöt tarttuvat toimeen poistaakseen tyttöjen toimintaa rajoittavia esteitä ja osoittavat sosiaalista älykkyyttä suhtautuen muiden toimintaan ymmärtävästi silloinkin, kun se on negatiivista tai ilmenee esimerkiksi päähenkilötyttöihin kohdistuvana arvosteluna tai kiusaamisena. Päähenkilötytöt myös kunnioittavat ja arvostavat muiden antamia vinkkejä ja neuvoja.

Representaatiot ja tekstin satumuotoisuus luovat hallitsevan kertomuksen, jonka mukaan ahkeruudesta, päättäväisyydestä ja yritteliäisyydestä palkitaan. Kertomusmuodon takia tositarinoiden informatiivisuus on vähäistä, ja juoni keskittyy vain saavutuksiin ja siihen liittyvän työntekoon ja toimintaan jättäen kertomatta tavallisesta arjesta. Aineiston 12 maailmanmuuttajatytön elämäntarinoita yhdistääkin uuden keksiminen, saavutukset ja erityisyys. Maailman muuttaminen ei tarinoiden mukaan ole tavallisuutta, vaan erityisiä tekoja: urheilukilpailussa menestymistä, kirjan kirjoittamista, palkitun dokumenttielokuvan tekemistä, tekoälyn kehittämistä tai ihmisten asenteisiin vaikuttamista valokuvilla. Se, että aineistoni 12 tositarinaan ei ole mahtunut kertomuksia sairaanhoitajista, opettajista tai myyjistä, korostaa monimuotoista tyttöyttä ja purkaa käsityksiä perinteisestä naiskuvasta. Samalla uuden keksiminen ja

yhteiskunnallisesti merkittävien asioiden edistäminen korostavat erityisiä ja ihmeellisiä asioita, joita kukaan muu ei ole aiemmin tehnyt.

Teoksen tositarinoiden päähenkilötyttöjen toimintaa yhdistävät erityisistä teoista huolimatta myös opiskelu, lukeminen ja matkustaminen. Opiskelemalla, lukemalla ja matkustamalla tytöt ymmärtävät paremmin maailmaa ja kehittyvät niin taidoissaan, tiedoissaan kuin ihmisinäkin. Jatkuvan oppimisen merkitystä korostetaan tarinoissa myös toistamalla dynaamisen tulevaisuuden -vaihetta, sillä tositarinoiden lopussakaan kaikkea ei ole saavutettu. Sen sijaan maailmanmuuttaja tyttö kehittyy ja oppii kertomuksen aikana toistuvasti, eikä ole koskaan valmis.

Vaikka maailmanmuuttaja tyttöjen saavutukset näyttäytyvät erityisinä ja ihmeellisinä, toisaalta teoksen maailmanmuuttajat luovat mielikuvaa arjen sankaruudesta ja siitä, että omana itsenä oleminen on sankaruutta. Tositarinoiden päähenkilötytöt seuraavat väsymättä jo tarinan alussa esitettyä intohimoaan ja unelmaansa. Unelman merkityksellisyyttä ja siihen sitoutumista korostetaan kielellisesti mentaalisilla prosesseilla, joita aineiston tarinoissa on runsaasti. Tositarinoiden päähenkilöt eivät muuta unelmaansa muiden epäilyistä ja vastustuksista huolimatta, vaan pyrkivät jokaisessa kertomuksen vaiheessa aktiivisesti kohti visiotaan. Aktiivisuutta luodaan kielellisesti materiaalisilla prosesseilla silloinkin, kun tyttöjä määritellään relationaalisten prosessien kautta sopimattomiksi. Tositarinoissa tyttöjä määritellään suhteessa sukupuolensa sosiaalisiin normeihin ja yleisiin oletuksiin ja ominaisuuksiin esimerkiksi pappia, elokuvaohjaajaa tai jääkiekkoilijaa kohtaan. Tyttöjen kuvaaminen määrittelyn ja kommentoinnin kohteena luo kuvaa maailmasta, jossa sosiaaliset normit ja odotukset ohjaavat yksilön toimintaa.

Vaikka tositarinoiden tyttöjä ympäröi maailma, joka asettaa odotuksia ja määrittelee sitä, mikä on sukupuolelle sopivaa tai mahdollista, tytöt seuraavat unelmaansa eivätkä välitä sukupuolelleen asetetuista odotuksista tai kulttuurisista normeista, vaan toimivat näitä vastaan. Tytöt esitetäänkin yksilöinä, kun tarinan fokukseen nousee päähenkilön henkilökohtainen visio ja haaveet. Sukupuoli ei näytäkään rajaavan päähenkilötyttöjen toimijuutta, vaan haasteet johtuvat useimmin ennakkoluuloista omaa tai toisen onnistumista kohtaan. Tositarinat rakentavatkin perinteisistä prinsessasaduista poiketen uudenlaista ja monimuotoista tyttöyttä, ja tositarinoiden naiset menestyvät tyypillisesti miesvaltaisilla aloilla: kansanedustajina, luonnontieteissä ja johtotehtävissä.

Salmisen tarinat sekä laajentavat kuvaa naisille sopivista ammateista että luovat kuvaa maailmasta, jossa kaikki on mahdollista. Kuvaa rajattomuudesta luodaan muun muassa pronominien viittaussuhteilla. Anaforat välittävät merkityksiä ja yksinkertaistavat

tapahtumaketjuja ja asioiden välisiä suhteita: asiat tapahtuvat, kunhan unelmansa sanoo ääneen. Syy-seuraussuhteiden luominen adverbien ja anaforien keinoin kuvaa maailmanmuuttamisen kaikille mahdollisena, kunhan vain päättää tehdä jotakin.

Aineiston kielellinen ja rakenteellinen analyysi osoittaa, että maailmanmuuttaja ja sankaruus rakentuu tiettyjen vaiheiden kautta, joiden tarkoituksena on korostaa sankarin erityistä sitkeyttä ja kykyä selvitä haasteista voittajana. Päähenkilötytön elämäntarina sisältää Labovin (1972) kuvaaman kertomusmallin mukaisesti käännekohtia, vastoinkäymisiä ja huippuja sekä päähenkilölle tärkeitä arvoja ja asioita. Tositarinoiden rakenne onkin yhteneväinen Labovin (1972) esittelemän kertomuksen rakennemallin kanssa. Analyysini osoittaa, että aineistoni 12 tositarinaa etenevät kuuden vaiheen varassa. Nämä kuusi vaihetta ovat henkilön rakentamisen -vaihe, haaveilun ja unelmoinnin -vaihe vision haastamisen -vaihe, visiosta ja haasteista voimaantumisen -vaihe, sinnikkään toiminnan -vaihe sekä dynaamisen tulevaisuuden -vaihe. Aineistoni tositarinoissa ilmenevät vaiheet voidaankin tiivistää tarinaksi, joka etenee alussa esiteltävästä visiosta kohti tarinan sankarin toimintaa ja ratkaisun etsintää. Ratkaisun etsimistä estävät tyypillisesti erilaiset haasteet ja esteet.

Kuten sadun perinteiselle rakenteelle ja juonikuviolle on tyypillistä niin myös aineistoni tositarinoissa päähenkilö muuttuu ja hänen itseluottamuksensa vahvistuu, kun hän oppii omista ja muiden kokemuksista (Ylönen 2000: 12–14, kts. 4.4). Aineistoni tositarinoissa tarinan päähenkilötyttö saa myös tapahtumien edetessä huomata, että ratkaisun etsiminen ja maailman muuttaminen vaatii yhteistyötä. Myös Ylönen (2000: 12–13) kuvaa tämän vaiheen osaksi sadun perinteistä rakennetta. Sekä tyypillisen sadun loppuosassa että aineiston tositarinan lopussa päähenkilö kohtaa vielä viimeisen haasteen, jonka ratkaisemisen kautta päästään onnelliseen loppuratkaisuun. Aineiston kertomuksen lopetuksessa lukijalle tarjotaan opetus sinnikkyyden, periksiantamattomuuden ja kovan työn merkityksestä. Tositarinan opetus rinnastuu Labovin (1972: 366) kertomusrakenteen mallin mukaiseen evaluaatioon, sillä sen tavoin sadun opetus antaa merkityksen koko kertomukselle. Sadun opetus siis osoittaa, miksi kertomus on kertomisen arvoinen ja kiinnostava. (mp.)

Tositarinoiden vaiheet ovat siis samankaltaisia kuin perinteisessä sadussa ja prinsessatarinoissa. Mutta toisin kuin prinsessasaduissa, joissa prinsessan ja prinssin tarina päätyy selkeään lopputulokseen heidän eläessä elämänsä onnellisesti loppuun saakka, tositarinoiden maailmanmuuttajatyttöjen tarina suunnataan tulevaisuuteen ja luodaan kuvaa lopusta, jossa kaikkea ei vielä ole saavutettu. Muun muassa verbiketjut ja toiminnan kohdetta kuvaavat

partitiiviobjektit korostavat päähenkilötytön tekojen prosessimaista luonnetta ja ennakoivat vaiheittaista muutosta ja toiminnan jatkumista pidempään. Maailman muuttaminen näyttäytyy tositarinoiden valossa prosessina: maailmaa ei muuteta kerralla. Vielä aivan kertomuksen lopussakin päähenkilö suuntautuu vielä tulevaisuuteen, mikä luo kuvaa siitä, ettei maailmanmuuttaja ole valmis, vaan muuttuva ja kehittyvä.

Satumuotoisuus myös yksinkertaistaa elämäntarinaa ja luo kuvan, jonka mukaan maailmanmuuttaja on jo suhteellisen nuoresta saakka halunnut lisätä ymmärrystään, ratkaista jonkin yhteiskunnallisen vääryyden, kehittyä tai auttaa muita. Maailman muuttaminen kuvataan siis kutsumuksena. Aineiston naisten ja tyttöjen esimerkkitarinat osoittavat, että halu tietää asioista mahdollisimman paljon kehittää samalla itseä ihmisenä. Tositarinoiden saavutuksiin ja oivalluksiin keskittyvä näkökulma on selkeä ja tapahtumakulkuja yksinkertaistava satumuoto tukee näkökulman välittymistä. Kertomuksen viimeisessä vaiheessa Labovin kertomuksenmallin mukaisesti ennen koodaa on loppuratkaisun kertova jakso, jossa päähenkilö saavuttaa unelmansa ja ratkaisee kertomuksen alussa esitetyn ongelman ja siinä samalla muuttaa maailmaa. Merkityksen välittämisessä korostuu myös kertomuksen ajallinen tiiviys, joka ilmenee transitiivisten prosessien määrässä ja siinä, milloin toimintaa kuvataan tapahtumana tekojen sijasta. Kun kertomuksessa siirrytään ajassa eteenpäin siihen hetkeen, jolloin päähenkilötyttö jälleen toimii visionsa ja maailman muuttamisen puolesta, toiminta ilmaistaan tapahtumana teon sijasta.

Aineistossani tositarinoiden ennakoitava rakenne voi auttaa lasta ymmärtämään paikoin kaukanakin lapsen kokemusmaailmasta liikkuvia naisten elämäntarinoita ja niiden tapahtumia. Satujen merkitystä lapsille tutkinut Ylönen (2000: 12–14) toteaakin, että vaikka sadun sankarin kohtaamat vaikeudet saattavat tuntua hetkittäin ylitsepääsemättömiltä, lukija voi turvautua ennakoimaan sadun kulkua ja luottaa oikeudenmukaiseen loppuratkaisuun, jossa päähenkilö on kehittynyt ja oivaltanut jotain merkittävää eletyistä tapahtumista. Heikkilä-Halttusen (2018) mukaan sankaritarinakirjat auttavatkin lapsia ja nuoria myös löytämään vahvuutensa ja sanoittamaan niitä. Vaikka aineiston tositarinoiden satumuotoisuus yksinkertaistaa maailmanmuuttajatyttöjen elämäntarinoita, ne toisaalta välittävät tärkeän kasvatuksellisen viestin: elämässä on turha pelätä epäonnistumisia, sillä paljon tärkeämpää on mennä, tehdä, yrittää, onnistua, epäonnistua ja sitten oppia. Kertomusten onnellinen loppu tuottaakin kuvaa toivottavasta elämänkulusta. Myös vaikeuksien voittaminen kuvautuu tarinoiden kautta ensisijaisesti vahvistavana ja kehittävänä asiana, jonka jälkeen voi tavoitella jotakin vieläkin suurempaa.

Tutkimalla tositarinoiden kieltä systeemis-funktionaalisen kieliopin avulla tutkimukseni tulokset osoittavat, että tositarinat välittävät merkityksiä erityisesti hyödyntämällä kertomusmuotoa ja sille tyypillisien suorien lainauksin ja niiden mentaalisia prosesseja sisältävien johtolauseiden kautta. Mentaaliset prosessit korostavat tositarinoisssa kokemuksellisuutta ja yksilötarinaa, jonka tarkoituksena on toimia lapselle esimerkkinä oman tahdon toteuttamisesta muiden mielipiteistä riippumatta. Tulevaisuuden visio ja sen toteaminen ääneen tarinan alkupuolella esittelee lukijalle ongelman, jota tarinan päähenkilö lähtee ratkaisemaan. Mentaalisilla prosesseilla välitetään merkityksiä myös päähenkilöiden kokemuksista, ajatuksista ja tunteista.

Tavat, jolla päähenkilö kohtaa haasteet ja reagoi vastoinkäymisiin kuuluvat omalta osaltaan siihen kokonaiskuvaan, joka maailmanmuuttajista tositarinoissa rakentuu. Representaatioihin vaikuttaa merkittävästi satumuotoisuus ja se, mitä tarinassa on aiemmin kerrottu ja kuvattu tapahtuneen. Tapahtumien esitysjärjestys rakentaa kuvaa periksi antamattomasta ja haasteista voimaantuvasta maailmanmuuttajasta. Kertomusmuoto heijastuu myös materiaalisten prosessien runsaaseen määrään: sadun keskiössä on toiminta ja tapahtumat. Tositarinoissa on pääosin materiaalisia ja mentaalisia prosessityyppejä, joissa maailmanmuuttajatytöt ovat toimijoina tai kokijoina. Maailmanmuuttajatyttö asemoituu toiminnan kohteeksi vain silloin, kun hänen visiotaan tai toimintaansa arvostellaan ulkoa päin tai visiolle esitetään tukea ja sen tavoittelemiseen kannustetaan. Tämä heijastaa vaikeuksista voittoon -tarinakaavaa ja vahvistaa maailmanmuuttajatytön roolia sankarina.

Verbiketjut, -liitot ja muut moniosaiset verbit ilmaisevat päähenkilön sitoutumista toimintaan, suhtautumista ja arviota toiminnan mahdollisuudesta tai lopputuloksesta. Moniosaisten verbien kautta rakennetaan erityisesti kuvaa päättäväisestä ja yritteliäästä maailmanmuuttajasta sekä luodaan kuvaa maailmasta, jossa unelmien tiellä on haasteita ja esteitä, mutta jotka kuitenkin ovat voitettavissa. Verbivalintojen ja kertomusmuodon vuoksi maailman muuttaminen vaatii aineiston tositarinoiden valossa myös tehtävätietoisuutta. Tytöt kuvataan tutkimiseen ja ratkaisemiin liittyvässä toiminnassa, mikä heijastaa tositarinoiden maailman muuttamisen fokusta: tytöt kirjoittavat, tekevät, opiskelevat, vaikuttavat, julkaisevat, perustavat, yhdistelevät, työskentelevät, kokeilevat, selvittävät, ottavat mallia ja voittavat. Ongelmat ja haasteet ratkaistaan siis älykkyydellä ja osaamisella. Tytöt kuvataan myös päämäärätietoisiksi ja tavoitteellisiksi menestyjiksi, jotka kantavat vastuun päätöksistään ja hyödyntävät saavutuksiaan edetäkseen edelleen ja muuttaakseen asioita. Tiedonjano ja itsensä kehittäminen vahvistavat tyttöjen toimijuutta. Olemalla oma itsensä ja tekemällä asioita, joista pitää ja kuuntelemalla sydäntään

voi muuttaa maailmaa. Maailmanmuuttajan ei tarvitse olla erityisen rohkea tai vahva, vaan sen sijaan ahkera ja työhön tarttuva.

Tositarinat kannustavat tavoittelemaan unelmiaan ja jatkamaan määrätietoisesti haasteista ja vastustuksista huolimatta. Menestyvien henkilöiden elämäntarinoiden esiin tuominen ei ole ilmiönä uusi, vaan lastenkirjallisuudessa on aiemminkin julkaistu useita muun muassa urheilijoiden ja muusikoiden henkilökuvia, jotka kuvaavat tyypillisesti menestystä (Vaijärvi 2016: 251–252). Niin uudenlaisissa sankaritarinoissa ja lapsille suunnatuissa henkilökuvissa kuin aineistoni henkilökuvissa muistuttavissa tositarinoissa pyritään välittämään malleja ja tunteita selviytymisestä, vaikeuksien voittamisesta ja ahkeruuden merkityksestä. (mp.) Teoksen tositarinoiden lukeminen lapsille voi näin ollen vahvistaa lasten identiteettiä: lukemalla esimerkkitarinoita omien unelmien tavoittelemisesta sekä erilaisista saavutuksista ja ammateista avautuu monimuotoinen kuva siitä, mitä kaikkea voikaan tehdä aina valokuvaamisesta ja elokuvien ohjaamisesta avaruussääntutkimiseen.

Tytöt tekevät rohkeita tekoja, ottavat ensimmäisen askeleen, eivätkä odota, että joku muu käskee tekemään jotain. Motivaatio seurata unelmiaan ilmenee sinnikkyytenä ja päättäväisyytenä. Toisilta saatu kannustus ja rohkaisu kehittävät päähenkilön sinnikkyyttä samoin kuin uskomus siitä, että osaa, pystyy ja voi oppia. Kuten parhaissa tarinoissa, aineiston tositarinoissa on yllätyksiä siitä, mihin arka ja ujo, erilaisuudesta kiusattu tai sosiaalisten oletusten ja odotusten mukaisesti väärää sukupuolta edustava voikaan päätyä. Kertomusmuoto sekä ilmentää kiteytyneen diskurssin, kertomuksen, mukaista kielenkäyttötapaa että tukee sosiaalisen yhteisön rakentamia representaatioita sankarista, menestyjästä ja maailmanmuuttajasta. Tositarinoissa luodaan kuvaa siitä, että onnistuminen on mahdollista, koska epäonnistumiset opettivat ja kehittivät päähenkilöä. Teoksen tositarinoiden maailmanmuuttajien tarinat ovat erityisesti tarinoita onnistumisesta, ja siitä miten vastoinkäymiset kehittävät ja kasvattavat sankarin.

5.2 Tutkimuksen arviointi

Tutkielmassani pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiin, jotka ovat: 1. Millaisista vaiheista *Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa* -teoksen satumuotoiset tositarinat rakentuvat? 2. Miten tyttöjä representoidaan kertomuksen eri vaiheissa *Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa* -teoksen satumuotoisissa tositarinoissa? ja jonka

alakysymyksenä Millaisin kielellisen keinoin näitä representaatioita rakennetaan? Näitä kysymyksiä olen tutkinut käyttämällä apuna systeemis-funktionaalisen kieliopin ideationaalista metafunktiota ja verbien prosessityyppejä sekä Labovin kertomuksen rakennemallin käsitteitä. Tutkimuskysymyksiini olen mielestäni kyennyt vastaamaan onnistuneesti. Pohdinta ja vertailu kertomuksen eri vaiheissa rakentuvien representaatioiden eroista ja yhtäläisyyksistä jäi tutkimuksessani odotetusti suppeaksi johtuen representaatioiden samanaikaisuudesta ja päällekkäisyydestä sekä valitusta menetelmästä. Lisäksi pyrkimyksenäni oli tarkastella kertomuksen ja representaatioiden kautta rakentuvaa maailmanmuuttajakuvaa. Maailmanmuuttajakuvaa pohdin melko suppeasti luvussa 5.1. kiinnittäen kuitenkin huomiota maailmanmuuttajakuvan rakentumisen kannalta oleellisimpiin tekstuaalisiin ja kielellisiin piirteisiin.

Kertomuksen rakenteen tarkastelu osana diskurssintutkimusta toimi mielestäni hyvin tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä, sillä siinä yhdistyi sekä kielen että tekstilajin näkökulma. Olennaisimpia analyysina kannalta oli representaation käsite, joka kielellistää tutkimaani ilmiötä sankarin ja maailmanmuuttajan rakentumisesta. Analyysissäni käytin menetelmänä ideationaalisen metafunktion eksperientaalista metafunktiota, jonka maailmaa kuvaavat merkitykset reaalistuvat verbi- ja osallistujatyyppien kautta. Ideationaalisten merkitysten analyysissä keskityin tekstin verbeihin ja niiden kuvaaman toiminnan luonteeseen ja pääsin käsiksi siihen, millaista päähenkilöiden toiminta ja heihin kohdistuva toiminta on. Tarkastelemalla transitiivisuussysteemiä pääsin käsiksi siihen, esitetäänkö päähenkilötytöt aktiivisina toimijoina, kokijoina, luonnehdittavana vai toiminnan kohteina.

Verbien prosessityyppien luokittelu on haastavaa, mistä kertoo sekin, että SF-teoria on kehitetty englannin kielen pohjalta, eikä siten ole täysin soveltuva suomen kieleen. Suomen kielen moniosaiset ja modaaliset verbit eivät asetu selvästi mihinkään prosessityyppiin, jolloin prosessityyppien soveltaminen on käytännössä vaikeaa. Omassa tutkimuksessani käytin prosessityyppien analysoinnin tukena Isoa suomen kielioppia, mikä toimikin mielestäni onnistuneesti. Luokittelun haasteellisuuden erityisesti moniosaisten verbien suhteen huomasinkin myös omassa analyysissäni, enkä yksiselitteisesti luokitellut moniosaisia verbejä vain yhteen prosessityyppiin. Myös prosessityyppien jakaminen kolmen pääkategorian mukaisesti saattoi vääristää tuloksia, sillä sadulle tyypillisesti aineiston kertomuksissa oli runsaasti suoraa referointia ja siten verbaalisia prosesseja, joita yksinkertaisuuden vuoksi tarkastelin kuitenkin mentaalisina prosesseina. Osallistujaroolien hyödyntämisen avulla pääsin kuitenkin mielestäni

hyvin käsiksi siihen, millaisena toimijana päähenkilö esitettiin. SF-teorian metafunktiot toimivat mielestäni onnistuneesti representaatioiden tutkimisessa haastavuudesta huolimatta.

Kertomuksen vaiheita analysoin käyttäen Labovin kertomusrakennemallin käsitteitä sekä tarkastelemalla hallitsevan metafunktion muutoksia tekstissä. Kielen analysointi ja prosessityyppien luokittelu toimikin mielestäni odotettua paremmin kertomuksen vaiheiden tunnistamisessa. Eggins (2004: 250) huomauttaakin, että transitiivisuuden analyysi on hyödyllinen myös kertomuksen rakenteen tarkastelussa. Jokaiseen kertomuksen vaiheeseen liittyy tietty transitiivinen valinta, joka kertoo siitä, miten maailmaa ja toimintaa kuvataan ja millaista kuvaa päähenkilötytöstä luodaan (mts. 251). Analysoimalla kertomuksen vaiheita ja kussakin vaiheessa aktivoituvia representaatioita pääsin käsiksi kielen vuorovaikutteiseen luonteeseen ja siihen, kuinka representaatiot saavat merkityksensä suhteessa muihin representaatioihin ja tekstin diskursiivisiin valintoihin. Transitiivisuussysteemin kautta pääsin käsiksi myös siihen, millaisena maailma kuvataan ja nähdäänkö maailman muuttaminen tekoina vai tapahtumina (mp.). Systeemis-funktionaalisen kieliopin metafunktioita ja prosessityyppejä analysoimalla oli siis mahdollista syventyä representaatioita luoviin kieliopillisiin rakenteisiin ja valintoihin. Teoreettisen viitekehykseni ja metodini funktionaalinen kielikäsitys mahdollisti kielen rakenteen ja merkityksen analysoimisen niin, että rakenteen analyysi tukee merkitysten analyysiä. Kielioppiin rakentuva diskurssianalyysi mahdollisti niin kielen tutkimisen, tekstin ymmärtämisen kuin analyysin ja tulkintojen perustelemisen (Halliday 1994: 15–17). Tarkan kielellisen analyysin ja prosessityyppien luokittelun ansiosta olenkin uskoakseni tehnyt representaatioiden analyysia mahdollisimman puolueellisesti ja tieteellisten käytäntöjen mukaisesti.

Tutkimusaineistonani oli satumuotoinen lasten tietokirja *Tarinoita tytöistä, jotka muuttivat maailmaa* (2018). Aineiston valitsemisen aikaan teos oli juuri julkaistu yhtä aikaa yhdessä muiden sankaritarinakirjojen kanssa. Tässä tutkimuksessa en tarkastellut koko teosta, joten koko teoksen ja muiden vastaavien teosten ottaminen osaksi aineistoa olisi antanut tarkemman kuvan tavasta valita, kuvata ja representoida menestyneitä, suomalaisia merkkinaisia. Myös pojista kertovien sankaritarinakirjojen ja niissä kuvatun toimijuuden ja mieskuvan tutkiminen voisi olla hyvä jatkotutkimusehdotus. Voisi olla mielekästä myös verrata lastenkirjallisuuden sankaruuskuvaa eri sukupuolten välillä. Tutkimuskohteeksi voisi valita myös sankaritarinateosten kuvat ja niiden välittämän tyttö- ja poikakuvan. Aineiston satumuotoiset tositarinat pyrkivät välittämään myös tietoa. Olisikin kiinnostavaa tutkia tarkemmin teoksen tapaa välittää tietoa ja merkityksiä tarkastelemalla esimerkiksi siteeraamista, moniäänisyyttä ja tekstityyppejä.

Tarkemmalla kielellisellä analyysillä saataisiin monipuolisempi käsitys sadusta tekstilajina ja sen vaikutuksesta representaatioiden muodostumiseen.

Tutkielmani on tärkeä, sillä aineistoni ja lastenkirjallisuus yleisemminkin heijastaa yhteiskunnan ja kulttuurin arvoja ja normeja ja luo käsityksiä siitä, millaisia tytöt, pojat, sankarit tai menestyjät ovat ja mitä he tekevät (Voipion 2015: 212 mukaan Macleod 2011: 206–208). Lastenkirjallisuuden naiskuvan ja esikuvallisten elämäntarinoiden tutkiminen on tärkeää siitäkin syystä, että lapset omaksuvat näitä kuvauksia mahdollisesti osaksi omaa identiteettiään ja minäkuvaa. Se, millaiset käsitykset esimerkiksi sukupuolesta tai menestyksestä nousevat lastenkirjallisuudessa esiin liittyy Voipion mukaan (2015: 73) juuri yhteiskunnan kulloiseenkin tilanteeseen, arvoihin ja normeihin. Tyttökirjallisuus ja lastenkirjallisuus yleisemminkin kiinnittyykin yhteiskuntaan suoraan kuvailemalla aikakautensa käsityksiä tyttöjen mahdollisuuksista ja tietyistä normatiivisista ihanteista, joita työstetään, haastetaan ja ihaillaan (mp). Toistuvat tyttöhahmoille asetut ominaisuudet ja toisaalta heihin liitetyt odotukset, ihanteet ja toiveet sekä uudistavat, kritisoivat että purkavat vallitsevia stereotypioita ja normeja, joita esimerkiksi media, yhteiskunta, vanhemmat ja kulttuuri ohjaavat (mts. 212). Samalla tytöille suunnatut tyttökirjat ja prinsessasadut ohjaavat tiettyihin rooleihin ja toisaalta voimaannuttavat tyttöjä itsenäisyyteen (Voipio 2015: 73).

Representaatioiden tiedostaminen on tärkeää niin yhteiskunnallisen tasa-arvon vaalimiseksi kuin kasvatuksellisesti. Tukeakseen lapsen identiteetin kehittymistä, osallisuutta ja kuulluksi tulemista on tärkeä tarjota mahdollisimman monipuolisia kuvauksia elämästä, sukupuolesta ja ihmisyydestä (POPS 2014: 35). Tutkielmani, jossa tutkin lastenkirjallisuutta kielellisestä näkökulmasta, auttaa tiedostamaan millaisia tekoja, saavutuksia ja tavoitteita pidetään yhteiskunnassa tärkeänä ja mitkä asiat ovat mahdollisia tytöille ja naisille ja siten tukemaan esimerkiksi perusopetuksen arvoperustan toteutumista. Tutkielmani tuloksista voikin olla hyötyä niin opettajille kuin vanhemmillekin, joilla on mahdollisuus vaikuttaa lapsille tarjottavaan kirjallisuuteen ja keskustella sukupuoleen, yhteiskuntaan ja tavoittelemisen arvoiseen elämään liittyvistä asenteista, arvoista ja uskomuksista.

6 LÄHTEET

Anderson, David & Hamilton, Mykol 2005: Gender role stereotyping of parents in children's picture books: the invisible father. *Sex Roles* 52 (3/4) s. 145–151.

Apo, Satu 1990: Kansansadut naisnäkökulmasta: Suuren äidin palvontaa vai potkut Lumikille? Teoksessa Aili Nenola & Senni Timonen (toim.) *Louhen sanat: Kirjoituksia kansanperinteen naisista* s. 24–35. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

——— 2001: Klassinen satutraditio. Teoksessa *Avaa lastenkirja. Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön* s. 12–29. Hämeenlinna. Karisto Oy

Eggins, Suzanne 2004: *An Introduction to Systemic Functional Linguistics*. Second edition. London: Continuum

Fairclough, Norman 1992: *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.

——— 1997: *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino

Hall, Stuart, Evans, Jessica & Nixon, Sean 2013: *Representation*. Second edition. Thousand Oaks, CA: Sage Publications

Halliday, M. A. K. 1978: *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. London: Arnold

——— 1994: *An introduction to functional grammar*. Second edition. London: Arnold

——— 2004: *An introduction to functional grammar*. Third edition. London: Arnold

Halliday, M.A.K. & Matthiessen, Christian 2013: *An introduction to functional grammar*. Fourth edition. London: Arnold

Hamilton, Mykol, Anderson, David, Broaddus, Michelle & Young, Kate 2006: Gender stereotyping and under-representation of female characters in 200 popular children's picture books: a twenty-first century update. *Sex Roles* 55 (11/12) s. 757–765.

Heikkilä-Halttunen, Päivi 2018: Löydä oma sisäinen sankarisi. Pääkirjoitus. *Onnimanni* 4/2018 s. 2. Tampere: Lastenkirjainstituutti (LKI)

Herman, David 2009: *Basic Elements of Narrative*. Chichester, U.K.; Malden, MA: Wiley-Blackwell

Hiidenmaa, Pirjo 2020: Trendinä tarinallinen tietokirja. Teoksessa Mikko Virtanen, Pirjo Hiidenmaa ja Jyrki Nummi (toim.) *Kertomuksen Keinoin: Tarinallisuus mediassa ja tietokirjallisuudessa* s. 23–50. Helsinki: Gaudeamus

Hyvärinen, Matti 2010: Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen. *Haastattelun Analyysi* s. 72–97. Tampere: Vastapaino

Ikonen Teemu 2001: Tarina ja juoni. Teoksessa Outi Alanko & Tiina Käkelä-Puumala Tiina (toim.) *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä* s. 183–205. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura

Juvonen, Tuula, Rossi, Leena-Maija & Saresma, Tuija 2010: Kuinka sukupuolta voi tutkia? Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen.* s. 9–17. Tampere: Vastapaino

Karkulehto, Sanna 2011: *Seksin Mediamarkkinat*. Helsinki: Gaudeamus.

Karvonen, Pirjo 1996: *Oppikirjateksti toimintana.* Helsingin Yliopisto. Väitöskirja

Keczer, Zsolt, File, Bálint, Orosz, Gábor. & Zimbardo, Philip. G. 2016: Social representations of hero and everyday hero: A network study from representative samples. *PLos ONE* 11(8)

Kemppainen, Ulla-Maija ja Peltonen, Ilona 2010: Muuttuva sankaruus. Teoksessa Ulla-Maija Kemppainen & Ilona Peltonen. *Kirjoituksia sankaruudesta* s. 9–14. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura

Kielitoimiston ohjepankki: *Kohtelias kehotus tai pyyntö: liitepartikkelit -han, -pa ja -s (Sammutathan valot!)* http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/722 Viitattu 7.11.2020

Kuhmonen, Anniina 2008: *Satuprinsessa itsenäistyy? Feministisyys Kaarina Helakisan sadussa "Kuninkaantyttären siivet" ja Hannu Mäkelän sadussa "Kaksi prinsessaa"* Tampereen yliopisto. Pro gradu -tutkielma

KS= *Kielitoimiston sanakirja*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. – https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/ Viitattu 7.11.2020

Kustantamo S&S verkkosivut: *Roolimalleja itsenäisille lapsille*. https://kustantamo.sets.fi/kirja/iltasatuja-kapinallisille-tytoille/ Viitattu 16.10.2020

Laakso, Maria 2018: Mallikertomuksia kapinallisille tytöille – Vierailijablogissa Maria Laakso. Kertomuksen vaarat -blogiteksti https://kertomuksenvaarat.wordpress.com/2018/11/09/mallikertomuksia-kapinallisille-tytoille-vierailijablogissa-maria-laakso/ Viitattu 14.10.2020

Labov, William 1972: *Language in the inner city: studies in the black english vernacular*. Philadelphia: The University of Pennsylvania Press

——— 2013: *The Language of Life and Death: The Transformation of Experienc ein Oral Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press

Lehti, Lotta, Haapanen, Lauri, & Kääntä, Liisa 2018: Diskurssintutkimus - monitieteinen ja monimenetelmäinen ala. Teoksessa *AFinLA-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 11 s. 4–19. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys

Lehtonen, Sanna 2010: Näkymättömiä tyttöjä ja vanhoja nuoria naisia: fantastiset ruumiilliset muodonmuutokset ja sukupuoli lastenfantasiakirjoissa. *Naistutkimus* 2/2010 s. 57–61.

Luukka, Minna-Riitta 2000: Näkökulma luo kohteen: diskurssintutkimuksen taustaoletuksia. Teoksessa Kari Sajavaara Kari & Arja Piirainen-Marsh (toim.) *Kieli, diskurssi ja yhteisö* s. 133–160. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

——— 2002: M. A. K Halliday ja systeemis-funktionaalinen kielitiede. Teoksessa Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki (toim.) *Kielentutkimuksen klassikoita* s. 89–123. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus

MacLeod Scott, A. 201: The Caddie Woodlawn Syndrome. American Girlhood in the Nineteenth Century. Teoksessa M. Forman-Brunell & L. Paris (toim.) *The Girls' History and Culture Reader. The Nineteenth Century*. s. 199–221. Urbana, Chicago and Springfield: University of Illinois Press.

Malfroid, Kirsten 2009: *Gender, Class, and Ethnicity in the Disney Pricesses Series*. University of Ghent. Belgia

Martin, J. R. & Rose, David 2009: *Genre relations: Mapping culture*. London: Equinox

Miettinen, Sonja 2006: *Eron aika: tyttärien kertomuksia ikääntyneen vanhemman kuolemasta*. Helsingin yliopisto. Väitöskirja

Mäntynen, Anne 2006: Näkökulmia tekstin ja tekstilajien rakenteeseen. Teoksessa Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.) *Genre - Tekstilaji* s. 42–71. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Mäntynen, Anne & Shore, Susanna 2014: What is meant by hybridity? An investigation of hybridity and related terms in genre studies. *Text and talk* 34 (6) s. 737–758.

Nurminen, Matias ja Karttunen, Laura 2018: Kertomusten käyttö ja vaarat: ideoita opetukseen. *Virke* 1/2018 s. 4–7.

Ojala, Hanna, Palmu, Tarja & Saarinen Jaana 2009: Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa – feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa Hanna Ojala, Tarja Palmu & Jaana Saarinen (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa* s. 13–38. Tampere: Vastapaino

Ojanen, Karoliina 2011: Katsaus tyttötutkimuksen suomalaiseen historiaan ja keskusteluihin. Teoksessa Karoliina Ojanen, Heta Mulari, Sanna Aaltonen (toim.) *Entäs tytöt?: johdatus tyttötutkimukseen* s. 9–44. Tampere: Vastapaino

Paasonen, Susanna 2010: Sukupuoli ja representaatio. Teoksessa Tuija Saresma, Rossi Maija-Leena Rossi & Tuula Juvonen Tuula (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. s. 39–48. Tampere: Vastapaino

Pappila, Tiia 2018: *”Hän yritti vain keksiä keinoa, jolla voisi välttää koko avioliiton” Prinsessojen toimijuus Disneyn ja Pixarin 2010-luvun prinsessasaduissa*. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -tutkielma

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Vantaa: Hansaprint Oy

——— 2019: *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino

POPS 2014 = *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet*. Helsinki: Opetushallitus

Petälä, Iida 2018: *Kertomuksen rakenne, evaluaatio ja kompleksisuus aikuisten käännekohtakertomuksissa*. Tampereen yliopisto. Pro gradu -tutkielma

Polkinghorne, Donald E. 1993: Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa J. Amos Hatch & Richard Wisniewski (toim.). *Life History and Narrative* s. 5–24. London: Falmer Press

Propp, Vladimir 2009: *Morphology of the Folktale*. 20th paperback pr. Austin: University of Texas Press

Riessman, Catherine Kohler 1993: *Narrative Analysis*. Newbury Park (Calif.): Sage

Rossi, Leena-Maija 2010: Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa Tuija Saresma, Maija-Leena Rossi, Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen* s. 21–38. Tampere: Vastapaino

Rothschild, Sarah 2013: *The Princess Story: Modeling The feminine in Twentieth-Century American Fiction and Film*. Peter Lang Publishing Inc.

Shore, Susanna 1996: Process Types in Finnish. Teoksessa Hasan Ruqaiya, Carmel Cloran & David Butt (toim.) *Functional Descriptions: Theory in Practice* s. 237–264. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Pub

——— 2012a: Kieli, kielenkäyttö ja kielenkäytön lajit systeemis-funktionaalisessa teoriassa. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.) *Genreanalyysi: Tekstilajitutkimuksen Käsikirja* s.131–157. Helsinki: Gaudeamus

——— 2012b: Systeemis-funktionaalinen teoria tekstien tutkimisessa. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.) *Genreanalyysi: Tekstilajitutkimuksen Käsikirja* s. 158–185. Helsinki: Gaudeamus

——— 2014: Reading to Learn -genrepedagogiikan kielitieteellinen perusta. Teoksessa Susanna Shore & Katariina Rapatti (toim.) *Tekstilajitaidot. Lukemisen ja kirjoittamisen opetus koulussa: Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 2014* s. 37–63. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto

Steyer, Isabelle 2014: Gender representations in children's media and their influence. *Campus-Wide Information Systems* 31 (2/3) s. 171–178
Sunderland, Jane 2010: *Language, Gender and Children's fiction*. New York: Continuum
Stillar, G. F. 1998: *Analyzing everyday texts: Discourse, rhetoric, and social perspectives*. Thousand Oaks, Calif. London: SAGE
Tasa-arvoinen varhaiskasvatus = Lisää aiheesta "Tarinoita lapsille – kenen ehdoilla?" http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/kieli-ja-vuorovaikutus/tarinoita-lapsille-kenen-ehdoilla/lisaa-aiheesta-tarinoita-lapsille-kenen-ehdoilla/ Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -hankkeen verkkosivustolla. Viitattu 30.10.2020
Tsao, Ya-Lun 2008: Gender issues in young children's literature, *Reading Improvement* 45 (3) s. 108-114
Vaijärvi, Kari 2016: *Toden teolla Suomalaisia lasten ja nuortenkirjailijoita 2*. Helsinki: Avain
Virtanen, Mikko 2020a: Kertomukset mediassa ja tietokirjallisuudessa – Kielen ja kirjallisuudentutkimuksen yhteisellä alueella. Teoksessa Mikko T. Virtanen, Pirjo Hiidenmaa & Jyrki Nummi (toim.) *Kertomuksen Keinoin: Tarinallisuus mediassa ja tietokirjallisuudessa* s. 7–22. Helsinki: Gaudeamus
——— 2020b: Kertomuslajit tiedettä omakohtaisesti popularisoivassa tietokirjassa Systeemis-funktionaalinen näkökulma. Teoksessa Mikko T. Virtanen, Pirjo Hiidenmaa & Jyrki Nummi (toim.) *Kertomuksen Keinoin: Tarinallisuus mediassa ja tietokirjallisuudessa* s. 79–111. Helsinki: Gaudeamus
Visapää, Laura 2012: Joka-relatiivilauseen tulkinnasta. *Virittäjä* 5/2012 s. 533–559.
VISK = Hakulinen Auli, Vilkuna Maria, Korhonen Riitta, Koivisto Vesa, Heinonen Tarja Riitta & Alho Irja (2004) *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. http://scripta.kotus.fi/visk
Voipio, Myry 2015: *Emansipaation ja ohjailun ristivedossa: Suomalaisen tyttökirjallisuuden kehitys 1889-2011*. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja
Ylönen, Hilkka (2000) *Loihditut linnut. Satujen merkitys lapselle*. Tampere: Tammi
Österlund, Mia 2011: Kaunokirjallisuuden tyttölaboratorio. Teoksessa Karoliina Ojanen, Heta Mulari, Sanna Aaltonen (toim.) *Entäs tytöt?: johdatus tyttötutkimukseen*. s. 213–248. Tampere: Vastapaino

Aineistolähde:

Salminen, Ida & Salminen, Riikka 2018: *Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa*. Helsinki: S&S